HENRIETTE YVONNE STAHL

VOICA

Henriette Yvonne Stahl

Voica

– ROMAN –

Ediţie ne varietur

Editura MINERVA

Bucureşti, 1972

Coperta: Sabina Ivaşcu

Corectură [V1.0]: noiembrie 2017

Partea întâi

I

— Voică, ce ai? De ce plângi?

Ca să răspundă, ţăranca ridică buimăcită capul din poală şi-şi şterse ochii tulburi de lacrimi, cu dosul palmei. Îi rămase faţa murdară.

— Ce să fie, domnişoară, vai de zilele mele!… Uite: mă goneşte! Mă goneşte Dumitru!

— Cum aşa? Nu-nţeleg. De ce te goneşte?

— De!… Uite-aşa!… şi reîncepu să plângă resemnată.

— Voică, ridică-ţi capul şi răspunde-mi: de ce te goneşte? Spune-mi drept: ce i-ai făcut?

— Nimic, domnişoară.

— Atunci de ce te goneşte?

— Da ştie-l Domnu. S-a săturat, şi pace…

Plângea, plângea.

— Nu mai plânge, Voică. O fi fost supărat şi ţi-a zis numai aşa, dar nu te poate goni. Lasă-l, că o să-i treacă.

— Că nu mă goneşte să-mi zică: „Pleacă”, şi eu să plec, da vezi; m-a bătut şi astă-noapte şi mi-a zis: „Na şi mai na până ai să te saturi şi o să pleci”. Şi eu: „Dă, câine, dă! Că nu dai în mine, dai în vită, că vită să fi fost şi nu munceam atâta pentru tine!” Şi-a zis: „Vită, ne-vită, tu să pleci la mă-ta acasă”. Şi eu: „Nu plec, mă! Nu plec nici moartă!…” Ce să mai zic: i s-a urcat mânia la cap şi a dat turbatu în mine, a dat ca în câini.

Şi Voica, nenorocită, ghemuită jos, bocea a jale, cu glas slab, cadenţat: „Aoleu, măiculiţa mea, ce ţi-am făcut?”.

Jeluirea Voichii dăinui mult, din ce în ce mai slabă, mai resemnată, duioasă, contopindu-se cu înserarea ce se aşternea. Şi, ca viaţa ce se zbuciumase în tot lungul zilei, se stinse, obosită, târziu, în întuneric.

*

Când am deschis uşa odăii mele, lumina mare a flăcărilor din vatră îmi umplu dureros ochii, o clipă, şi apoi o zării pe Voica stând lângă vatră. Nu mai plângea. Nu mi-a apus nimica. Mi-a întins numai un scăunel mic şi scund, să şed lângă loc ca în fiecare seară.

Voica fierbea mămăliga. Cocenii uscaţi ardeau cu lumină vioaie, dar se şi potoleau repede; iar odată cu flăcările ce aţipeau, se auzea

cum încetinea şi bolboroseala ceaunului. Repede ea potrivea din nou pe foc un mănunchi de frunze de porumb uscat. Un timp, acopereau de tot locul şi-l întunecau. Nu mai vedeam nici pe Voica, nici lucrurile de primprejur, nimic decât ochii pisicii. Apoi, deodată, în convulsii dureroase, frunzele se aprindeau vioi, împrăştiind din nou nebunia luminoasă a flăcărilor.

Când Voica amesteca mămăliga, rămâneam uimită: sta jos, lua ceaunul de pe pirostrie şi, aşa fierbinte, fără a-i simţi arsura, îl prindea cu tălpile picioarelor, îl ţinea strâns şi, cu făcăleţul, învârtea iute. Se auzea ritmic zgomotul metalic al brăţărilor ei. Când fierbinţeala o pătrundea, Voica, fişâind scurt din buze – ca zgomotul apei ce dă în foc –, sucea vasul. Şi toate făcute cu graba ce o ai când te încumeţi să ridici cu mâna un tăciune aprins, căzut pe podea.

Se auzi poarta scârţâind şi apoi carul tras de boii îngreuiaţi sub povara oboselii şi a întunericului. Sosea de la muncă Dumitru, bărbatul Voichii.

Intră în casă, cu paşi rari, înăbuşiţi în opinci. Îmi dădu bună seara şi întrebă răstit pe Voica:

— Gata mămăliga?

— Gata.

Se duse apoi să închidă poarta de la drum. În vatră se făcuse prea cald. Ieşii. Alene mi-am rătăcit paşii în lungul bătăturii. Era linişte. Cerul limpede se înălţase sus, sus de tot, stropit de stele.

Boii, două pete albe, rumegau culcaţi. Carul gol avea oiştea căzută cu capul la pământ. Pe o buturugă, mai în fund, sta Dumitru, alb şi el, pătruns de aceeaşi oboseală ca a boilor.

Îmi reamintii spusele Voichii şi nu puteam crede ca liniştea lui să ascundă atâta răutate.

— Ce faci aici, Dumitre?

— Ce să fac, domnişoară? Uite… stau.

— Ai obosit?

— Păi… obosit.

— Mai aveţi mult de lucru?

— Este, domnişoară, este destul.

Copleşit de viaţă, o îndura cu nepăsare, fără să o blesteme, fără s-o iubească. Părea că trăieşte din obişnuinţă.

— N-ar trebui ploaie?

— Ba ar trebui, că dacă nu dă, se strică sămănătura.

— Cum, Dumitre, şi nu faceţi nimic?

— Păi, ce să-i faci… Şi-apoi, lasă, domnişoară, că mai rabdă câmpu. Poate o da ploaia.

Scoase din brâu tabachera, o lovi scurt, o deschise şi-şi răsuci o ţigară.

Din casă se auzi glasul Voichii, ce-l chema la masă. Sculându-se,

răspunse înfundat:

— Hai că viu.

În treacăt, cu piciorul, mai împinse o grămadă de fân în faţa boilor. Intră în casă, cu paşi legănaţi. De câte ori treceam prin faţa uşii deschise, îi vedeam mâncând. Stăteau jos, aşezaţi lângă o masă joasă, rotundă. Mâncau cu linguri de lemn, din aceeaşi strachină

Păreau obosiţi, îngânduraţi. Focul ce încă pâlpâia, aruncând umbre curioase şi lumini roşietice, le deforma necontenit faţa.

Târziu, la mine în odaie, pe când sfârşeam şi eu masa, Maria, servitoarea cu care venisem de la oraş, îmi spuse:

— Domnişoară, să vedeţi cum a bătut-o pe Voica nenea Dumitru astă-noapte!

— De unde ştii?

— Da, zău.. Am auzit-o cum se văita.

— Şi de ce-a bătut-o?

— Voica a zis că nu vrea să ia copilul şi el a zis că atunci o goneşte.

— Ce copil?! întrebai, cu totul nedumerită.

— Copilul lui Dumitru.

— Care copil?

— Ăla de l-a făcut în Moldova.

— Ce copil, Mario?

— Ştiu şi eu, domnişoară? Aşa zice ea.

— Cine, Voica?

— Da.

— Şi cu cine l-a avut? Nu cu Voica?

— Aş! Da de unde! Cu o ţigancă, în timpul războiului.

— Cu o ţigancă? Şi unde e copilul?

— La mă-sa. Şi zice că-l aruncă în curte, de-l face pe nenea Dumitru de râs în tot satul şi că o bagă pe Voica în groapă cu farmece. Ferească Dumnezeu de ţigani.

Lămuream acum în lacrimile Voichii un înţeles.

— Şi biata Voica ce zice?

— Mi se pare că i-a cerut lui nenea Dumitru ale două pogoane de pământ de lângă grădină pe numele ei şi el zice că nu vrea să i le dea.

— Aşa? Dar dacă i le dă, atunci vrea Voica să ia copilul?

— Da.

Râsei.

— Păi, să-i dea Dumitru pământul şi să ia copilul la el şi gata.

— Sigur.

— Şi nu-i dă?

— Nu.

Aveam impresia că mă căzneam să răspund unei ghicitori stupide

care, cu cât te sileşti s-o dezlegi, cu atât e mai fără de înţeles.

Un ciocănit discret, şi Voica intră binişor, închise uşa şi, surâzând uşor, se opri în mijlocul odăii.

— Ce-i, Voică?

— Ce să fie, nimic. Am venit la mata.

La început, crezusem că avea nevoie de mine, însă răspunsul ei nepăsător mă miră. Părea şi ea, ca şi Dumitru, atât de liniştită! Totuşi, în liniştea lor parcă se pândeau, gata să dea o luptă duşmănoasă.

Aşezată jos, lângă mine, Voica mânca nişte pesmeţi de ceai. Zise:

— Iarăşi mi-a furat două puici afurisita de Floarea: am să-i fac una într-o zi… să mă pomenească!

— Care Floarea?

— Cumnata. A lui Stoian.

Dar Maria izbucni:

— Şi ea a zis de malale la fel: că i-ai furat o găină care oua!

Fără s-o mişte câtuşi de puţin învinuirea, Voica mai spuse o dată, tărăgănind cuvintele ca o melodie:

— Las', că-i fac eu una!

Şi apoi, cu acelaşi glas domol care poate lăsa gândul într-altă parte:

— Domnişoară, să vii duminică la horă… Te îmbraci cu hainele cele ţărăneşti pe care le ai. Se îndrăgostesc de matale toţi feciorii. Mândră ai fi!… Ţi-aş da şi salba mea!… Seara îţi pui praf alb pe obraz? Pudră d-aia?

Maria, în picioare, cu un surâs dispreţuitor pe buze, privea ţăranca aceea, care nu fusese, ca ea, la oraş.

Întrebai:

— Voica, dar unde e Dumitru? Nu te aşteaptă?

Cu capul făcu semn că nu. Simţeam că are ceva să-mi povestească, dar Maria o stinghereşte. Zise:

— Domnişoară, azi stau cu dumneata până te culci! Mă laşi?

— Stai. Mario, tu poţi pleca, îmi ajută Voica să mă culc.

Rămasă cu mine, Voica, stângace, nu ştia cum să-şi înceapă destăinuirea. Îşi frământa mâinile. O întrebai:

— Nu mai plângi, Voică?

— Nu mai plâng, domnişoară.

— Te-ai împăcat cu Dumitru?

— Aş!

Tăcu o clipă şi, hotărându-se brusc, îmi şopti grăbită:

— Domnişoară, eu am să plec.

— Te duci să te culci?

— Nu, plec de la el, de la Dumitru.

— Cum pleci? Unde?

— Uite-aşa, la mama.

— Când?

— La noapte.

— Şi el ce zice?

— Nu ştie… Şi când oi pleca, atunci o să vadă el cine-i sunt la casă! Să-l vedem singur!

O întrebai fără înconjur:

— Dar tu ce te faci dacă dă el divorţ? Ştii: despărţanie – îndreptai în faţa ochilor ei miraţi –, şi o aduce pe aia cu copilul?

Voica, fără să se mire că ştiu de copil – se vede că de aceea îi spusese Mariei, ca să aflu eu –, nu răspunse o clipă, ca vrând să-şi adune gândurile, şi apoi începu încet şi rar:

— Uite, el nu ştie, dar i-am ascuns nişte ţoale, şi când plec le iau cu mine. Atunci el, întâi, o să zică: „Bine c-a plecat”, dar când o vedea că-i lipsesc hainele, o să vie fuga să mi le ceară înapoi. Eu îi zic: „Nu ţi le dau până nu mergem la dreptate. Aşa mi-ai fost, aşa îţi sunt.” El o să se întoarcă acasă şi o să se pregătească să plece peste câteva zile în Bucureşti la ţigancă să ieie copilul şi să facă scris la judecată, cum ziseşi, că am plecat, dar în casa pustie n-o să-şi găsească nici singurel rostu, darmite cu copil mic…

Voica povestea mereu, fără să i se urce nici cea mai mică emoţie pe faţă, iar eu, încremenită, ascultam înşiruirea ei. Spusei:

— Aduce ţiganca în locul tău.

Voica dădu scurt din cap, dispreţuitoare:

— Să-l vedem: o face-o şi pe-asta?… Domnişoară, aia e ţigancă d-alea turbatele, căţea de se-ntinde cu toţi şi-şi lapădă copiii, căci mi-a fost destul blestem de nu mi-a dat şi mie Domnul sfânt colo, un copil măcar, că tot asta mi-o spune când îi zic ceva de ăla din Moldova şi de femeia cu care s-a-ncurcat, arz-o focu: fa, în loc să zici bodaproste că ţi-am adus unu, puturoaso – să mă ierţi, domnişoara că aşa-mi zice…

— Dar tu de ce n-ai avut?

— Ştiu şi eu? Aşa şi sora mea. Are şi ea destule zile amare, dar nu ca mine. Şi zic: pe ţigancă n-o aduce că ştie cine e. Atunci mai stă câteva zile singurel, de n-are nici cine să-i facă fiertura, şi apoi mai vine o dată la mine… de-mi cere hainele; eu nu i le dau nici dacă mă bate, căci aci, la el, mă bate, aşa ca să zic într-o zi, sătulă: da adu-l odată, şi pace, să isprăvim – şi aşa să nu-mi mai dea pământ; da acolo…

— Voică, dar fără pământ de ce nu iei copilul?

— Fără pământ nu, căci dacă se prăpădeşte el, Doamne fereşte, ia corcitura aia de copil, făcut cu alta, tot ce-am muncit eu, că e lege, şi rămân pe drumuri la pomana lui… Şi zic că acolo nu m-o bate atât ca să nu pot răbda şi atunci spune el: „Na, fă, pământ, eu aduc copilu şi… vină”.

Aci Voica începu să plângă, ca şi cum deznodământul s-ar fi şi

împlinit, cu toată reala lui tristeţe şi mizerie. Eu tăceam. „Că nu m-o bate atât încât să nu pot răbda!”

Voica se scula de jos, îşi şterse ochii, îmi dădu seara bună şi ieşi binişor din odaie.

II

Soarele răsărise demult când m-am deşteptat, căci, seara, de grija Voichii, adormisem greu şi târziu. Acum, primul gând fu tot pentru ea: plecase într-adevăr?

Am ieşit în curte. Afară era cald, lumină şi linişte multă şi primprejurul casei nimeni. Trebuia să fi fost aproape de prânz. Găinile însetate, cu ciocurile deschise, se adunară şi-mi dădură târcoale. Porcii, pleoştiţi în noroiul din faţa cocinei lor, se ridicară cu grohăituri grele. În vasul în care de obicei beau, era abia pe fund puţină apă verzuie, iar toate lucrurile de prin ogradă stau triste în pustietatea lor. Înţelesei că Voica fugise. Tristeţea casei părăsite mă copleşi. Ieşii în drum, să vad de nu e Maria. Copii mici se jucau aşezaţi în praful moale şi cald. Strigai pe unul dintre ei:

— Mă, tu nu ştii unde e Maria?

— Care?

— Maria mea.

Băieţaşul legănă capul într-un gest de negaţie şi urmă să frământe praful cu mâinile. Acum, în picioare, îl punea cu pumnul în poala-i ridicată cu inocenţă, apoi, de sus, îi dădea drumul, prefăcându-l în nor des. Părea foarte atent la jocul acesta şi pe mine mă uitase cu totul.

— Măi Gheorghiţă, lasă praful şi du-te la mă-ta bună, de-i spune să vină până la mine.

Îşi mai umplu şi goli o dată poala, fără să răspundă, apoi, fugind, intră la el în curte.

Mă întorsei spre casă. Când să intru, se ivi în prag Floarea, cumnata Voichii, o femeie slăbuţă şi searbădă, un fel de blondă spălăcită şi arsă de soare. Venise prin dosul casei, prin grădină. Despre femeia asta, de la Voica auzisem că are obiceiul să fure. O întrebai:

— Ce vrei?

— Pe alde nenea Dumitru.

— Păi, tu nu ştii că e la câmp?

— Ba da, că e chiar cu frate-su, cu bărbatu-meu. Dar am crezul că s-au întors să cine.

— Şi tu ce vrei cu el?

— Iaca… numai aşa…

Căutam să văd de nu ascunde ceva de furat în sân sau sub şorţ, dar nu se lăsă bănuită cu nimic. Plecă.

Maria, care fusese după lapte la o vecină, se întoarse:

— Domnişoară!… A fugit Voica astă-noapte şi l-a furat de haine pe nenea Dumitru şi acum el o blestemă şi o înjură. Spune că se duce cu jandarmul după ea.

Maria intră în casă. Am rămas singură. Era cald, secetă, pustiu. Simţeam că se pregătesc întâmplări triste.

Pe Voica o cunoscusem cu câţiva ani în urmă în vremurile grele de bejanie ale războiului celui mare. Fugise, speriată de luptele ce s-au dat prin preajma satului ei, un sat mic, aruncat pe o şosea lăturalnică pe lângă Comana din Vlaşca. Fugise cu carul tras de boi, încărcat cu grâu, mălai, haine, căutând un loc de adăpost. Trase la noi.

Era o ţăranca de vreo treizeci de ani, cu ochi frumoşi, mari, căprii. Când intră în casă, uită o clipă toate necazurile ei, oboselile şi, mirată, se uită la oglinzi, dulapuri, mese, apoi, fără să se poată opri, puse mâna jos pe parchet, să simtă ce-i văd şi nu-i cred ochii, şi întrebă: „Asta ce-i?”.

Nu ascultă răspunsul, se întunecă din nou şi, cu privirea speriată, părând că vrea să caute încotro să fugă, spuse fără preget, ca într-un suflet:

— Cade focul chiar în ogrăzi, uite-aşa, în faţa casei, de sare pământu, cât îl vezi cu ochii, în sus… Au să intre chiar la noapte la noi…

— Cu cine ai lăsat casa?

— Goală, cu uşile deschise. Barem să nu le spargă, de vor s-o cotrocească…

— Dar în sat n-a mai rămas nimeni?

— Ba au rămas, vai de zilele lor!…

Şi Voica sta obosită, nenorocită, în picioare, în mijlocul odăii, cu ochii ei speriaţi, în care parcă vedeam casa pustie, grădina cu pământul răscolit de explozii, pomi doborâţi la pământ, drumuri necunoscute, griji…

A doua zi, dis-de-dimineaţă, veni servitoarea la mine şi-mi spuse:

— Ţăranca aia de ieri, domnişoară, vrea plece şi plânge că n-o las. Să scol pe cucoana? Ce să fac?

— Ad-o aci, mai bine.

Veni. Se opri în faţa mea. Îi erau ochii umflaţi, roşii de plâns şi nesomn. Lângă ea sta servitoarea ca o santinelă lângă prizonieri.

Întrebai:

— Unde vrei să pleci?

— Plec, domnişoară, plec, că-mi fură blestemaţii tot ce am.

Apoi, deodată iute şi hotărâtă:

— Las ce-am adus aici. Las şi boii, că au fâneţ. Îi găsesc eu când mă întorc şi mă duc pe jos. La amiezi sunt acolo, rotesc ochii o dată pe lucruşoarele mele, şi până diseară, pe întunecatele – târziu să fie –, mă întorc.

Faţa îi era trasă, murdară, nedormită. O întrebai cu milă, cum întrebi pe un copil bolnav:

— De ce te duci, că, uite, eşti obosită şi e departe?!

Şi, văzând că se încăpăţânează, urmai:

— Şi apoi, tot nu poţi să faci nimic acolo. Te prind soldaţii pe drum.

Ea zise simplu:

— În plata Domnului, da să nu mă duc, nu pot…

— Atunci dec ce-ai plecat?

— Păi boii şi lucrurile din car le-am scăpat. Acum să vedem ce fac şi cu cele rămase acasă. Şi uite, domnişoară, să-ţi spun drept. Am îngropat grâu şi boabe în curte. Vaca şi porcii aşteaptă lihniţi. Şi sunt şi cumnatele mele, lua-le-ar zilele Domnul cel drept, că alea sunt mai hoaţe ca hoţii de neam şi fură ce am zis că nu ele, că nemţii. Atunci eu ce să fac? Dacă tot sufăr şi mă muncesc, barem să ştiu de ce. Când s-o întoarce românu meu şi o vedea bătătura goală, ce inimă mai are el de casă, de muncă?

— Dar unde e el?

— În Moldova.

— Du-te, atunci. Vii până diseară? Ia şi ceva mâncare de drum.

— Nu iau, mai găsesc acolo ouă prin cuibare. Rămâneţi sănătoşi.

— Du-te, Voică.

Întârziată, mult după ce se întunecase, când eram de tot îngrijoraţi de soarta ei, sună Voica.

Avea hainele rupte, iar ochii ei lucioşi se uitau ca necunoscând pe nimeni. Sărirăm la ea:

— Ce ai?

Zise scurt:

— Nimic, şi rămase locului, tăcută. Ţinea în braţe, inconştient parcă, câteva găini. Aveau penele murdare, fulgii atârnând. Obosite, căscau din când în când ochii.

Servitoarea ce-i deschisese uşa îi zise:

— Vino să te culci!

Voica clipi din ochi ca deşteptându-se din somn şi, întinzând găinile servitoarei, dar uitându-se la mama, zise:

— Poftiţi şi dumneavoastră.

*

Povestea Voichii, a doua zi, fu mai tristă decât mi-o închipuisem. Cu vorba ei ţărănească, simplă şi sugestivă, ne spuse cum umblase până aproape de prânz, ca să ajungă în sat, ascunzându-se prin tufişuri; cum a găsit casa pustie, găinile, porcii, vaca, fugiţi din curte, risipiţi, speriaţi de exploziile bombelor; cum, ascunsă la ea în casă, a pândit să vadă cine o fură din sat, ca să ştie apoi învinui pe drept; cum

i s-a sfâşiat sufletul zadarnic văzând cu ochii-i cum vin oamenii – vecinii ei, de-i iau lucrurile: sapele, hârdaiele, funiile, dar că nu îndrăznea să zică ceva, de frica bătăii; cum n-a găsit nimic de mâncat, decât, într-un coş, mămăligă rece, veche; cum pe seară a plecat, umblând cu câinele lor, ce se luase după ea, prin întunericul care se făcea tot mai des. Când a dat să treacă bariera oraşului, de frică s-a ascuns mai bine de o jumătate de ceas într-un şanţ, ţinând câinele de bot, ca să nu latre. Focurile de puşcă nu încetau. Un om mort, jefuit, sta întins pe jos… Cum, furişându-se, a pornit din nou; cum a ajuns în oraş şi nu mai cunoştea străzile, drumul casei noastre; cum o patrulă era s-o împuşte; cum îi amorţise braţul purtând găinile şi alte lucruri, pe care apoi, nemaiputându-le duce, le-a părăsit în drum; găinile nu, căci le crescuse ea, şi apoi nu putea veni aşa, cu mâna goală la casa creştinului…

Şi toate acestea povestite fără înfiorare, căci, după ce isprăvi de povestit, spuse:

— Azi nu, dar mâine iar trebuie să mă duc.

— Cum?! Dar nu se poate! Ai scăpat o dată… au să te prindă şi te împuşcă.

Nu răspunse, însă a doua zi plecă din nou… şi peste două zile iar şi iar, cărând înapoi lucrurile cu care fugise. Învăţase meşteşugul. Simţeam în ţăranca asta o îndemânare de a se ascunde pe ea şi averea ei ce nu o învăţase de la nimeni, dar care parcă zăcea în ea moştenită din bătrâni, din vremuri grele de bejanie şi şerbie.

După o săptămână ne spuse:

— Acum s-au aşezat nemţii, nu mai e bătaie. Mă duc şi rămân acolo, să-mi păzesc vitele şi casa.

Mulţumi şi mai zise:

— Şi nu ne daţi uitării, domnişoară; când s-o face pace, să veniţi şi dumneavoastră pe la noi. Vă primim cu inima curată.

Şi a plecat vioaie, bucuroasă, urcată în carul tras de boii ce umblau alene, domol, ca de obicei.

III

Acum, odată pacea încheiată şi Dumitru întors acasă, Voica, în loc de linişte, în loc de mulţumire, nu găsise decât zbucium.

Mi-o închipuiam acum din nou pe drumuri, grăbită, tăind prin ogoare şi semănături, umblând cu picioarele goale, cu legătura la spate.

Era cald, o căldură fără cruţare. Niciun nor şi nicio adiere nu potoleau arşiţa soarelui. Mă dusei în grădină, grădina lor de ţară prost îngrijită, cu pomi pitici, cu umbra joasă şi liniştită, cu frunza groasă şi poame sărace. Stam pe un trunchi răsturnat. Aici grădina se deschidea

de-a dreptul, fără piedică, spre câmpul larg, luminos până în zare. Din loc în loc, doi-trei, salcâmi, plictisiţi parcă în singurătatea lor, stau strajă, însemnând hotarele sătenilor. Mai departe, aruncate în dreapta şi în stânga, sate mici, albe, jucării frumoase, pe covorul peticit al lanurilor.

Mă miră în atâta bogăţie şi linişte, suflete chinuite pentru o bucată de pământ ori o sumă ridicolă de bani – bani pe care îi cheltuieşte un altul într-o clipă cu nepăsare şi nefolos –, şi o văzui parcă iar pe Voica zorind prin câmp, apoi, însetată, înfierbântată, oprindu-se şi bând apă din tigva ce se încălzise şi ea. O vedeam cu picioarele crăpate la călcâie, o vedeam uitându-se cu ochii ei frumoşi înapoi, unde lăsase tot ce-i era mai drag, tot ce muncise, tot ce o lega prin amintiri de tinereţea ei – bucurii şi lacrimi.

Încet, mă întorsei spre casă. În curte sta carul gol şi boii dejugaţi. Venise Dumitru. Era în casă.

— Buna ziua, Dumitre.

După ce-mi răspunse, întrebă cu glas înăbuşit:

— Domnişoară, de ce-ai lăsat-o pe Voica să plece?

— Cum, Dumitre, eu am lăsat-o?

— Trebuia să-mi fi dat de veste, domnişoară. M-a furat!

Îmi năvăli sângele în faţă:

— Cum? Vrei să aduci copil străin în casă şi ea să nu se apere cu nimic?

Dumitru plecă din nou capul şi zise încet:

— Domnişoară, să nu vă supăraţi, da nu e copil străin; e-al meu.

— Dar nu e al ei.

— Păi, de ce n-a făcut?

— Pentru asta să n-ai milă de ea? Că doar nu e vina ei…

— Dar nici vina mea n-o fi!

— Ascultă, aşa vorbim până mâine. De ce nu-i dai femeii pământ, cum îţi cere? Nu sunteţi câini, să vă mâncaţi.

— Domnişoară, iaca oi fi ştiind eu de ce nu-i dau.

— Nu înţeleg. De ce?

El ridică încet ochii, mă măsură, căutând parcă să-şi dea seama de face ori nu să-mi spună ce gândeşte; apoi se hotărî şi zise:

— Femeia e femeie, şi dacă nu-i copilu ei, vai de zilele copilului. Vezi, dacă-i dau bani şi nu mai are grijă de ziua de mâine, că poate trăi şi fără mine, atunci o să-l bată, o să-l lase nespălat, şi dacă am s-o sudui, o să-mi zică uşurel: „dacă-ţi place, dacă nu… treabă bună”. Şi eu asta n-o vreau. Că vezi, m-am învăţat cu ea, nu vreau să-mi plece din casă, dar nici să-mi bată copilu. Şi-apoi… poate s-o întoarce şi fără pământ. De! S-o sătura singură.

Nu mai puteam că răspunde nimic. Avea şi el dreptate

Dumitru mai stătu o clipă în faţa mea. Mă cercetă din nou şi,

văzând că am înţeles, se depărta încet.

Intrai la mine. Maria sta pe un cufăr şi-şi lucra o rochie de culoare vioaie. Era bucuria ei să mire ţărăncile duminica la horă cu îmbrăcămintea ei de orăşeancă, cu ciorapi subţiri, pantofi cu tocuri înalte.

Maria, ieşind din casă, lăsă o clipă uşa deschisă. Văzui pe Dumitru aşezat jos lângă masă. Avea în faţa lui mămăligă rece rămasă de ieri. O mânca cu ceapă verde muiată în oţet şi sare. Îmi fu milă de el. I-aş fi trimis ceva de mâncare. Mă gândii însă că-i fac rău Voichii ajutându-l şi l-am lăsat.

Îmbuca încet, gânditor, mestecând alene. Parcă rumega.

IV

Intrară pe poarta, în curte, două fetiţe. Se ţineau de mână, iar în mâinile libere aveau câte un bucheţel de flori. Intrau sfioase, uitându-se la câinele ce sta adormit la umbră. Se opriră nemişcate în mijlocul curţii.

Maria îmi spuse:

— E fata ceea de i-aţi dai bomboane ieri şi cu soră-sa. Au venit să le mai daţi.

Când Maria le strigă din prag să aştepte, câinele se deşteptă şi începu să latre. Ieşi Dumitru şi se răsti la ele:

— Ce vreţi, fa? V-a trimis tat-tu?

Fetiţele tăceau încremenite.

— Lasă-le, Dumitre, că au venit la mine de mi-au adus flori.

Luai câteva bomboane şi ieşii. Cum mă văzură, îmi întinseră florile ofilite de căldură. Apoi, fără mirare, fără să-mi mulţumească, luară bomboanele şi le vârâră toate în gură. Plecând, se uitau înfricoşate, cu coada ochiului, după câinele ce lătra furios.

Maria strigă la ele:

— Proastelor! Dar sărut mâna nu ştiţi să spuneţi?

Le vedeam pe drum, mergând încet, bălăbănind mâinile, cu care se prinseseră din nou. Mai departe se întâlniră cu o ceată de copii, băieţi şi fete, mai mari şi mai mici, care mergeau să se scalde în Argeş. Atunci, s-au întors şi ele cu ei şi au trecut cu toţii pe lângă poarta noastră, râzând, ţipând, târând picioarele, ca să ridice praf mult şi speriind cu bice câinii înnebuniţi de aţâţarea lor. Li se auziră glasurile subţiri până departe.

La o poartă vecină, o fetiţă de vreo unsprezece ani, slabă, cu trăsături fine, copleşită de greutatea unui copil în faşă, se uită după ei. O întrebai:

— Dar tu, Anco, nu te duci să te scalzi?

— Nu.

— De ce?

— Iacă…

Înţelesei că din cauza copilului.

— Vrei să-ţi dau bomboane?

— Vreau.

— Vino.

Veni până la poartă. Se aşeză pe un trunchi gros de copac ce ţinea loc de bancă.

Din bomboanele dăruite nu mâncă până ce nu vârî şi copilaşului în gură o bucăţică. Din când în când îi ştergea energic nasul cu mâna, apoi îl mai ştergea o dată şi cu legătura ei de pe cap.

— Unde-s mamă-ta şi tată-tău?

— În vale, la porumb.

— Şi ai rămas singură?

— Păi!

Cum nu mai isprăvea de şters nasul, îi spusei:

— Ancă, lasă, că-i rupi nasul.

— Da zău!

Şi, înveselită, privi cu dragoste la copilul ce parcă ar fi surâs şi el. Era gras, cu ochi albaştri, pe când ea, oacheşă, cu ochii negri, vioi.

— E frate-tău?

— E făcut de tata cu nevasta lui asta de-acum, că mama a murit.

— Dar mama asta de-acum o bună cu tine?

— E. De ce să nu fie?

— Tu te duci la şcoală?

— Nu.

— Ai isprăvit clasele?

— Nu, că n-am fost decât câteva zile.

— Şi acum de ce nu te mai duci?

— Ştiu şi eu!? Spune domnul învăţător că sunt prea slabă!

— Bine, Anco, dar ca să duci copilul ăsta nu eşti prea slabă?

— Păi, da cine să-l ducă?

Şi, mângâind copilul, râse încet de întrebarea mea.

— Şi domnul învăţător ce zice?

— Nu zice nimic, că i-a spus tata că stau acasă, să mai văd de fiertură şi copil. Mai mă duc şi eu pe-acolo cu ouă, poame, mălai…

— Aşa!… Şi câte clase aveţi?

— Patru şi cu încă una, de vrei s-o faci şi p-aia, cinci.

— Şi un singur domn aveţi?

— Păi! Da mai ajută şi nevasta-sa. Ea arată la ăia mici de nu ştiu nimica.

— Şi ea este învăţătoare?

— Nu. Are şi-un copil mic. Acum l-a făcut. E de-o seamă cu ăsta.

— De ce nu-i spui tu lui tată-tău să te dea la şcoală măcar un an, să

învețţi să scrii şi să citeşti? N-ai vrea?

— Ce să-i mai spui! Parcă mă ascultă el pe mine!

Şi râse din nou, batjocoritoare.

— Dar nu-ţi pare rău?

— Ba că! Doar n-oi muri, că-s fată, nu băiat!

Şi cum tăceam, copleşită de această logică, Anca zise:

— Domnişoară, stai oleacă, să mă duc să-ţi arăt ceva.

Şi Anca plecă încărcată cu copilul, intră la ea în curte şi după o clipă se întoarse iar. Acum avea în pumni şi o vrabie mică, zbârlită, speriată. Mi-o arătă, apoi mi-o ridică la ureche:

— Ia auzi cum i se bate sângele. Vezi? A căzut din cuib!

— Săraca, o să moară.

— Ei?!

— Tu nu vezi ce speriată e? A mâncat azi ceva?

— Nu. I-am dat, dar nu vrea.

— Ştii ce, Anco? Du-o, săraca, înapoi la cuibul ei. De unde e?

— Uite de colo, în vale; de la casa aia părăginită, c-au umplut-o vrăbiile şi rândunelele de când au fugit amândoi.

— Cine amândoi?

— Floarea şi Ion.

— Unde au fugit? Nu erau nevastă şi bărbat?

— Erau, dar Floarea a fugit cu Vasile, cu care se iubea, şi Ion şi-a luat lumea-n cap.

Anca vorbea cu ochii ei negri mari deschişi asupra mea. Părea că nu înţelege ce spune, ori că repetă pe de rost ce auzise. Adaose:

— Ion s-a prostit. Sta toată ziua întins şi nu vorbea, iar noaptea urla ca un câine, ştii, de ăia de-i îneci, cum am avut şi noi unu. L-au bătut oamenii, l-au băgat şi în apă rece, l-au dus şi la biserică, şi tot aşa făcea. Şi într-o zi a fugit.

— Unde?

— El ştie.

— Şi ea unde e?

— Pai, nu ştie nimeni, ca de când în noaptea aia de-a vrut Ion s-o omoare cu toporu, i-e frică şi s-ascunde cu Vasile.

— A vrut s-o omoare cu toporul?

— Păi, ce crezi, dacă i-a prins…

Mă uitam mirată la Anca cum stătea alături de mine. Liniştită, cu vrabia în mână, cu copilul în braţul celălalt, vorbind de dragoste cu atâta simplitate şi nevinovăţie. Din când în când, vâra vrabia în nasul frăţiorului, care, gâdilat, râdea. Râdea şi Anca, dezmierdându-l, îngânându-i cuvinte dulci. Avea faţă de el mişcări de mamă iubitoare, cum au fetiţele de la oraş pentru păpuşi.

O clipă îmi păru de o tristeţe nemărginită soarta ei de a cără mereu acel pachet viu, de care trebuia să aibă grijă.

Îmi amintii însă cu plăcere cum am văzut-o într-o zi pe Anca jucându-se şi ea cu alţi copii de seama ei. Era roşie la faţă. Striga tare, se trăgea de mâini cu alte fetiţe. Pe frăţiorul ei îl pusese în mijlocul drumului, în praf, şi el, murdar, mulţumit, adormise în soare. A fost deşteptat de un câine ce-l lingea pe obraz de mămăliga şi laptele cu care era mânjit. Copilul a început să ţipe, Anca a sărit la el, l-a luat în braţe, l-a sărutat, l-a adormit din nou şi din nou s-a jucat. Părea deplin fericită.

Anca mă trezi deodată din gânduri, spunându-mi:

— Mă duc să-i dau de mâncare băiatului şi apoi mă duc să pui şi vrabia în cuib… Ian spune: să-i îndes şi lui mâncare cu un beţişor?

— Nu, fetiţo, că-l omori. Du-l mai bine la cuib.

— Las', că-l duc.

Şi Anca plecă cu copilul în braţe, fără să dea bună ziua.

Am intrat în casă şi am citit mai bine de un ceas într-o linişte deplină. Deodată, mă făcură să tresar nişte ţipete îndepărtate. Nu erau ţipete de durere, ci, dimpotrivă, de bucurie, ţipete de joc, glasuri de copii voioşi. Am ieşit la drum: se întorcea de la scaldă ceata întreagă, iar Anca, în mijlocul lor, vorbea tare, gesticula înfierbântată, arătând spre un câine ce sta la o parte.

Întrebai ce s-a întâmplat. Cu toţii, de-a valma, răspunseră:

— L-a mâncat câinele. A scăpat în drum şi l-a mâncat câinele!

— Pe cine?

— Pe vrăbiete, de!

Şi copiii, fericiţi, trecură nepăsători pe lângă mine.

V

Praful ce se ridicase peste tot satul, când s-au întors carele încărcate cu fâneţ şi cireada de la păscut, se lăsa din nou acum, aşternându-se încet, odată cu înserarea.

Câte o vită întârziată sosea agale, profilându-se neagră pe apusul roşu din fundul drumului. Părăsită, mugea trist, prelung. Ţăranii stau de vorbă pe la porţi, copii se joacă în drum.

Sosi şi Dumitru. Intră în casă, cu mişcări atât de liniştite, încât zadarnic încercai să desluşesc de e nepăsător sau obosit.

Veni la mine, stângaci, şi-mi spuse:

— Domnişoară, v-am ruga ceva, de nu-i cu supărare… Plecăm la noapte într-un sat vecin. Rămânem acolo pe locuri, la nişte mazăre de cules… De nu v-aţi supăra, v-am ruga ceva.

— Bine. Ce e?

— Să staţi mai târziu cu lumina aprinsă astă-noapte. Poate că citiţi ca până după miez de noapte, că v-am mai văzut noi că staţi şi altă dată… Ne gândim şi noi că e curtea plină de unelte… de unde să mai

ştii cine ţi le ia, dacă lipsesc…

— Bine. Stau, dacă crezi că e de folos.

— Este, zău. Apoi Stoian doarme aci alături, pe prispă. De-auzi că se mişcă ceva prin curte, numai să-l scoli…

— Bine, Dumitre.

— Să stai, zău.

Dumitru tăcu, se gândi, apoi începu din nou să-mi vorbească cu greu:

— Pe urmă… poimâine… aduc şi copilu.

— Şi cine o să vază de el?

— Mai eu, mai Dumnezeu… şi-apoi o să trebuiască să vie şi Voica…

Pe când vorbea, desluşeam că liniştea lui nu e făcută din nepăsare ori oboseală, ci din răbdare. O răbdare vicleană, încăpăţânată, sădită cu greu şi chin, răbdarea omului îndelung batjocorit şi asuprit.

Îl întrebai:

— Şi copilul unde e acum?

— În Bucureşti, la mă-sa.

— Şi ea ce zice? Vrea să-l dea?

— Ce să nu vrea?!

— Bine, Dumitre, adu-l, atunci.

— De vă trebuie ceva din oraş, pot să vă cumpăr eu.

— Ţi-oi scrie pe un petec de hârtie tot ce-mi trebuie şi de unde să le cumperi, ca să nu uiţi.

Şi am rămas de pază în noaptea aceea…

Dumitru a plecat târziu. Roţile carului, scârţâind sub povară, s-au auzit până departe.

Stăm afară. Luna, ce pândise până acum cu o privire roşie de după marginea timpului, se ridică încet, sfioasă, cercetătoare. Satul dormea. Atunci luna împăcată se înălţă mai sus şi-şi desfăşură lumina-i curată.

Pe prispă dormea Stoian, fratele lui Dumitru. Dormea adânc, cu respiraţia regulată. Prin curte, strecurându-se, trecea umbra câinelui. În linişte, arar se auzea tuşind câte un om ce dormea afară. Pe sus, fâşâind cu un zgomot surd, treceau des cucuvelele. Ţipătul lor jalnic înjunghia liniştea.

Am ieşit pe câmp. Departe, sub lumina lunii, lanurile de grâu se făcuseră mai galbene ca niciodată. Păreau zale lucioase, de aur, acoperind pământul, ori poate lacuri de apă aurie pe care treceau fiorii uşori ai valurilor ce se pierdeau departe, din ce în ce mai mici. Şi zgomotul metalic ai spicelor, frământate de vânt, ajungea până la noi ca un susur de izvor necunoscut.

Se lăsase răcoarea nopţii. Satul dormea. Stând de veghe, clipele uşoare treceau repezi, netulburate.

Cu răbdare, luna îşi urma drumul, alunecând liniştită pe cer. Se urcase, se urcase, şi acum încet cobora în partea cealaltă, târând după ea vălurile luminoase ale razelor ei. Cuprins ca de un vis, satul dormea sub raza lunii.

Pe cer, stelele, speriate de atâta lumină, se stingeau, şi numai câteva, îndepărtate, palide, tremurau înfrigurate în răcoarea nopţii.

Dar pe încetul, negrul nopţii se spălăci. Ultimele stele, îmbolnăvite de lumina zilei ce năştea, se ofileau. O răcoare curată adia şi frământa frunzele pomilor. Zgomotul lor părea făcut de mii de fluturi ce ar bate din aripi, să-şi ia avântul.

Cântecul cocoşilor, ce se înălţa pentru a treia oară, se prelungi victorios în lumina zorilor, ce izbândea din nou în viaţă, spre muncă.

VI

Azi Dumitru l-a adus pe băiat din Bucureşti.

Mă deşteptă un plâns monoton de copil somnoros, plâns ce nu mai lua sfârşit.

Glasul Mariei zicea:

— Să-i dăm de mâncare.

Iar Dumitru:

— Să-i dăm papă? Uiti-ti papa! Vei tu papă? Şi apoi: „strugurel, pepenaşul tatii, oiţă-oaie, cireşel, cireşel”.

Dar plânsul copilului nu curma. Avea ceva obosit, nenorocit.

Strigai:

— Ce e, Mario?

Maria intră buzna şi spuse:

— L-a adus nenea pe copil şi plânge.

— L-a adus?… De ce plânge? E bolnav?

— Nu ştiu.

— O fi obosit. Stai, să viu şi eu.

În tindă, „strugurel” sta jos pe o ţoală, lângă o strachină de mămăligă cu lapte. Avea vreo trei ani. Era murdar, faţa-i era mânjită, de nu i se mai zăreau decât ochii, din care luceau două şiruri de lacrimi. Dumitru, în picioare, îl privea nedumerit, stângaci, iar Maria părea că petrece de minune.

— Cum îl cheamă?

— Victor, că e al războiului, şi aşa se cheamă, că am învins. Dar noi o să-i zicem Ion, că-i nume mai curat.

Victor, zis şi Ion, picura de somn, clătinându-se încet, plângând amar.

— Aşterne-i, Dumitre, şi stai lângă el pân-o adormi, zisei, că de mâncat n-o să mănânce. Prea e obosit.

Când l-au luat să-l culce, ţipă deznădăjduit. Se zbătea, frângându-

se din mijloc. Învineţise. Dumitru mormăi înfundat:

— Uite, aşa-mi zice de azi-dimineaţă… Am să-i dau câteva…

— Nu, Dumitre, se poate? Culcă-l, că adoarme el.

Odată culcat, „pepenaş" se linişti. Moţăind, prelungea acum încontinuu o notă, văitându-se: „îââââî…". Din când în când, îl mai zguduia un suspin ce-i ridica pieptul şi-l făcea să tresară tot. Pe faţa lui murdară rămăseseră două dâre lungi, curate, spălate de lacrimi. Adormise cu mâna lui mică pierdută în mâna mare şi aspră a lui tată-său.

Dumitru se sculă cât mai binişor, îi înveli cu mişcări neîndemânatice, se uită încă o dată la el şi plecă să îngrijească de vite şi porci. Apoi intră în casă şi-şi pregăti de mâncare. Din când în când, se uita spre mine. Vedeam că avea de vorbit şi nu prea îndrăznea să înceapă. Zise:

— Domnişoară, nu luaţi scăunelul, să staţi lângă foc, că nu e vâltoarea mare?!

— Stau, Dumitre.

— Iar s-a scumpit, bată-l focu de tren… V-am adus şi ce mi-aţi scris să cumpăr.

— Bine, o să ne socotim. Om vedea şi pentru tren.

Îl simţeam pe ţăran bucuros că l-am înţeles atât de lesne.

— E zăduf mare la oraş?

— E spaimă! Aici barem are loc unde să bată vântu, dar acolo se încing zidurile, de parcă eşti în cuptor. Nu-i vorbă, unele mai bune la oraş, altele la ţară. La tot lucru şi rău lui… I-am cumpărat şi lui Ion niscai stambă. Poate că-i arătaţi Mariei să i le coase.

— I-oi arăta.

— Să-i arătaţi, că tot şade ea cam mult fără rost, şi de… nu-i cucoană!

Din primele zile simţeam gelozia surdă ce trăia în sufletul lor de ţărani rămaşi la greul pământului pentru Maria, ţăranca trăită la oraş.

Văzând de foc, Dumitru continuă:

— Apoi, am să iau şi o slugă, să vadă de boi şi de Ion. Oi găsi eu o fetişcană sărmană, d-astea rămase fără tată din război, că multe păcate au mai căzut pe capu unora! De ăi ce-au mai avut ceva parcă toate bunele se lipesc, şi pământ mai mult, şi casă rămasă întreagă… De cei săraci – şi mai multă sărăcie… Uite: mie pământ, mie despăgubire, şi frati-meu, după ce că era sărac, l-au lăsat lipit. Vine şi munceşte cu ziua la mine. Şi mulţi aşa! Eu, ce să-i fac? Nu pot să-i zic: „Na şi ţie!", aşa, de pomană; că de, am copil, nevastă… Îi plătesc când îmi munceşte, îi mai ajut, şi asta-i treaba. Nu?

Vorbea întretăiat, ca pentru el, uitându-se la mămăliga ce o amesteca cu făcăleţul.

— …Au să fete şi purcelele în vreo două săptămâni de zile. Cine-o

să mai vadă şi de ele!…

— Vine Voica până atunci.

Prudent, nevoind să se avânte în socoteli riscate, nu răspunse. Dădu numai din cap.

— …Acum e de îngrijit şi de lighioana asta mică de-am adus-o astăzi.

— Dumitre, dar ştii sigur că e copilul dumitale?

— Eu aşa zic… Da copil îmi trebuia. Ne facem bătrâni şi neputincioşi. Pe a cui mână laşi averea?

— Ai pământ mult?

— Păi, trebuie să iau şi oameni la muncă.

— Cât ai?

— Ştiu şi eu? Să vedem cât ne-o mai da.

Isprăvise de făcut mămăliga. Mai fiersese şi o oală cu vişine, în care pusese o mână de mălai. Se făcuse un fel de ciorbă roşie ca sângele. Aşeză masa şi acoperi focul cu cenuşă. Se uită la masa cu mâncare, se duse la copil, îl privi cum doarme şi se întoarse iar la mine, întrebându-mă:

— Să-l scol să mănânce?

— Lasă-l să doarmă, căci, speriat cum e, te poţi aştepta la câteva zile de plâns.

Dumitru se mai duse o dată la căpătâiul copilului, îl privi tăcut, îi aşeză ţoala de pe el, îi ridică mai sus capul şi, văzând că din greşeală nu-l scoală, îl lăsă. Veni la masă, se închină larg şi se aşeză să mănânce.

VII

Când Ion se deşteptă, după o noapte de somn neclintit, şi nu văzu decât lucruri şi feţe străine, i se umplură ochii de spaimă. Se ridică puţin, se uită buimac împrejuru-i, începu să-i tremure bărbia, se trânti din nou şi plânse amarnic, înfundat, resemnat, parcă gata să primească de la viaţă numai rău.

Mă apropiai de el binişor, îi ştersei capul înăduşit, faţa umedă de lacrimi. Plânge moleşit, culcat pe spate, fără să mişte. Lacrimile-i curgeau în urechi, gâdilându-l. Scărpinându-se, şi le zgârie. Îl ridicai, se lăsă ca o cârpă. L-am rezemat de perete, punându-i plapuma înghemuită la spate. Nu mâncase de două nopţi şi o zi. Când îi apropiai de gură o ceaşcă cu lapte, îmi dădu una peste mână, de sări laptele în sus. Cu de-a sila, ca o doctorie, îi turnai pe gât câteva înghiţituri. Se înecă, scuipă laptele afară, începu să tuşească şi să urle. Nu ştiam ce să-i mai fac. Nici zahăr n-a vrut să mănânce. Atunci am pus cana cu lapte lângă el şi am plecat. Din odaie mă uitam la el.

Un pui de pisică, cu paşi uşori, atras de lapte, veni şi se frecă de

Ion. El deschise ochii, conteni plânsul şi, apucând pisoiul de spate, îl ridică. Pisoiul se zbârli, văitându-se. Ion îi dădu drumul. Atunci pisica, văzând că nu-i de glumă, grăbi: se duse la lapte şi începu să bea cu capul vârât în cană. Ion, supărat, îi trase o palmă, luă cana şi, neîndemânatic, şi-o duse lui la gură. Laptele îi curgea pe la colţurile gurii, umplându-i cămăşuţa. Isprăvi toată cana, cu un oftat adânc, cu răsuflarea tăiată. Pisica îl privea cu jind şi, odată cana pusă jos, se apropie şi-i linse fundul. Ion apucă pisica de coadă şi o smuci, ridicând-o. Miorlăind, îl zgârie şi fugi. O privi o clipă buimăcit, apoi, rămas singur, şi-aduse aminte că e nenorocit şi începu să plângă încet, frecându-şi mâna zgâriată.

Maria îl dădu jos cu de-a sila, şi, aproape târându-l, îl duse în grădină. Îi auzii glasul ţipând până departe, de parcă-l ducea la tăiat.

După vreo două ceasuri, când s-au întors, se împrieteniseră. Ion se liniştise, o ţinea de rochie. Când mă văzu, îşi ascunse ruşinos capul în poala Mariei. Îl învăţă să-mi zică „Domnişoară” şi Ion reuşi să spună „misoaa”.

Dumitru, seara, când ne văzu împrieteniţi, ne surâse la toţi părinteşte şi întrebă pe ton împăciuitor, aşteptând o dezminţire:

— Ei, v-a supărat mult?

Se uita la copil cu mândrie. Îi spusei:

— E voinic, Dumitre, pentru anii lui.

Dumitru răspunse cuprinzător:

— E, cum să nu fie!

Luă apoi pe Ion de mână şi se duse spre grădină. Copilul întâi se uită speriat spre noi, dar văzând că vine şi Maria, se depărtă cu paşi mărunţi, alergând aproape, ca să poată merge alături de tată-su, care păşea rar şi larg.

Câtva timp după ce intrasem în odaie, auzii un zgomot în tindă. Am ieşit să văd cine e. Rămăsei uimită: jos, aşezată la vatră, sta o femeie. Făcuse focul, pusese ceaunul de mămăligă, şi acum cernea, cu mişcări mari, o sită de mălai. Cum mă auzi, ridică faţa. Era Floarea, cumnata Voichii.

— Ce faci aici?

— Ia, lui nenea mămăligă.

— Cine ţi-a spus?

— Că nu l-oi lăsa flămând.

— Te-a chemai Dumitru?

— Trebuia să mă cheme?

— De te-o prinde Voica, n-ai să mai vorbeşti aşa.

Dădu din umeri şi cernu mai departe.

Făţiş nu puteam să-i spun să plece. M-am întors la mine în odaie.

Veni Dumitru, îi auzeam glasul răguşit, vorbind mai mult ca de obicei, ca tot omul mulţumit.

— Aşa… uite şi papa gata. Venişi demult, Floareo? Da Stoian ce face?… Să punem masa pe prispă, Mario. Nişte apă rece de-ar fi… Ei, ce zici, Mario? Ia-l şi pe Ion. Vezi, închide poarta, să nu iasă porcii… Şi nişte ştir le-ar trebui, Floareo, că sunt flămânzi.

Maria se depărtă cântând şi lovind una de alta găleţile. Paşii mărunţi ai lui Ion sunară surd şi repezi pe pământul gol; alerga.

Maria strigă către porci:

— Na, na! uite măgarii!.. Aoleu, scapă porcii! Na! Închide poarta, Ioane, că scapă!…

Apoi cumpăna puţului se auzi scârţiind, prelung, dureros, de parcă gemea căznindu-se să ridice greutatea găleţii.

În vatră se făcuse tăcere. Îi vedeam parcă: Floarea învârtind mămăliga… Dumitru, obosit, căzut pe gânduri…

Dar glasul Mariei şi al lui Ion speriară liniştea. Soseau râzând, ţipând, stropindu-se cu apă rece.

Se putea trăi şi fără Voica în casa făcută şi adunată cu munca ei…

VIII

— Dreg, dreg tigăi, dreg! Spoi ceaunuri, spoi!

Doi ţigani trec pe drum. Unul bătrân, cu părul şi barba albă, ce-i lasă faţa şi mai neagră, altul tânăr, vioi, umblând repede, cu mult înaintea bătrânului şi aşteptându-l din când în când, să nu-l piardă parcă. În drum, câinii, asmuţiţi asupra lor, le fac reclamă, căci, de atâta hărmălaie, ies femeile în poartă, să vadă cine trece.

Floarea cheamă ţiganii. După o tocmeală de un ceas, se învoiesc să dreagă şi să spoiască toate tigăile lui Dumitru.

Fac ţiganii o gaură în pământ, aşază lemnele pentru foc cu o adevărată artă, cum numai ţiganii ştiu să facă.

Ion, în picioare, lângă ei, îi priveşte foarte atent.

Scot toate uneltele cu care au să lucreze, dintr-un sac care poate că o fi de pânză, însă e aşa de murdar, scorţos şi unsuros, încât pare de piele.

Ţiganul cel tânăr vine la Floarea şi-i zice:

— Fa! Ai tingire multe şi n-avem cositor de-ajuns. Mă duc eu până la Bucureşti şi ţi le facem mâine. Să laşi, fa, pe tată-miu să stea acişilea şi la noapte dormim locului şi mâine în zori lucrăm.

— Bine, da să mănânce de la el, că eu n-am ce-i da.

— Şi dacă hai să-i dai n-oi muri!

— Da păi vezi, ţigane…

— Hă!

A plecat cel tânăr şi a rămas bătrânul.

Cu multă încetineală, aproape cu o voluptate misterioasă, şi-a aprins luleaua, s-a întins pe pământul gol, lângă gard, ca o potaie, la

lumina bălaie a soarelui. Puse căpătâi sacul cu uneltele şi căscă prelung, zgomotos. Acum pufăia din lulea, rar, alene, cu ochii la cer. Luleaua s-a stins. A adormit. Se auzea până departe respiraţia lui puternică, ca de foale.

Ion se uita la el mirat, fără să îndrăznească să se apropie prea mult. În sfârşit, după multă chibzuială, se hotărî. Îl văzui cum, cu paşi înceţi, tiptil, cu un băţ în mână, se apropie de ţigan şi-l atinse uşurel, cercetându-l. Ţiganul sforăia horcăind. Ion ridică cu amândouă mâinile băţul şi-l pocni o dată din toate puterile pe mijlocul trupului… Ţiganul sări, cu braţele în vânt, înjurând. Ion, înspăimântat, ţipă, scăpă băţul şi fugi.

— Haouliu, afurisenia! Fa copile! Te-ai smintit?

Se scoală ţiganul de jos şi se întinse, să crezi că vrea să-şi desprindă braţele, căscă lung de câteva ori cu un „hăăăhăăăit" de câine flămând, bău apoi o cană de apă, şi, cu toată căldura soarelui de amiezi, se întinse mai la soare. Aprinse luleaua şi începu să fumeze cu privirea pierdută, stupidă, spre infinit. Căsca lung, lung, de avea timp Ion, care se întorsese, să se uite până în fundul gurii lui. Arare, scuipa printre dinţi până departe. Ion, lângă el, cu mâinile la spate, îl privea cu admiraţie. Sfârşi luleaua, căscă o dată mai tare, scuipă mai departe şi se lungi din nou în plin soare, şi într-o clipă adormi.

În căldura mare a soarelui, sudoarea îi curgea şiroaie pe obraz. Rar, câte un câine venea şi-l mirosea. Unul s-a culcat colac lipit de ţigan, adormind. Până seara, bătrânul s-a mai sculat de vreo trei-patru ori, ca să bea apă şi să se mute iar la soare.

De mâncat, n-a mâncat nimic şi nici n-a vorbit cu nimeni până seara, când i s-a întors băiatul de la Bucureşti. Atunci au aprins un foc, au făcut mămăligă într-un ceaun ce trebuia să-l dreagă, au cerşit ţigăneşte de la Floarea lapte şi ouă, şi au mâncat.

În noapte, lângă focul ce-şi trăgea sufletul, îi vedeam pe amândoi culcaţi aşa pe pământul gol şi neacoperiţi.

În întuneric, bătrânul încă pufăia. Atunci i se lumina luleaua, ca o stea somnoroasă căzută jos.

IX

Au trecut astfel câteva zile. Dumitru era liniştit, copilul sănătos, voios. Maria se juca mai toată ziua cu el, Floarea vedea de gospodărie.

Nu greşise oare Voica părăsindu-şi casa?

Într-o dimineaţă, mă sperie din somn o mână aspră trecută pe braţul meu. Sării în sus. Era Voica.

— Te-ai speriat? Deşteaptă eşti la somn, ea numai ce am pus mâna

pe matale!

— Voică, te-ai întors?

— Nu… plec iar. Să văd numai ce mai e pe-aici… Şi să-mi spui „câine” de nu i-oi rupe oasele.

— Cui?

— Blestematei, na! Floarei! O sfărâm, uite-aşa, în mâini, de-i pârâie oasele. Că nu mi-o fi frică de slăbănoaga! Şi când o umbla şchioapă, o râde tot satu, că-i fac vorbă că am prins-o cu Dumitru. Auzi afurisita! Să intre în casa omului!… De!… nu mai ştie că a gonit-o Stoian de-acasă de era cu burta mare… De! nu mai ştie când se ruga: „Dadă Voică, nu mă lăsa; fă-mi vorbă să mă primească, spune-i că m-azvârl în fântână!…” De! nu mai ştie!… Venea Stoian flămând şi – pe cruce, domnişoară – nu i-am dat nicio bucată de mămăligă rece şi umbla săptămânile neprimenit. A trebuit s-o aducă iar la el. Aaab blestemata! Las’, că-i dreg eu casa! O dreg eu şi pe ea! N-o las din mâini până n-o gheboşesc!

— Stai, Voică, liniştită. N-o fi tocmai cum zici. O fi rugat-o Dumitru. Ce vrei, sunt şi ei săraci, au nevoie de Dumitru.

— Domnişoară, când femeia vrea, nici încornoratu n-o opreşte. Putea să facă aşa ca să nu-şi bată joc nici de el, dar nici de mine. Ce! Se vede c-am plecat? Omu meu şi cămaşă curată, şi fiertură la timp, de parc-ar avea mireasă nouă. Îl păzeşte ca oul sub cloşcă… Să nu spui c-am venit. Uite: mă duc până la o vecină. O aştept acolo. O prind eu. Numai două vorbe să-i spun, de-i seacă laptele din ţâţe!…

— Voică, Voică, nu fi aşa de rea. Las-o, săraca. E femeie slabă, cu copil mic. O fi ascultat de Stoian. N-o fi fost voia ei să te supere.

— Aoleu şi amar de zilele mele, că nu sunt rea, da mi se usucă inima singurică la mama. Uite-aşa îmi stă cuţitu-n inimă şi numai ce se suceşte în mine şi mă junghie când mi-aduc aminte de casa mea. Aoleu, domnişoara mea, eu ce-oi fi păcătuit?

Plecată pe mâna mea, mi-o săruta cu tresăltări puternice sub zvâcniturile plânsului.

— Vino înapoi, Voică, şi lasă încolo pământul.

— Nu se poate! Nu se poate! Dumneata nu ştii ce înseamnă pământu! Dar nu se poate, nu se poate fără pământ.

Rămăsese încovoiată pe mâna mea, eu buzele lipite de ea, şi repeta înfundat, dureros, ca un blestem: Nu se poate, nu poate fără pământ!-

X

La prânz, pe când Floarea venise să aşeze de mămăligă, Voica intră. Se opri în pragul uşii, se uită lung la Floarea, încremenită ca în faţa unei arătări, şi apoi o întrebă scurt

— Ce cauţi la mine în casă, fă?!

Dar n-avu timp Floarea să răspundă ori să se scoale de jos, şi Voica o şi apucase cu o mână de mâinile ei ridicate în apărare şi o lovi în cap, pe spate…

Smucindu-se, Floarea începu să strige prelung:

— Săriţi, că mă omoară! Săriţi, oameni buni!

Înmărmurită, îmi dădeam seama că nu pot face nimica spre a le linişti. Încercai să domolesc pe Voica, apucând-o de haină, dar ea, smucindu-se, zise scurt:

— Lasă-mă!… Las' să-i arăt turbatei!…

Lovea cu putere în spatele Floarei, care, răcnind, sta îndoită cu capul ferit sub braţe şi căuta neputincioasă să-şi facă loc să fugă.

Strigai:

— Voica, de nu te-astâmperi, chem vecinii!

— Stai… stai, să-i arăt!

Şi-i mai dădu pumni pe nerăsuflate, mai cu putere mai repezi, ca pentru un sfârşit. O îmbrânci cu piciorul. Apoi, răsuflând greu, aprinsă la faţă, se uită la Floarea, care sta ghemuită, căzută jos în cenuşă, bocind cu glas tare. O scuipă.

— Taci, căţea, taci, că n-ai murit! Taci, că iar dau!

Apoi se întoarse către mine şi, aşezându-şi legătura de pe cap, potrivindu-şi rochia, zise:

— Acum plec.

Apoi şopti:

— Nu ştii unde e viermele de-l aduse Dumitru? Samănă cu el?

— E dus cu Maria.

— Plec, domnişoară. Şi nu fi, zău, supărată, că nu moare. I s-au muiat numai oasele. Plec.

Plecând, o mai scuipă o dată.

Când fu afară, o văzui cum rotea prin curte ochii ei mari, de credeai că nu rămâne colţ nerăscolit. Apoi, merse încet până la gardul ce ne despărţea de pământul râvnit, şi, cu mâna la ochi, ca să-i apere de orbirea soarelui, îl privi lung. Oftă greu, apăsat, deznădăjduit. Se întoarse spre prispă, bău o cană cu apă, îşi şterse gura cu dosul palmei şi se depărtă cu un pas cadenţat şi hotărât.

Floarea, ca o pisică la pândă, cum văzu că se linişti casa, se sculă de jos, se scutură de cenuşa în care o rostogolise Voica, îmi aruncă o privire duşmănoasă şi ieşi fără să zică un cuvânt. Când ajunse la poartă, începu să ţipe!

„Aoleu şi vai! Aoleu, măiculiţa mea!"

Câteva femei ieşiră fuga în drum şi se strânseră împrejurul ei. Floarea se depărtă cu ele, bocind şi povestind. O femeie mai bătrână se crucea. În drum rămase un băieţaş ce se tăvălea în praf cu un câine. Copilul luă o piatră, lovi în câine şi-l privi râzând cum se depărtează chelălăind. Glasul ascuţit al Floarei se amestecă cu chelălăitul cânelui.

Apoi totul se linişti.

*

Când a venit Dumitru acasă, intră la mine în odaie şi-mi spuse:

— A venit nebuna! Tot satu l-a deşteptat. Da ştie ea că pun jandarmii de-o prind şi-o bat?

— Las', Dumitre, eu nu te cred. Nu te-ar crede nici ea.

Râse:

— Poate jandarmii nu, da oi bate-o eu!

— Fă cum crezi! Dar mai bine ai împăca femeia, i-ai da pământul şi ai chema-o înapoi la casa ei, că doar e şi a ei casa. Nu? Ce zici. N-a muncit-o şi ea?

Dumitru, încăpăţânat, tăcea. Părea că mă ascultă din cuviinţă, dar că ce aude sunt fleacuri pe lângă ce ştie el.

Mă întrebă:

— Pe băiat l-a văzut?

— Nu.

Gânditor, Dumitru îşi potrivi pe cap căciula şi ieşi. Îl auzeam cum forfoteşte în vatră, cum aprinde focul, cum toarnă apă în căldare, cum înjură câinele ce căuta să intre în casă, cum ieşi în curte şi strigă:

— Mărie, Mărie! hei, Mărie! şi, după o clipă: Venişi?… Da păi unde-ţi stă gându? E de prânz şi n-ai văzut de domnişoara şi moare de foame.

— Că veneam.

— Veneai… dacă te chem! Că şi Ion ar avea mai multă grijă ca tine de domnişoara.

— Lasă-mă, nene, că ştiu eu ce fac şi când să-i dau de mâncare. Că n-om mânca şi noi la zece, ca dumneavoastră!

Îl lovise rău pe Dumitru. Îi aducea aminte că ea mănâncă mai târziu, ca boierii, nu ca ei, ţăranii.

Dumitru zise, supărat:

— Hai, hai! şi intră din nou în casă.

Ascultam mirată. De ce avea Dumitru atâta grijă de mine tocmai astăzi? La ce voia să mă facă părtaşă? Desigur, ascundea un gând ce nu putea fi tocmai curat.

A doua zi, după prânz, cu toată munca ce era în toi, Dumitru se îmbrăcă cu hainele cele bune şi ne spuse că are treabă la Comana pentru târguieli. Bănuiam că se duce la Voica. S-o bală? Să se împace?

XI

Pas cu pas, Ion, cu mânuţele la spate, burta înainte, se plimbă în lungul bătăturii, alături de mine. Se uită în jos, la pantofii mei albi, încălţăminte cum nu mai vede la altcineva. Când mă opresc, se

apleacă până la ei, atent.

— Ce-i, Ioane?

Aducând piciorul lui mic, gol, lângă al meu, spuse:

— Uiti-ti.

— Ce să văd, Ioane?

— Nimica.

— Vrei şi tu pantofi?

— Vau.

— Am să-ţi cumpăr.

— Hai…

— Păi nu acu. Când am să merg la Bucureşti.

Se uită nedumerit în sus, la ochii mei.

Acum umblă din nou lângă mine, cu mâinile la spate, atent la jocul picioarelor albe, ce se plimbă în lungul bătăturii.

*

Ion sta pe jos, în mijlocul odăii mele.

Luase cutia cu pudră, turnase în ea apă de colonie şi mesteca cu peria de dinţi.

Supărată, mă răstii:

— Ce-ai făcut?!

Zise simplu, privindu-mă stângaci:

— Mămăligă pentru cuţu…

Se sculă ruşinat, privind ca un vinovat în jos la picioarele lui şi căutând să şi le ascundă. Întâmplător le privii şi eu. Le vopsise în alb, frecându-le cu cretă şi apă, aşa cum văzuse că se curăţă pantofii…

Când văzu că râd, mi le arătă, mândru:

— Uiti-ti!

Şi erau într-adevăr albe acum picioarele lui „Pepenaş”, de obicei atât de murdare, scorojite. Creta, pe asprimea lor, se prinsese de minune.

Acum, liniştit că nu-l voi certa, ridică ochii spre mine şi-l văzui schimonosit, schimbat şi la faţă: se vopsise!…

Cu buze roşii până la urechi, mânjit din stângăcie până pe nas, un strat de pudră pe hăinuţă, pe sprâncene, gene, albit ca un morar, mă privea râzând, înecându-se în hohote şi repetând mereu:

— Ca tine! Uiti-ti, ca tine…

XII

Un singur drum drept, fără uliţe lăturalnice, străbate satul în tot lungul lui. Casele sunt aşezate cu latura la drum, cu faţa la răsărit. Când intri în sat, din şoseaua cea mare, îţi întorc toate spatele. Sunt mici, clădite din nuiele tencuite cu pământ galben, acoperite cu stuf. Îţi pare că intri într-un trib african. La capătul satului, spre câmp,

câteva poteci duc la nişte dărăpănături. Acolo fusese satul aşezat la început, însă revărsările Neajlovului l-au silit să se mute mai la deal şi n-au rămas pe locuri decât ţiganii – pescari ori fierari de meserie – şi săracii, cerşetorii. Când vii înapoi însă, pe acelaşi drum, toată înfăţişarea satului e schimbată: vezi casele din faţă, albe, văruite curat, cu ferestrele înflorite, cu prispa primitoare, cu bătătura netedă.

Şi e o minunată asemănare între sufletul ţăranilor şi aşezarea satului: aceeaşi înfăţişare – de sălbăticie, primitivitate şi linişte, curăţenie sufletească –, şi ca să-i înţelegi trebuie să pătrunzi în viaţa lor.

De când munca câmpului e în toi cu seceratul, satul o pustiu, căci ţăranii rămân pe locuri pentru prânz, ca să nu mai piardă din timp cu drumurile.

Pleacă dis-de-dimineaţă, cu legătura de mâncare şi secera pe umeri, iar ţăranca ce-şi alăptează copilul, cu el în braţe. Casele rămân în paza bătrânilor şi a câinilor. Copiii care nu pot munci stau toată ziua la scaldă.

Căldura umple cuprinsul şi soarele neînduplecat se întoarce în fiecare zi tot mai îndelung pe cerul fără sfârşit.

Azi-dimineaţă am fost cu copiii la râu. Se vede din depărtare cum abureşte sub soare, ca vitele înăduşite de căldură. Singure, sălciile însetate, aplecate peste unde, adăpostesc răcoarea.

Pe tot lungul apei, cât vezi cu ochii, pe amândouă malurile, din toate satele, pâlcuri, pâlcuri de copii vin la scaldă. Glasurile, râsetele şi murmurul apei bălăcite te ameţesc. Nervos, nechezatul unui cal ce intră în apă răsună. Mirosul amar al sălciilor umple văzduhul.

Căldura, acum când ne întoarcem, e şi mai mare. Copleşiţi, tăcem cu toţii. Nu se aud decât paşii goi bătătorind praful drumului. Prin curţile oamenilor fumul coşurilor aprinse pentru mâncare se topeşte şi nu-ţi dă o clipă iluzia unui nor. Bătrânele torc aşezate jos pe pragul casei, la umbra prispei. Copiii mici, rămaşi cu ele, dorm. Câţiva, goi, se rostogolesc în praful catifelat al drumului, iar câinii, obosiţi, nu-i mai latră.

Maria mă aştepta în poartă la umbra salcâmilor prăfuiţi. Ion dormea. Dumitru nu se întorsese încă de la Comana. Era o linişte deplină. Câinii, porcii, toate vietăţile se ascunseseră la umbră şi moţăiau. Nu se auzea decât arare cântecul îngâmfat al unei găini ce ouase.

Şi rămânea satul aşa mort până seara, când, odată cu apusul soarelui, sosea cireada de la păscut şi apoi oamenii de la câmp. Ţăranii, de oboseala muncii şi a căldurii, veneau încet, încărcaţi cu buruieni pentru porci, legănându-se ritmic la fiece pas, cu umbletul omului ce s-a învăţat să poarte povară în spate.

Într-un târziu sosi şi Dumitru. Avea într-adevăr câteva lucruri

cumpărate din comună, însă asta nu-l împiedicase sa fi trecut şi prin satul Voichii. Numai să n-o fi bătut rău! Faţa lui stingherită căuta să ascundă ce simte şi mişcările lui aveau ceva exagerat, făţarnic.

— Dumitre, dumneata ai fost la Voica.

Surprins, râse stupid, căutând să-mi răspundă, neizbutind însă decât să mişte mâinile stângaci şi să bolborosească fără înţeles.

— Ai bătut-o? Spune!

Îşi veni în fire. Răspunse cam târziu:

— Cine a zis că am fost?

— Aşa? Acum ne jucăm?… Vezi numai să nu păţeşti cu femeia şi să nu-ţi mai vie în casă.

— Las'!… asta-i plată la altă socoteală. O ştie ea. Vezi cât e câmpu de mare şi grâu bun de secerat? Ce face ea? Şade!… Atunci eu ce fac? Să-mi plece din casă, bine; dar să nu plece tocma în toi!… Las', că-i socoteală bună. De se întoarce, bine; de nu… tot bine.

— Cum bine?

— Iaca… bine.

Se schimbase Dumitru. Ce i s-o fi întâmplat şi ce gândea? Îl priveam şi mă trudeam să-l ghicesc, ca să pot afla de soarta Voichii şi poate s-o ajut. Să se fi împăcat cu Voica, mi-ar fi spus…

Îmi dădeam seama acum cât mă legasem de aceşti oameni, căci în tulburările necontenite ce se frământau pe lângă mine şi nu-mi dădeau odihna căutată, aş fi vrut de multe ori să plec, însă o remuşcare, pe care la început o numisem curiozitate, mă oprea locului. Ştiam acum că n-oi pleca de lângă ei până nu se vor linişti lucrurile, cum nu pleci de lângă un bolnav pe care ai început să-l îngrijeşti, până nu-l vezi pe calea însănătoşirii. Şi nu puteam să-l întreb pe Dumitru mai desluşit ce se întâmplase, nici să-l sfătuiesc, căci pentru nimic n-aş fi vrut să bănuiască că m-aş amesteca în viaţa lor. Aceasta ar fi însemnat să devin pentru el duşmanca cu gânduri ascunse şi ar fi tăinuit de mine şi cele mai neînsemnate mişcări, cu viclenia omului simplu, care a suferit mult şi cu mijloace puţine de apărare.

Dumitru, cu surâsul pe buze, aştepta tăcut în faţa mea, de parcă ar fi zis:

— Ei? Ce hotărăşti?

Când îi spusei: „Bine, Dumitre, fă cum vrei!", găsi că a vorbit destul şi-şi văzu de treabă, mulţumit de dânsul.

XIII

Azi, cu toată lipsa Voichii – pentru că ar fi fost rândul ei să încingă cuptorul pentru făcut pâine – vecinele au cerut voie lui Dumitru să aprindă cuptorul din ograda lui.

E seară. Focul înroşeşte un colţ din întunericul ce umple curtea.

Scăldate în lumina lui, păzind pâinea ce se coace înfundată în cuptor, femeile stau împrejuru-i. Zgomotoşi, copiii se joacă, câinii dau târcoale. Până departe miroase a pâine caldă. Vântul, adiind, fâlfâie focul; ţărăncile stau de vorbă.

— Ia te uită, zău, sărmana Stoiana! Iar a aprins lampa! Toată noaptea nu doarme de durere.

— Care Stoiana? A lui Iordache? întrebai. Dar ce are?

— Păi a spălat rufe lăuză. Nici lapte n-are, să dea copilului.

Una dintre femei m-a dus s-o văd. Credea că aş putea-o vindeca.

M-a primit bucuroasă şi, ridicându-se în coate de pe ţoalele pe care zăcea, mă rugă:

— Dă-mi, domnişoară, zău, ceva. Dă-mi prafuri de-alea când te dor oasele, şi apă d-aia care închide rănile, dă-mi şi mie, că ce mă mai doare!… Ai mai dat şi la altele, zău, ceva!

Zăcea aşa de luni de zile, fără să se gândească la altă scăpare decât la plâns şi gemete.

La naştere, nu chemase moaşa, dar o îngrijise o femeie pricepută, care acum însă nu mai ştia ce să-i facă.

— Ar trebui să chemi doctorul. E păcat de tine. Eu nu mă pricep ce să-ţi fac şi-ţi sunt copiii pe drumuri.

— Să cheltuim parale?

— Da. Aşa bolnavă nu poţi munci şi e mai rău, e paguba şi mai mare.

Socoteala îi păru bună. Îşi chemă bărbatul, care rămăsese afară, nevrând să se amestece în d-alde astea muiereşti.

Veni greoi, cu căciula în mână. Neîncrezător în ale doctorilor, ascultându-mă, dădea din cap, parcă dezgustat de viaţă. Femeia îl privea cu ochi rugători şi cu o licărire de speranţă. La urmă, zise aşa, într-o doară, cu gura pe jumătate:

— Om vedea.

Când am plecat, Stoiana îmi şopti:

— Mai vino, zău. Fă-ţi pomană!

Fără să se mai uite la femeia lui, ţăranul ieşi după mine din casă. Plictisit, părea că-i îngăduie destul ţinând-o aşa, bolnavă, nefolositoare. În poartă, zise:

— Mai bine i-ai da dumneata niscai prafuri.

— Dumneata ar trebui să înţelegi mai uşor ca ea, femeie, ce e de făcut şi să cauţi s-o pui pe picioare, să poată munci. Ce zici?

Părea măgulit. Am ajuns la învoială că se duce în comună şi aduce doctorul de plasă. Când?… om vedea.

Au mai trecut două zile. Într-o noapte, Stoiana avu dureri atât de grozave, încât sperie vecinii cu ţipetele ei. La ziuă, bărbatul ei înhămă calul la o căruţă şi porni după medic.

Dis-de-dimineaţă, Maria năvăli la mine şi-mi spuse:

— A venit doctorul la Stoiana. A venit cu căruţa şi cu nevasta.

— Ce nevastă?

— A lui.

— Păi, de ce-a adus-o? E moaşă?

— Nu… da ca s-o plimbe.

După un sfert de ceas, căruţa cu domnul doctor şi cu nevastă-sa pleca. Trecură prin faţa casei noastre.

El era un om îmbrăcat jumătate milităreşte, jumătate civil. Se vedeau haine rămase din război, pe care căuta să le întrebuinţeze. Ea, o femeie slabă, cu capul gol, cu o rochie demodată, pretenţioasă, îmi aruncă, trecând, o privire dispreţuitoare şi rea.

Întrebai pe bărbatul Stoianei:

— Ăsta-i doctorul?

— Păi!

— Şi ce-a zis?

— Ce să zică?

— Da, ce-a zis?

— Păi, a venit.

— Bine, a venit, dar a căutat-o pe Stoiana?

— S-a dus şi la ea.

— Şi ce i-a dat?

— Niscai prafuri.

— Ce prafuri? Ce să facă cu ele?

— Să le bea. Îs bune, că de-alea a mai luat. Şi băiatu meu, astă-iarnă, când tuşea… şi i-a trecut…

— Ce prafuri, omule, ce prafuri? De tuse? Că ea doar e bolnavă de pe urma naşterii!

— Păi ştim şi noi, domnişoară?

— Du-mă în casă la femeie.

Intrai repede în odaie şi găsii pe Stoiana obosită de chinul nopţii.

— Stoiano, ce ţi-a dat doctorul?

— Uite, domnişoară.

Şi-mi arătă nişte prafuri albe, fără gust, cu un miros slab de eucalipt.

— Te-a căutat?

— Ce să mă caute? Că mă lăsam? Om fi având şi noi ruşine domnişoară!

Stam înmărmurită. O întrebai într-o doară:

— Ţi-a mai spus ceva?

— N-a spus, domnişoară, n-a spus nimica.

Răspunsul îi era plictisit, amestecat cu o nuanţă de batjocură. Întrebai:

— Aţi plătit ceva?

— Nu, că nu se plăteşte; da până a stat dumnealui aci, nevastă-sa a

adunat ouă din cuibare şi i-am mai dat şi noi alte merinde, le-a luat cu coşu.

Şi ţăranul mai spuse într-un târziu, văzându-mă tăcută:

— Aşa e la noi la ţară, domnişoară. Dacă are omu zile, trăieşte, dacă nu, pace bună. Poţi chema şi toţi doctorii din lume.

Tăceam. N-aveau ei oare dreptate?

Se uitau la mine aproape mulţumiţi de cele întâmplate.

— Dar când naşte o femeie greu, cine vine la ea?

— Iaca, moaşa din comună.

— E bună moaşa?

— Bună, că e femeie şi se pricepe în ale femeilor.

— S-o fi chemat poate pe ea. De te mai doare, să trimitem după moaşă.

— Pierdem timpu de pomană.

— Eu cred că acum nu mai pierdem.

Stoiana zise:

— Măi creştine, o fi cum zice domnişoara. Ce să ştie ăla? N-ai văzut? Militar! Dar cucoana moaşă cum a pus pe picioare pe dada Maria atunci de credeai că moare? Şi pe leica Stanca?

Bărbatul ei da din cap afirmativ. Eu, bucuroasă, spusei:

— Hai, că dacă o aduci, fac o hăinuţă lui ăsta micu. Cum îl cheamă?

— Gheorghe, şi-l mângâie cu mâna pe creştet.

— Bine, lui Gheorghe.

Mă apropiai de copil să-l mângâi şi eu, dar Gheorghe, speriat, începu să ţipe. Tat-su îi trase una, de-l tăvăli, şi apoi:

— Taci, prostule! n-auzi? Vrea să-ţi facă haină!

Gheorghe, pe jos, plângea de se topea.

XIV

Dumitru a tocmit slugă lui Ion. Ştie tot satul: O fi vrând să-l înveţe ca pe boieri, de-i luă o „farlainâ” – spun sătenii.

Sluga lui Ion e o fetiţă de nouă ani, o copilă orfană. O cheamă Stanca. E slabă, blondă, cu pistrui pe faţă, cu ochi mari albaştri, spălăciţi, cu gene lungi încovoiate. E sălbatică cum n-am mai văzut încă un copil. Când o chemi, fuge, iar când te apropii de ea, brusc îşi apără faţa cu cotul: mişcarea copiilor nenorociţi, învăţaţi cu bătaia. Când îi dai de mâncare, pleacă cu ea în grădină, ca un câine care a furat un os. Aşezată jos, înghite grăbită: apoi se întoarce cu strachina şi o pune la loc, tot fără să vorbească. Nu vrea să se spele, nici să se pieptene. La două-trei zile numai îşi trece pe obraz cu mâinile apă din băltoaca murdară de lângă puţ. Se şterge cu haina-i zdrenţăroasă, îşi despleteşte cozile mici şi subţiri, se scarpină, apoi trece degetele

răsfirate în formă de pieptene prin păr şi se împleteşte din nou. Şade ore întregi în curte, ghemuită într-un colţ, urmărind cu ochii mişcările fiecăruia. Ion n-o poate suferi. Chiar din ziua întâia l-am surprins cu un lemn în mână, lovind în fetiţa care răbda, cu spinarea încovoiată, neîndrăznind să se mişte. Când mă văzu, Ion se opri o clipă ruşinat, apoi ridică din nou băţul şi mai deie una. Se întoarse către mine şi spuse: „hi caii" şi râse mulţumit.

A trebuit să-l ameninţ că-l bat şi eu pe el, ca să nu mai dea, căci la toate celelalte ameninţări – aşa mic cum era – se uita la mine nepăsător, aşteptând să plec ca să înceapă din nou.

Fetiţa, zgribulită jos, aproape de picioarele mele, mă privea mirată şi cu teamă. Nu înţelegea bine ce se întâmplase şi cine era vinovat: Citeam în ochii ei frica bătăii. Îi spusei blând:

— Să nu-l mai laşi să dea în tine! Auzi, Stanco?

Stanca tăcea, cu ochii în pământ, apoi, încet-încet, întinse mâna până la pantofii mei şi-i pipăi, trase iute mâna înapoi şi rămase nemişcată, mută, cu pleoapele plecate, de parcă ar fi adormit locului.

Stanca s-a mai învăţat cu noi. De vorbit însă tot nu vorbeşte decât cu boii, cu caii şi cu câinele. Nouă ne răspunde la întrebări prin mişcări repezi ale capului. Dumitru şi Maria o înţeleg uşor, eu însă nu, căci încă nu pricep felul curios de a răspunde cu capul, al ţăranilor. La ei, mişcarea capului pentru a nega ori afirma e inversă de cea a târgoveţilor; de vor să răspundă „da", mişcă de câteva ori capul de la dreapta la stânga, iar pentru a nega, îl ridică în sus şi-l lasă apoi în piept.

De câteva zile, Stanca duce boii şi caii la păscut. Merge singură, căci Ion nu vrea s-o urmeze, cu toate că-l ceartă tată-su, zicându-i: „D-aia îţi plătesc eu ţie slugă? Ticălosule!"

La prânz, Stanca se întoarce să mănânce şi să ducă vitele la adăpat. Pleacă apoi iar, şi vine tocmai scara, să se culce.

Ieri, ca de obicei, a plecat cu vitele la păscut. La prânz s-a întors, seara însă nu. Au venit boii singuri încet, mâncând buruieni de pe marginea şanţului, şi, cuminţi, au intrat în şopron.

Dumitru zise:

— Să ştii că a fugit la ţigani, că altfel n-are unde să tragă.

Şi, ieşind la poartă, întrebă de ea pe copiii care treceau pe drum cu boii:

— Bă! N-aţi văzut-o pe Stanca?

— Ba da.

— Unde?

— Păzea vitele.

— După amiezi?

— Iaca zău: a plecat cu ei spre casă, acum, cu noi, seara. Şi-apoi nu

mai ştim unde e.

Dumitru se scărpina gânditor în cap: „Măi, unde să fie?";

Dintre copii, unul mic, mic de-o şchioapă, sâsâind:

— Eu ştiu unde e!

— Unde-i, mă? întrebă Dumitru, răstindu-se la băieţaş, ca şi cum ar fi fost el de vină de cele întâmplate.

Speriat, copilul răspunse cu glasul pe jumătate:

— E în colcodusul ăla mae.

— Care corcoduş?

— Ala mae, bade, că a zis: „Vino cu mine, că-s dau şi sie".

— Şi nu te-ai dus, blestematule? îl luă de scurt Dumitru, apropiindu-se de el.

— Nu.

— De ce?

— Iaca. Şi-a mai zis: „Să nu-i spui! – şi arătă pe Dumitru cu degetul –, „că te bat cu o valgă de te fac sândze". Da eu spun, că e fată şi mie nu mi-e flică.

Şi, încurajat de spusele lui, ridică ochii căutând privirea lui Dumitru.

— În care corcoduş, măi, n-auzi? Că acum te reped! răcni Dumitru.

— Ala mae, bade, cu galbene, coapte, ştii colo-n livadă, la biselică.

Şi copilul, înspăimântat, roti ochii, căutând să fugă.

Dumitru înjură de toate cele sfinte, apoi se duse în casă, amenințând: „Las', că-i arăt eu ei corcoduşe! Îi rup oasele. Eu îi plătesc şi ea lasă vitele?! Să vie numa!"

Îi spusei:

— Dumitre, să n-o baţi, că mă supăr.

— Iaca vorbă, să n-o bat! Da de ce să n-o bat?

— E copil orfan. Cine s-o fi învăţat la bine? Dacă rămânea Ion al dumitale în străini, ştia el ce e bine? Ce ziceai de-l băteau oamenii?

Dumitru se uită speriat la mine, cu ochii aţintiţi, se roşi puţin, necăjit de mila ce i se născuse deodată în suflet, îmi întoarse spatele şi plecă. Se aşeză pe buturuga de la poartă, îşi trânti căciula de pământ, înjurând din nou.

Se înnoptase aproape de tot, când sosi Stanca. Dumitru o pândea.

A venit pe furiş, pe lângă uluci, uşoară ca un pui de pisică, cu ochii strălucind de frică. Când trecu pe lângă Dumitru, se lipi de gard. El se sculă. Stanca ridică cotul, să-şi apere faţa.

— Căţea! Acu vii?… Uite, vezi – şi mă arătă pe mine, care stam să n-o bată –, de nu se ruga de mine… te omoram… căţea!

Vorbea printre dinţii încleştaţi, cu pumnii închişi, furioşi, stăpânindu-se să n-o lovească. Stanca, înspăimântată, o rupse la fugă, intră în curte şi, ca o săgeată, se vârî în staul. Acolo a dormit în noaptea aceea, chircită, pe vine, lângă paiele din care mâncau vitele,

sub răsuflarea lor caldă, şi a doua zi, dis-de-dimineaţă, fără s-o vadă nimeni, a plecat cu ele la câmp.

S-a întors la prânz. Era cald, din căldurile acelea copleşitoare, înăbuşitoare ale câmpului. Boii şi caii veneau agale. Stanca, în urma lor, păşea încet. Deschise larg poarta. Intrară în curte. Când ajunse în faţa mea, ea se opri sfioasă, apoi, hotărându-se deodată, îmi întinse un mănunchi mic de flori ce le ţinea ascunse sub rochie, îşi ridică pleoapele cu gene lungi, descoperind albastrul dulce al ochilor, zise scurt:

— Na ţie!… şi fugi.

XV

Şi acum, rar, câte o femeie, în batjocură, îmi amintea:

— Da Voica nu se mai întoarce? I s-a urât de tot cu noi?

Iar Floarea, care, de când mâncase bătaie, trecea uitându-se chiorâş la casa noastră, începu să vie din nou. Intra, arţăgoasă, aducea în străchini mâncare pentru Dumitru, deretica şi pleca lăsând uşa deschisă, în semn de dispreţ: „S-o închidă Maria!”

Într-o zi am întrebat pe Dumitru de Voica. Îmi răspunse rar, solemn, ca o prevestire:

— Păi, ar fi bine să se întoarcă.

— Acum vrei să-i dai pământ?

— Ba pământ nu i-oi da… dar să nu-i iau şi ce are…

Sărmana Voica! De-ar şti, biet suflet, ce degrabă se învaţă omul cu mai rău!

O durere nu poate să rămână întreagă la nesfârşit; durerea, dacă nu te omoară, se vindecă, se uită. Atunci bucurii noi se nasc, poate la început slabe, însă împuternicirea lor umple din nou viaţa, aducând uitarea.

Sărmana Voica! Ce să fac? Să-i dau de veste? Dar ce să-i spun? Nu aflasem nimic.

Zilele treceau, aşteptam întristată. Mă urmărea privirea ei din dimineaţa aceea – în care bătuse pe Floarea, ochii ei, care, la plecare, cuprinseseră deodată, cu atâta dragoste, toată casa, toată ograda –, în care simţisem tot dorul ce-i năvălise în suflet.

XVI

Stoiana s-a făcut bine. A venit azi-dimineaţă, gătită ca de duminică, să-mi mulţumească.

— De nu erai matale, nu chema românul meu pe coana moaşă şi tot zăceam, domnişoară.

Apoi urmă, sfioasă:

— Să te întreb ceva şi să fie cu iertare, că eşti numa un copil, dar vezi, ştii carte, iar noi… de, oameni săraci. Ce să-i faci… îndrăznim de nevoie.

— Ce e, fată?

— Uite, zău, să nu te superi… Dacă te superi, să nu-mi răspunzi… Cum fac cucoanele de la oraş de n-au copii aşa de mulţi ca noi?

La o asemenea întrebare nu mă aşteptam. Tăcui, încurcată, neştiind ce să răspund.

— Vezi? Taci! Te-ai supărat? Să nu te superi, zău!

— Nu mă supăr, femeie, dar asta n-o ştim noi, oamenii, o ştie Dumnezeu.

— D-apăi! Crezi? Eu ziceam că fac ceva.

— Nu. Dar uită-te la cucoanele de la oraş: au putere să meargă la câmp să lucreze? Nu-i aşa? Vezi bine că nu. D-apoi la mâncare? Mănâncă ele cât mâncaţi voi? Tot nu. Păi, dacă nici nu pot munci mult ca voi, că sunt nevoioase la putere, tot aşa şi la copii, cred eu.

— Zău? O fi, zău!

— Sigur.

Rămase ţăranca întristată şi mai murmură o dată încet de tot:

— Ziceam că or fi făcând ceva.

O întrebai:

— Dar de ce nu vrei tu copii, Stoiană?

— Pacoste, domnişoară, şi greu. Până îl faci şi până îl creşti, îţi blestemi viaţa. Mai rămâi şi beteşugită. Nu mă vezi?

— Dar nu vezi ce păţeşte săraca Voica pentru că n-a avut?

— Ei bine, nici ca ea… unu, doi, trei, haide, merge, dar aşa cum avem noi în toţi anii!… Parcă suntem iepuri!

— Ce-ar zice bărbatul tău de te-ar auzi?

— Păi de ce să mă audă?

— I-ar părea bine?

— Bine nu, că zice că se fac mari şi sunt de ajutor.

— Dar chiar aşa şi e!

— o fi, da până îi faci şi până îi creşti…

— Dacă aşa e dat!

— Aşa-i.

Ieşii cu ea afară. În poartă mă căuta o femeie bătrână, lelea Ioana, ca să-i cumpăr ouă şi unt. Îi spusei:

— Uite, maică Ioană, ce zice Stoiana, că ar vrea să nu mai facă copii.

— Ba, măiculiţă, să te pază Sfântu, că-i blestem urât ăsta. Nu vorbi aşa cu păcat. N-o vezi pe Voica? Las' să vie copii, că-s ai Sfântului, şi când îi vezi colo, flăcăi voinici şi fete ţepene, să vezi cum ţi se înveseleşte sufletu, de parcă zici că-i cântă lăutarii. Să-i vezi seara

când se întorc de la câmp cum umplu ograda de tinereţe şi veselie. Lasă, maică, copiii să vie când dă Sfântu…

Stoiana sta cu capul plecat, ascultând sfioasă. Zise:

— O fi, leică.

— Este, maică, este.

Stoiana plecă. Bătrâna îmi zise:

— Aşa e tineretu. Vrea să scape de greu şi numa la bine să dea de urmă. Asta nu se poate. Ce zici, maică? Nu spui eu mai bine? Să răbdăm şi greu şi uşoru cu inima tare, că, de-om fi slabi la fire, iute ne ducem în pământ. Şi-apoi de… acolo cine ştie ce-o mai fi! – şi surâzând şiret, adaose: că de-acolo, vezi, nici unu nu s-a mai întors să ne spuie cum e… Cumperi ouăle astea?

— Cumpăr. Să chem pe Maria să le tocmească.

Se învăţaseră ţărancele cu obiceiul acesta: Maria tocmea, Maria aducea banii din casă. Observasem că pe mine mă puneau totdeauna să plătesc mai scump ca Maria, „că e mai săracă", ziceau, cu toate că ştiau că tot cu banii mei plăteşte, şi tot pentru mine cumpără. De n-aveam bani mărunţi şi ieşeam cu o hârtie, vedeam cum le luceau ochii şi cum nu se mai îndurau să nu ceară mult, exagerat de mult, chiar de se învoiseră o dată din preţ.

Bătrâna dădu ouăle, luă banii, se aşeză pe buturuga din faţa porţii, şi încet, cu mişcări stângace, îi înfăşură în basmaua în care adusese ouăle şi o puse în sân. Se uită apoi împrejuru-i şi, văzând că a rămas singură cu mine, îmi spuse pe furiş:

— O să facă prostia Dumitru!

— Ce prostie?

— De! omului bătrân – că de, nu mai e aşa tânăr – fată mare-i trebuie?

— Care fată mare?

— Care, încă nu ştiu, dar să vezi c-o face, c-au înnebunit cu toţii de când cu blestematu ăla de război de fuse. Auzi! om cu casă, cu nevastă, cu copii şi umblă acum ca flăcăii!… Nu l-ai văzut duminică cum s-a gătit? Cămaşa albă cusută ca de nuntă, şi-apoi de… Ce să mai zic? Văduv, văduv, dar are parale şi pământ, şi asta-i totu. Nu una, zece fete n-au să zică ba.

— Voica ştie?

— E-eh, sărmana!… Eu, s-o văz, i-aş spune-o vorbă: „Pe bărbat să nu-l laşi singurel nicio clipă, că, vezi, el nu e femeie, nu boceşte, el caută alta. Nu i-e dat să rămână singur, şi pace! Şi-aşa, care femeie şade pe lângă el, aia-i mai tare. Tu te superi cu el şi zici: «Las', că plec şi să vedem ce se mai face fără mine!» Tu pleci şi el te uită. Tu rămâi cu plânsu, el cu nunta." I-aşa, maică?

— Aşa e.

— Păi. O viaţă am trăit doar. Oi fi învăţat şi cu câte ceva.

— Cu Voica ce facem?

— Păi, zic, să trimitem după ea.

— Bine.

— Trimitem, dar cine se duce? Că munca-i în toi şi ni-e teamă să deie ploaia, să scuture grânele. Acum a început treieratul.

— Atunci ce facem?

— Dacă găseşti… niscai parale, se face – şi vorbind repede –, că plătim om de şade în locu meu la câmp şi eu dau o goană până la Voica. De… ce zici?

— Bine, să te duci.

— E douăzeci de lei pe zi la muncă. Şi de om să n-ai grijă, am eu pe cine să pui.

Ştiam că banii îi va ţine pentru dânsa, căci, fiind prea bătrână, nu mai lucra la câmp şi deci nu-i trebuia înlocuitor. De aceea spusese să nu întreb de om. Mă învăţasem însă cu ahtierea după bani a unor ţărani, încât nu mă mira că nu se duce fără plată la Voica, la care, oricum, ţinea. Zisei:

— Bine, ţi-i dau.

— Dă-i acuma, maică, să-i plătesc şi eu omului dinainte.

Când m-am întors cu banii, bătrâna mă aştepta în picioare. Luă banii, scoase legătura din sân şi-i înfăşură cu o vădită plăcere la un loc cu ceilalţi, vârî iar legătura la loc şi plecă mulţumindu-mi.

— Să trăieşti, fata maichii, şi să-ţi dea Dumnezeu bărbat bun.

XVII

— I-am spus tot, maică. Ce era să-i ascund? Mai rău făceam. I-am spus tot: iac-aşa şi-aşa, şi-aşa. Ea sta numa pe gânduri şi asculta, şi când am isprăvit, a dat un ţipăt, s-a trântit jos şi a început să bocească. A venit şi mă-sa când a auzit-o. De ce să nu vie? Plângea Voica, plângea sărmana, de credeam că s-o muia şi pietrele. Mă-sa înjura şi blestema şi firuia: „Să-i fie şi să-i dreagă, câinele şi turbatu!” Cică, auzi c-a bătut-o şi pe ea, el.

— Cine?

— Dumitru, când s-a dus acolo săptămâna ce-a fost. Zău, măiculiţă, că poate-i păcat să-ţi audă inima astfel de treburi, da ce să-i faci? S-a dus şi le-a bătut pe câteşitrele: pe Voica, pe soră-sa Ana şi pe mama lor, femeie cu păru alb!… Iac-aşa. Zău, aşa e, cu toată ruşinea! Treabă-i asta?

— Şi ce-a zis Voica?

— Hei… după ce-a plâns ş-a plâns, şi şi-a mai uşurat sufletu, a zis: „Maică, eu mă duc la el!” „La turbatu? a zis mă-sa. Cât oi trăi eu, nu te-oi duce.” „Ba mă duc, maică. Pământ, pământ, da Dumitru mi-e drag şi nu-l dau alteia…” Ce să mai zic, şi-a făcut mă-sa cruce peste

cruce, apoi s-au potolit amândouă şi-am intrat în casă toate patru, de mă cinstiră cu rachiu. Şi Voica a zis când am plecat: „Spune-i domnişoarei, sărăcuţa, că vin şi eu acasă şi să nu-i spună lui Dumitru nimic.” Iată, asta-i tot. Ce era să-i ascund? Mai rău făceam. Nu-i?

— Sigur. Şi când vine Voica?

— Astă grijă să rămâie! Plec, domnişoară. Uite, m-aşteaptă copiii în drum, că le e mama dusă la câmp. Rămâi cu Dumnezeu.

— Mergi sănătoasă.

Ce va zice Dumitru când va vedea pe Voica întorcându-se? Simţeam parcă mândria care-l va cuprinde când va înţelege că a biruit.

XVIII

Au mai trecut două zile, zile fără întâmplări. Azi sâmbătă, însă, pe seară, la vremea când soarele începe să obosească şi să cadă spre pământ, colo în dosul bisericii, a sosit Voica cu mă-sa.

Una lângă alta, tăcute, cu picioarele goale, cu legătura în spate, au intrat în casă.

Un „sărut mâna” scurt către mine, apoi, cu un oftat adânc, un oftat de oboseală, au lăsat jos legătura şi, întinzând braţele, ca să se dezmorţească, întrebară:

— Unde-i Dumitru?

— La câmp.

— Şi cioara aia mică?

— În grădină cu Maria.

Voica ieşi în curte şi strigă; „Hei! Mario!” Maria sosi. Îndărătul ei, Ion, în cămăşuţă, cu capul întins, cu ochii lui negri holbaţi a mirare, sosea şi el să vadă cine e.

Voica dădu ziua bună Mariei, se uita la copil, îl apucă de cămăşuţă, îl suci într-o parte şi într-alta, batjocoritoare, şi, scuipându-l, zise: „Barem de semăna cu tat-su! Fugi, cioară!” şi-l îmbrânci brusc.

Copilul începu să plângă, căutând adăpost lângă Maria, care rânjea, întrebând:

— Da când aţi venit? Staţi mult?

Voica nu răspunse. Se întoarse în casă şi, luându-mi mâna, mi-o sărută, zicând:

— V-a necăjit mult lighioana?

— Nu, Voico, că e copil bun.

Voica răspunse cu un „eh!” scârbit şi apoi tăcu. Sosi Stanca cu vitele de la păscut. Voica o chemă îndată:

— Aşa, fă! Şi zici că te-ai băgat la Dumitru slugă?

— Păi!

— Şi ce-ţi dă?

— Un pol… haine… mâncare. Mă Ioane, hai în gradină, să mâncăm poame.

— Stai, fă! Şi nu te-a bătut până acu?

— Hânhî… Hai, Ioane, că le mănânc toate singură.

— Aoleu, că bine te-a mai învăţat mă-ta să vorbeşti cu creştinii!… Unde e Dumitru, fa?

Stanca, supărată, încruntată, arătă cu capul afară şi zise scurt:

— Câmp.

Voica deschise uşa şi se răsti înfuriată:

— Hai, fugiţi, să nu vă mai văd.

Ei o zbughiră uşor, râzând cu poftă odată ajunşi în curte, departe de ameninţare.

— Şi-aşa, zi, lume nouă în casă la mine?! S-au înmulţit rău de tot!… Da asta ce-i aici? Cine a mutat ceaunul din loc?

— Floarea.

— Auzişi? Floarea! Oi aşeza-o eu la loc şi pe ea!

Cu privirea încruntată, mânioasă, Voica scotocea cu de-amănuntul în toate colţurile. O vedeam cu sufletul necăjit, simţindu-se străină în casa ei. Obosi. Se lăsă căzută lângă mă-sa. După o linişte deplină, fiecare tăcu în gândurile lui, se ridică glasul bătrânei, un glas umil, dureros:

— Fata mea, nu mai sta aci. O să te batjocorească. Vin acasă la noi.

Voica o privi şi, cu un semn uşor al capului, nu primi. Bătrâna începu să plângă:

— Ce-o să-mi vadă ochii! Vai de zilele noastre!

O întrebai:

— De ce?

Printre lacrimi înţelesei că spune:

— Mai bine nu pleca…

Voica tăcea, neclintită, rece ca piatra. Părea gata să rabde orice. Spusei:

— Dumitru nu e om aşa rău.

— Rău nu-i, dar o să-i fie stăpân! Şi pământ tot nu i-a dat.

Voica, plictisită, îi făcu semn să tacă. Se făcu din nou linişte.

Se înnoptase de tot. Stanca şi Ion sosiră obosiţi. Se ghemuiră unul lângă altul pe un petec de haină şi, după câteva minute, respiraţia lor regulată de copii adormiţi se ridică, amestecându-se cu plânsul înăbuşit al bătrânei. O chemai pe Maria la mine în odaie. După ce-mi aprinse lampa, îi dădui ceva de cusut, ca să nu se mai ducă dincolo, să le lase singure. Citeam. Era linişte. Rar, pe drum, un lătrat îndepărtat sau un scârţâit de car rupea în răstimpuri liniştea.

Veni şi Dumitru. Era cu alţi oameni. Glasurile lor aprinse, râsetele lor mă făcură să bănui că se întorceau de la cârciumă. Era doar sâmbătă…

Dumitru intră singur în casa. Când fu înăuntru, pe întuneric, se răsti:

— Cine-i?

Voica răspunse domol:

— Noi.

— Cine? Voica?

— Da.

— Hâm, bine. Aprinde lampa.

Stam cu cartea pe genunchi şi ascultam încordată. Se auzi chibritul, apoi glasul lui Dumitru continuând, parcă fără pic de mirare:

— Aţi venit? Să fi făcut barem focu şi mămăliga… Ai venit cu mă-ta? S-o fi lăsat mai bine acasă. Iar începe cu de-ale ei.

— Pleacă mâine.

— Bine.

Dumitru nu băuse mult, era numai înveselit. Norocul Voichii.

— Măi strugurel, dormi? Hai la tata! Of, of, ce durduliu mai e! Măi oiţă, deschide ochişorii… să vezi ce ţi-a adus tata… Na bomboane, na, oiţă, na!…

Ion începu să scâncească. Voica zise:

— Lasă-l să doarmă!

— Că te-oi fi întrebat!

Şi Dumitru, supărat, se încăpăţână să deştepte copilul, care ţipa cât putea.

Se deşteptă şi Stanca. Voica îi porunci să aşeze masa. Copilul plângea mereu, din ce în ce mai tare şi mai ascuţit. Se auzi o palmă şi răcnetul copilului, lung, lung, fără respiraţie… Îl bătuse Dumitru. Şi numai din palma aceea, dată aşa de iute, înţelesei că e mişcat de sosirea Voichii. Bătrâna luă copilul, îl potoli mângâindu-l cu blândeţe, izbutind chiar să-l adoarmă.

Acum mâncau. Se auzeau străchinile şi lingurile izbindu-se ritmic.

Într-un târziu, am ieşit în curte. Când am trecut pe la ei, erau adunaţi toţi trei lângă focul ce abia mai trăia. Îşi vorbeau pe şoptite. Bătrâna avea copilul în braţe Spusei:

— Dumitre, acum eşti bucuros? S-a întors Voica…

— Suntem, domnişoară, da mai bine nu mai pleca. Tot aci ajungeam. Timp pierdut în toiul muncii.

Dumitru vorbea cu îngâmfare; Voica, cu faţa plecată, luminată de flacăra roşie a vetrei, surâdea uşor sfidătoare. Bătrâna îi privea sfioasă, cu neîncredere.

XIX

— Dumitre, să-mi dai pământ! Nu-ţi face păcat cu mine. Suflet sunt şi eu. Îţi cresc copilu; vezi bine: ţi-am muncit de mi s-au rogojit

mâinile. Simt cum mi s-a aşezat pe trup toată truda. Rodu în hambaru tău l-om pune ca şi în ceilalţi ani, da numa să ştiu şi eu că am cu ce trăi la o nevoie.

— Nu ţi-l dau! Şi mai taci, fă, odată! Sunt sătul…

— Dumitre, fii suflet milos. Nu mă lăsa aşa. Uită-te la pământ: sunt două pogoane numa din cincisprezece câte ai tu; uite, astea de lângă casă, astea secerate. Sub ochii tăi ai să-l ai. L-oi munci cum oi vrea tu. Cu ce-am de la mama mi-e de-ajuns de-oi închide dumneata ochii înaintea mea; de nu, rodu să fie mereu al tău. Dumitre, zău, fii suflet de om. Cu ce drag să mai muncesc când mă ştiu ca o slugă în curtea ta, rămasă pe drumuri, de nu ţi-o mai plăcea de mine?

Dumitru asculta cu capul puţin plecat în piept. Îl ridicase numai la cuvintele: „Uită-te la pământ", şi apoi îl plecase iar. Credeam să se va înduioşa, însă răspunse rar, indiferent:

— Nu ţi-l dau, înţelegi tu? Nu ţi-l dau. Dac-ai venit, la ce să ţi-l mai dau, că n-oi fi prostit.

Sub lovitura cuvintelor aspre, Voica plecă faţa şi şopti înăbuşit:

— Dumitre, nu fi câine! Am muncit…

— Taci, fă!

— Ţi-oi fi credincioasă la casă şi la copil.

— Taci, fă!

— Dumitre, nu…

O înecă plânsul, ce i se urcase nod în gât, puse palmele pe faţă, iar corpul, încovoiat, i se zdruncina sub violenţa plânsului. Dumitru înălţă nepăsător din umeri, parcă zicând: „Nebună, de!" şi plecă spre grădină.

Voica, simţind că se depărtează, începu să ţipe, înjurându-l:

— Aah! câine turbat, de se întinse cu ţigăncile! Corcitură! De te-ar înghiţi pământu! De l-aş vedea peste tine, îngropat în el!…

Dumitru se opri din mers şi, locului, o privi încruntat:

— Nu taci?

— Nu, nu tac, turbatule! Nu tac! Uite-aşa am să-ţi zic până te-i sătura; până oi închide ochii ori tu, ori eu. Blestemat să fii! Câine! Câine! Blestemat să-ţi fie şi copilu! Bles…

— Taci, fă, că te pocnesc!

— Să mă pocneşti tu pe mine? Aşa! Stai…

Şi Voica se repezi cu pumnii încleştaţi în Dumitru. Surprins, nu se putu apăra îndată; însă, după câteva clipe, o bătu crunt, o trânti pe jos, o lovi cu piciorul şi plecă liniştit, scuturându-şi căciula prăfuită.

O lăsă pe Voica tăvălindu-se, furioasă, urlând, blestemând în mijlocul ogrăzii.

La gard, câţiva vecini se adunaseră, aşteptând să vadă de nu e nevoie să-i despartă. Voica îi văzu, atunci se ridică de jos, o porni iute spre casă, cu mâinile la gură, ca vrând să-şi astupe ţipetele.

În drum, se lovi de Ion, care sta în mijlocul bătăturii, înspăimântat de cele ce vedea, îi dădu un brânci, scuipându-l duşmănos, şi intră în vatră să bocească.

În curte, pe jos, Ion plângea amarnic.

XX

Noaptea adâncă se luminează într-un târziu, de lună. Norii, alunecând rar, o acoperă şi, ca nişte pleoape obosite, îi întunecă privirile… Norii plecând, ochii se deschid, şi razele de lună se preling din nou până la noi.

Pe Voica am simţit-o adineauri ieşind în curte. Am auzit-o plângând încet. S-a uitat pe fereastră, văzând lumina aprinsă la mine, dar n-a intrat.

Ies în curte. Acum e întuneric. În fund, grădina e o umbră mai neagră ca noaptea. Chem uşor:

— Voică!

Şi-mi pare că răspunde înfundat un hohot slab de plâns. E întuneric, nu ştiu încotro să merg.

— Voică! Voică!

O mângâiere îmi atinge mâna: e câinele. Ochii îi lucesc.

— Voică!…

Şi, desluşit, un bocet slab, întretăiat de hohotul plânsului, îmi răspunde.

Câinele pleacă. Îl urmez. Mă duce spre marginea bătăturii, spre gard. Aci, se ghemuieşte, se face mic şi se strecoară printre lemnele rare ale îngrăditurii.

Rămân în întuneric, nemaiputând înainta.

Luna, ce se zbătuse în nori, se dezveleşte. Pot vedea acum printre zăbrelele gardului tot ce-mi stă înaintea ochilor: câmpul, pământul dorit de Voica, şi la capătul lui, departe, profilat, spatele casei vecine, gheboşată sub acoperişul ei de stuf. În mijlocul câmpului, trântită la pământ, Voica. Cu faţa în jos, plânge, cântând a jale, lung, ca la mort:

„Pământ blestemat!… Zilele mele, zile-amare…”

Câinele, lângă ea, o priveşte.

XXI

Să nu vă apropiaţi, că dau. Dau cu toporu-n voi! Dau, dau până fac moarte, sânge… Câini turbaţi!…

Voica, în faţa carului, cu toporu ridicat, cu dinţii încleştaţi, cu ochii nebuni de furie, aştepta, iar Dumitru, Stoian şi Floarea, înmărmuriţi, se uitau la ea cu spaimă, neîndrăznind să înainteze, să

ieie căruţa.

Cearta se iscase pentru o căruţă veche, pe care Dumitru o dăruise fratelui său, Stoian, căruţă pe care Voica nu voia s-o lase din curte.

Când Voica văzu că-i poate opri uşor, lăsă toporul jos şi se rezemă în el, sfidătoare. Dumitru, pe înfundate, o ameninţa, neîndrăznind totuşi să se apropie.

— Fugi, fă căţea!

— Auzi! Să dea căruţa Floarei, duşmancei! Dă-i şi pământu, dă-i!…

— Taci, să taci, că iau un par şi te pocnesc, ţigancă!

Însă Voica, pornită, părea că dăduse drumul la zăgazul sufletului şi că cuvintele, curgând, o uşurau:

— Ţigancă? Eu ţigancă, turbatule?! Oi fi eu ţigancă acu, şi nebuna de-ţi făcu copilu cu altu o fi româncă?!… Copilul tău?! Copilul tău, zici?! E al tău cum este şi-al meu! Făcut de alţii! Aşa! adună lepădătură de-ţi înmulţeşte neamu!

— Taci, fă! Taci!

— Să tac? Eu să tac? Aşa! Eu ţigancă şi ailaltă româncă! Uite-o şi pe Floarea, putoare astălaltă! Dă-i căruţa muncită de mine, dă-i, că munca şi sudoarea mea nu-s nimic. Dă-i căruţa! Dă-i şi caii, să se plimbe boiereasa! Am să-i trag eu căruţă. Jiganie!

— Taci!

— Luaţi-o numa! Luaţi-o, că vă arăt eu vouă!

Cu trupul drept, cu capul dat pe spate, cu furia în ochi, Voica era într-adevăr înfricoşătoare. Ar fi lovit fără cruţare.

Ei pricepură aceasta şi, după câteva cuvinte şoptite între ei, se depărtară…

Voica, rămasă singură, se uită deznădăjduită în juru-i şi deodată toată încordarea ei de odinioară se frânse. Se lăsă căzută pe oiştea căruţei şi începu a plânge amar, femeieşte, zdrobită.

*

Acum era în casă, o auzeam cum boceşte:

— Maică, măiculiţa mea, ce ţi-am făcut?… Amar, amar de zilele mele…

Şi pe Maria cum îi spunea:

— Lasă, leică Voica, nu mai plânge… Ce să-i faci!

*

Dumitru şi Stoian, umblând uşor, tiptil, după ce au uns căruţa, să nu scârţâie, au tras-o, prin fund, în curtea vecină, la Floarea, care îi aştepta nerăbdătoare… Şi locul carului în şopron rămase pustiu.

*

Când a ieşit Voica în curte şi a văzut carul lipsă, a dat un singur

ţipăt puternic, şi-a ascuns ochii cu palmele şi a fugit înapoi în odaie. Şi nu se mai auzi niciun zgomot.

Îngrijorată, mersei la Voica. Şedea pe pat, chircită, cu genunchii ridicaţi sub bărbia rezemată de ei şi înconjuraţi cu braţele-i încrucişate. Pe faţa-i neagră, singur albul ochilor făcea pete puternice. Aşa, nemişcată, îmi amintea o statuie indiană a vreunui Buddha neclintit, cioplit în lemn.

— Voica!

Singură lumina ochilor se mişcă, în semn de viaţă.

— Voică! Ce faci?

— Nimic.

— Voică, ce ai?! Vorbeşte!

— Nimic.

— Voică, ce vrei să faci?

Voica izbucni:

— Ah, aşa merge? Bine! Să-i vedem. Le-oi arăta eu lor!

— Voică, ce vrei să faci?

— Las', că ştiu eu!

— Să nu faci vreo nebunie…

— Las', că ştiu cu ce să fac… Aah! aşa-mi sunt?!

Se sculă şi-şi şterse energic ochii cu şorţul, punând astfel capăt lacrimilor, bocelii şi nedumeririi. Şi, ca orice suflet omenesc, găsi linişte în hotărârea luată.

*

În miezul nopţii, o flacără mare în curtea Floarei lumina până departe: ardea căruţa. Voica turnase gaz peste ea şi îi dăduse foc.

Cu toporul în mână, umblând prin faţa-i, nu lăsa pe nimeni să se apropie s-o stingă. Ţăranii adunaţi se cruceau: „Să arză bunătate de căruţă!" Şi alţii: „Săraca! De!…"

XXII

Voita lâncezeşte lungită la umbră, pe prispă, cu mâinile sub cap, cu ochii departe, trişti.

Dumitru soseşte din grădină cu un braţ mare de buruieni. Îl aruncă la porci, apoi, trecând pe lângă Voica, se opreşte, o priveşte lung, şi în urmă o întreabă răspicat:

— Fă! N-ai de gând să te mai scoli?

Voica nu răspunde.

— Tu n-auzi? Du-te de adu sacu de secară din câmp!

Şi cum Voica nu dădea semn de viaţă, el se răsti:

— Naa! Da ce te găsi de câteva zile? Sau crezi că te-oi ţine de pomană? Să te scoli, că-i treabă! Ori eşti de omenie, ori… ştii! Hai,

scoală!

— Las', că mă scol, câine!

Dumitru plecă nepăsător, învăţat acum cu ocările. Voica mai rămase mult aşa, înadins, leneşă, scârbită, cu ochii mari deschişi. Soarele, încet topind umbra, se târa spre ea. Atunci se sculă. Cu un gest molatic, îşi scutură fusta, îşi aşeză legătura pe cap, se întinse dezmorţindu-se şi privi împrejuru-i. Dumitru ungea roţile unei căruţe noi, eu o priveam pe Voica. Atunci îmi zise:

— Vino, domnişoară, şi matale la câmp. După grădină, mai niţel.

— Viu.

Când am trecut pe lângă el, Dumitru îmi zise prieteneşte:

— Vă duceţi şi dumneavoastră, domnişoară?

— Da, Dumitre.

— Numa să nu vă apuce ploaia!

Voica dădu din umeri, batjocoritoare, şi-mi spuse:

— Haidem, domnişoară.

Şi când ne mai depărtarăm:

— Se dă bine pe lângă dumneavoastră, ca să nu credeţi la necazu meu, câinele!

Soarele, neclintit pe cer, dogoreşte. Câmpul, de căldură, scoate aburi. Greierii, cu una şi aceeaşi notă scârţâită, cântă. Cântă aici, colo, mai departe, şi dincoace, şi peste tot.

— Uite sacu… Aşa. Să stăm niţel.

— Iar să stăm, Voică? Te ceartă Dumitru.

— Da cui îi mai arde, domnişoară, de muncă? Să muncească, dacă-i place!

Se trânteşte jos, scoate şorţul şi-l aşază pentru mine: Stai, domnişoară, că n-o fi grabă.

Voica se întinde lângă mine şi ea, ca adineauri pe prispă, cu mâinile sub cap cu ochii în depărtare, trişti. Pământul e cald sub noi şi greierii cântă, cântă…

Vântul a început să bată. Curge prin câmp cald şi nevăzut, apleacă în cale-i firele de iarbă, mângâie obrazul şi se strecoară sâsâind prin porumbul înalt.

Aţipesc.

*

Când am deschis ochii, soarele se posomorâse şi albastrul cerului se încruntase de norii purtaţi de vântul ce alerga nebuneşte.

Deodată un ropot metalic. Voica sări în sus şi:

— Fuga, domnişoară! Plouă!

— Nu plouă încă, Voică, nu vezi? Dar ce se-aude aşa?

— E ploaia, colo, cade pe porumb şi vine spre noi. Ascultaţi…

Ca zgomotul hârtiilor mototolite aproape de ureche, mai puternic

cu mult ca vântul de toamnă în frunzele uscate şi acum din ce în ce mai aproape, mai distinct, ca ropotul de piatră măruntă ce cade pe tinichea, se înaltă gălăgia din porumbul ce se zbătea sub biciuirea ploii. Şi norul, ca o stropitoare mare, se plimba pe cer spre noi.

— Fuga, domnişoară!

Voica puse sacul în spinare şi iute o pornirăm.

Aproape de grădină, norul ce ne urmărise ne prinse şi ne stropi cu picături mari, grele, calde. În grădină, pomii ne găzduiră o clipă, însă de la ei şi până acasă ploaia ce cădea acum deasă şi repede ne udă de tot.

E foc în vatră. Voica se usucă. Se întoarce când pe o parte, când pe alta. Ion a adormit în braţe la Dumitru, care citeşte rar, cu glasul pe jumătate, legănându-se la fiecare cuvânt, „Visul Maicii Domnului". Pe prispă, Stanca vorbeşte cu câinele.

Norul a trecut, ploaia a stat.

Dumitru, în curte, scoate căruţa nouă afară. Stanca a plecat din nou la câmp. Ion doarme. Voica, chircită lângă foc, cântă a jale, fără cuvinte, apoi, fără să curme cântecul, începe să plângă. Umplea casa de gemete cântate, dureroase, tărăgănate, nesfârşite.

Maria îmi spune:

— De n-o înnebuni leica Voica, domnişoară, să-mi spuneţi ce-oţi vrea. O să i se urce supărarea la cap. Nu mai vrea să lucreze nimic de când s-a întors. E supărat rău nenea, şi zău, domnişoară, cui să-i dai dreptate?

Înfundat, furios, glasul lui Dumitru se răsti:

— Taci! Taci! că m-ai scos din fire… Taci! că dau în tine cu ce apuc!… Taci!

Un geamăt mai lung, mai jalnic, îi răspunse. Apoi, cât o clipă, linişte şi deodată un ţipăt ascuţit, înspăimântător. Ieşii afară: Voica era pe prispă lângă Dumitru; îl ţinea cu mâinile de cap şi, printre degetele ei, curgea sânge. Dumitru gemea.

— Domnişoară, fuga! s-a rănit Dumitru. Ce să-i fac? S-a lovit cu secera… ce să-i fac?

Ion, în cămăşuţă, speriat din somn, plângea ascuţit.

*

Lovitura n-a fost puternică, însă nu puteam înţelege ce se întâmplase. Când îi întrebam, plecau amândoi capetele, ruşinaţi, şi nu răspundeau.

*

Legat la cap, Dumitru s-a întins pe prispă, pe ţoale. Cere din când în când apă Mariei. Voica face mămăliga în vatră. Se grăbeşte acum.

Ritmic, zgomotul brăţărilor ei sună.

— Dar ce s-a-ntâmplat, Voică, ce-a fost?

— Da eu mai ştiu!… iată… s-a mâniat şi s-a repezit cu secera la mine… da ştiu eu? i s-a întors mânia… şi în loc să dea în mine, a dat în el… Asta a fost…

Ritmic, zgomotul brăţărilor ei sună.

XXIII

Câinele Floarei moare de foame. E slab, prăpădit de slab, şi ochii lui blajini, cu privirea pierdută, înecată într-o expresie dureroasă, umană, mă copleşeşte. Şi ce e mai rău, nu-l pot ajuta. De câteva ori i-am dat de mâncare, dar sărmanul se învăţa la bine şi căuta să intre la noi în curte, şi atunci mai amar de zilele lui, căci Voica nu-l cruţă: dă în el cu ce apucă. Ieri a luat un lemn aprins din foc şi l-a lovit.

Chelălăitul lui prelung, până departe, nesfârşit, mă tulbură peste măsură.

— Lasă-l, Voică, să-i dau de mâncare.

— Nu-l las, că-i al turbatei. Să-l ţie la ea. A avut ea milă de mine?

— Bine, dar câinele cu ce ţi-e vinovat?

— E al ei.

— Voică, Voică, te credeam cu suflet mai bun.

— Nu sunt rea, domnişoară, da e câinele duşmancei; e-al Floarei, care, de… ajuta să mi se strice casa. Să-l prind numa, că-l schilodesc! Ce vine-aici?

— Mai bine taci! Lasă-mă! Când vorbeşti aşa, îmi eşti urâtă.

Voica râdea acum. Şiragul dinţilor albi şi umezi sclipea fantastic în obrazul ei înnegrit de soare.

Zise:

— Nu te supără, da zău, râd! Câtă milă pentru o pustie de lighioană!… Uite… tremur de mânie. Să-l prind şi ţi-l las lungit!

— Taci!

— Aşa?… Te supuraşi? Las', că nu-i fac nimic… cât oi fi acişilea…

XXIV

Azi iar a plouat.

S-a ridicat deodată vântul puternic şi cald. În goana lui, apleca trupul copacilor înspăimântaţi şi ridica pe cer, din capătul celălalt al câmpului, ca din pământ, nori negri şi grei. Apoi, când a fost cerul cuprins de ei, picături mari şi rare de apă căzură cu zgomot. Departe, tunetul, din ce în ce mai puternic, se rostogolea în norii sfâşiaţi de şerpi de foc.

Ţăranii se închinau: „Dă, doamne, dă!”.

Şi apoi, deodată, ca dintr-un ciur enorm, scuturat cu nebunie, căzu apa cu furie.

Într-o clipă, toată culoarea naturii se schimbă. Albul spălăcit al drumului se făcu pământ negru, frunzele prăfuite se spălară, răsărind verzi şi vioaie, şi apa curgea, curgea tot mai deasă.

Cu bucurie nespusă, copiii, ieşiţi afară în drum, învârteau o horă zburdalnică cu ţipete ascuţite: „Plouă! plouă! plouă!”

Acum de două zile plouă mărunt şi regulat, dintr-un cer cenuşiu, încruntat. Câmpul şi oamenii se odihnesc. În sat, femeile pe prispă, cu copiii şi câinii în juru-le, dreg haine şi rufe, iar ţăranii îşi văd de unelte. Şi ploaia, cu înţelepciune, fără grabă, cade, cade mereu…

Satul pare un cuib de oameni în câmpul cel larg, unde, în zare, alte sate sunt presărate.

Suntem mici, mici de tot, sub cerul plumburiu ce ne acoperă. Şi îmi pare atât de jos, atât de greu, încât, cu sufletul înfricoşat, ridic ochii spre el, văzând că nu cade pe noi, înăbuşindu-ne.

Miroase a pământ ud, e linişte, e bine.

Cu răbdare, ploaia cade mărunt.

XXV

— Poate să zică ce-o vrea, nu mă mai doare; poate să-i ardă şi casa, nu-mi mai pasă.

— Voică, nu te cred.

— Nu mai zic nimica, domnişoară, dacă nu mă crezi, dar vezi: aşa e! Ce?! Pe el îl doare când plâng eu? Nu! Atunci…

— Voică, nu te cred. Tu ţii la el şi el la tine.

— Domnişoară, altădată mă uitam la el ca la icoană; acum, când văd că e necăjit, îmi zic singură: „Aşa! să te doară şi pe tine…” Asta e!… Dar, câteodată, singurică, ce mai plâng! Uite: plâng, plâng şi zic: cum eram şi ce-am ajuns! Parcă mi-e sufletu o piatră, de alea mari, de moară… Atât e de greu. Îmi apasă tot trupu. D-aia nici nu mai muncesc eu ca înainte. Nu mai pot, zău, mi-e greu! Şi eu zic că mi-e aşa pentru că a pierit dragostea din suflet. Parcă mă ţinea uşoară! Munceam ca un bărbat şi nu simţeam truda… Asta e! Să stăm pe prispă amândouă, domnişoară, că în grădină plouă, să stăm acolo, să ştim că e sărbătoare… Bat-o sfântu de ploaie, că se face inundaţie. Spunea Dumitru că se duce cu caru la noapte la nişte fân, că putrezeşte pe locuri. Merg şi eu… Tocma pe la miez de noapte ne…

Un foc de puşcă, şi apoi din depărtare, din grădină, glasul Mariei ţipă:

— Leică! Leică! Fuga, c-a împuşcat purceaua aia mica! Leică!

Leică!

Voica se sculă dreaptă, cu privirea încordată. Zise doar:

— Auzi!

Ieşi grăbită în prag şi, scuturând pe Dumitru, care dormea în tindă, strigă:

— Hei, Dumitre! Fuga! Scoală! Auzi!

— Ce-i?

— Auzi!! Purceaua! A împuşcat-o! Hai! Vină!

Şi, luând un par de jos, plecă hotărâtă spre grădină, fără să-l mai aştepte pe Dumitru, fără să-l mai desluşească.

Se auzea din ce în ce mai departe: „Leică Leică! Nene Dumitre!”

Dumitru se sculă, îşi îndesă căciula în cap şi se îndreptă grăbit spre grădină. Se făcu linişte. Apoi, după un timp, glasul Voichii răsări din ce în ce mai puternic, mai furios:

— Auzi! Auzi! Să-mi împuşte purceaua!… Purcea de şaizeci de galbeni!… Auzi, că-i dezgroapă cartofii! Auzi, auzi vorbă!… Purcea mare, purcea hrănita de mine, crescută de mine! Auzi, auzi vorbă! S-o împuşte!

Venea abia târând purceaua, Dumitru sosea blestemând, cu glasul înfundat. Maria urma. Stanca, cu Ion de mână, alergau râzând.

Voica nu se opri decât în poartă, unde se adunaseră vecinii, puse purceaua jos, se aşeză lângă ea, ca să vadă de-i moartă, şi, către vecinii adunaţi, începu să povestească violent, cu lacrimi în ochi, cu glas puternic, ocărând şi văitându-se, tot ce se întâmplase. Femeile se cruceau, bărbaţii adunaţi lângă Dumitru îl sfătuiau să dea omul în judecată: împuşcase purceaua chiar pe ogorul lui Dumitru. Copiii, aşezaţi jos, mâncau porumb fiert.

XXVI

Era după amiezi. Dormeam. Mă trezi un ţipăt. Ascultai speriată: striga un glas de om, dar odată cu el răzbea un chelălăit înfundat. Nebun, deznădăjduit, a moarte. Ies alergând din odaie şi în tindă dau un ţipăt de revoltă şi mă reped la Voica, o apuc de rochie şi o smucesc în lături:

— Ai înnebunit? Lasă-l! Lasă-l, că dau în tine cu ce apuc! Lasă-l!…

Şi, ridicând un scaunel, o ameninţai. Voica se feri, strigând cu mânie:

— Uuh, l-am scăpat!

Cu picioarele din urmă atârnând, cu o dâră de sânge ce însemna calea sărmanului dobitoc, câinele Floarei se târa chelălăind, gemând. De nu veneam, îl omora! Îl prinsese cu uşa, jumătate de trup afară, şi aşa strâns, neputându-se mişca, urlând spre curte, Voica îl lovise cu sălbăticie, ţipând şi ea în nebunia ei…

Plângeam cu hohote, scârbită peste măsură, zdruncinată până în adâncul firii.

Voica, dezmeticită, nu mai îndrăznea să se mişte, căuta să mă împace. Poate că înţelegea acum ce făcuse.

— Domnişoară, dragă, ce-i asta? Nu fi copil! Nu mai plânge, că n-are nimica! De n-o veni mâine iar pe-aci… să mă scuipi!… Vrei apă? Vino pân-afară. Ptiu! Bat-o de ploaie… Hai, că nu-l mai bai niciodată… Zău, crede-mă. Bată-l pustia de câine!… Ai să te-mbolnăveşti! Hai, vin afară… Auzi! Să plângi aşa pentru un câine!… Păi să nu-l omor eu?

XXVII

Acum ploaia nu mai conteneşte. De trei săptămâni plouă. Între cer şi pământ, ca o pânză, ţesută din fire de apă, stă legătura asta neînduplecată a ploii. Când mai măruntă, când mai grea, când mai deasă, când mai rară, când mai caldă, când mai rece, cade neîncetat. Totul este ud: casele, pomii, câinii, găinile, clăile de fân, iar oamenii, cu picioarele goale în noroiul moale şi rece, umblă acoperiţi pe cap şi pe umeri cu saci mari, groşi, făcuţi glugă. Cuprinşi de spaima inundaţiei, cu sufletele încremenite în piept, forfotesc fără rost de colo-colo. Şi ce muncesc, muncesc ca să uite de ploaie. Nu le mai arde de nimic. Mai mult spre cer le stă faţa întoarsă, de are timp ploaia să le-o ude cu lacrimile ei mărunte şi reci. Iar de privesc în jurul lor, privesc repede şi cu spaimă. Ştiu ce-i poate aştepta. N-ar fi întâiaşi dată că Argeşul şi Neajlovul revărsându-se din matcă le-ar dărâma şi lua casele, omorî copiii şi neamurile, îneca vitele şi ogoarele. Tăcuţi, întunecaţi, cu glugile pe cap, merg spre câmp, să vază de au crescut sau poate au scăzut apele. Apropiindu-se, pot auzi, ameninţător, viu şi uriaş, mugetul apelor înfuriate care încearcă să scape de încătuşare, cu o putere crescândă, urlând, gemând, umflându-se, azvârlindu-se fără preget şi lovind cu îndârjire malurile clisoase şi din ce în ce mai moi, mai obosite ale pământului răbdător. Bubuituri surde şi gemete, şi deasupra cerul, di i care curge apă.

Copiii vin şi ei să vadă, nu-i opreşte nici ameninţarea şi nici bătaia. Vor să vadă. Cei mai mici, îngroziţi, caută mâna tatii, a mamei, cei mai măricei privesc înmărmuriţi. În ochii lor se vede că spaima i-a cuprins; gândul morţii nu se poate abate în mintea lor atât de fragedă, dar spaima da.

Ilie Pirpirie, nebunul satului, slab şi mic, stă toată ziua pe locuri. L-a înnebunit de tot urletul apelor, puterea oarbă a apelor.

„Le opresc eu, strigă, le opresc eu!”, şi strigă cât îl ţine gura şi către ape: „Înapoi!” şi plânge. Vocea nu i se aude, nici plânsul. Nu se aude în câmp decât acelaşi muget al puterii apelor care luptă să se

descătuşeze, să omoare.

Şi numai cârdurile de gâşte, care umplu locurile cu albul lor orbitor, se scaldă în mlaştini, fericite.

Câmpul e larg, e tăcut. Departe se vede o biserică. Singură şi părăsită, „biserica văduvită", cum îi zic ţăranii, stă în picioare, albă. A rămas aşa de la altă inundaţie de acum vreo treizeci de ani. Stă în plin câmp, albă stafie. Păsările cerului au umplut-o şi o locuiesc. Şi lilieci, şi cucuvele, şi vrăbii, şi rândunele, şi ciori. E plină de păsări. Dacă te apropii de biserică şi dacă strigi sau azvârli o piatră, se înalţă din ea deodată toate păsările speriate, care strigă fiecare pe limba ei. Fâlfâie aripile. E ca o colivie în care parcă s-a făcut o ciudată înfrăţire a păsărilor. A fost o vreme când, în jurul ei, a fost un sat viu, dar după o inundaţie, după ce s-au retras apele, satul a rămas ca un trup mort cu care nu mai ai ce face, oricât l-ai fi iubit. Pe uliţa fără şanţuri, fără podeţe, noroiul de o jumătate de metru înalt, lunecos şi blând, a domnit. Curţile au fost pustiite de orice hambar, grajd, coteţ sau magazie, duse de ape cu vietăţi cu tot; iar casele, şi ele multe, luate de ape cu oameni cu tot. Cele rămase erau ori dărâmate, ori strâmbe, ori cojite de tencuială mai sus de un metru de la pământ adică până unde a putut apa să ajungă să macine lutul. Numai părţile de sus ale caselor mai semănau a case, părţile de jos stau ca schelete de bârne groase, zăbrele şi împletitură rară de crengi. Îngroziţi, neputincioşi, obosiţi, fiecare jelindu-şi morţii, celor ce au mai putut scăpa le-a fost mai uşor să mute satul decât să-l dreagă. Din satul vechi, pustiit, au luat tot ce s-a putut ca material de trebuinţă pentru satul nou, pe care au căutat să-l facă cât mai departe de ape. Dar geaba. Au făcut un sat nou, o biserică nouă şi a venit iar o inundaţie… S-au mutat iar…

Şi iată că şi acum, iar sunt oamenii înspăimântaţi. Cine poate şti cu ce putere va dezlănţui acum apa şi până unde va ajunge pofta ei de moarte şi prăpăd!

De două zile parcă plouă mai puţin, dar veştile venite de departe, din sat în sat, din om în om, spun că la munte plouă încă tot atât de tare; iar acolo unde Neajlovul e mai strâmt, apele îs mai umflate, până în gura pământului, bat mai tare şi că viitura se poate dezlănţui în orice clipă de zi ori noapte.

În toată casa e mereu cineva de pază, iar cei de dorm par a se odihni, dar în ei spaima morţii pândeşte; în clipa când cei furaţi de somn se deşteaptă, simt că nu s-au odihnit şi că spaima e tot atât de vie în ei. A sosit vestea că podurile au fost luate de ape şi că drumurile s-au desfundat. Cu roţile lunecând în noroi, cu vitele care se opintesc greu în noroi, oamenii cară cât pot de pe câmp din grâu şi fân. Au întârziat cu strânsul şi căratul, căci au aşteptat mereu să se oprească ploaia şi ca soarele să usuce rodul, ca să nu-l ducă în hambar şi grajd sau să-l aşeze în clăi aşa ud şi să li se putrezească. Dar geaba! Soarele

nu s-a arătat, ploaia nu a contenit şi-l cară acum acasă aşa ud. Merg în urma căruţei ca după mort. Da, totul e ud şi plin de nori. Totul e spaimă şi jale.

— Dumitre, a spus Voica, eu zic să mergi şi dumneata pe câmp, să aduni grâu, să-l aduci.

— Aşa ud? Ca să se strice-n bătătură? Acum te trezişi?

— Apoi să se strice lângă mine, nu departe de mine.

Dumitru s-a gândit, apoi a şoptit:

— Oi merge.

— Repede, Dumitre, cât mai e timp.

Dumitru s-a ridicat.

— Las', că merg.

Şi a plecat Dumitru. A înjugat boii la car şi a plecat. Dar nu a stat mult. S-a întors. A lăsat căruţa în drum, în faţa porţii. A intrat cu pas grăbit în curte:

— Voică, Voică!

Voica a ieşit pe prispă.

— Voică, eu am treaba. Mergi dumneata la câmp, să aduni. Căruţa şi boii îs în poarta…

— Ce treabă?…

— Mergem tot satu, noi bărbaţii, să vedem de mai putem ridica sau săpa vreun zăgaz în faţa apelor.

— Da ce, eu am putere… singură?…

— Faci ce poţi, şi ce nu… pace bună, că altă vorbă nu am… că… încearcă omu şi Domnu cu mila sau nemila… Unde-i Ion?

Se uitară în jurul lor.

— O fi cu copiii în drum.

— Caută-l şi adă-l. Încuie-l în casă, spuse Dumitru.

— Că o urla..

— Să urle, şi matale du-te. Nu-i timp de pierdut

Şi Dumitru a plecat grăbit.

Voica a stins focul în vatră. A pregătit o cană mare cu lapte, o bucată de pâine pentru Ion şi s-a dus să-l caute. A ieşit în poartă. A strigat-o şi pe Maria.

— Mărie! Mărie!

A venit Maria. Voica i-a spus:

— Nu ştii unde-i Ion Nu-i în grădină?

— Nu-i.

— Nu ştii unde e?

— O fi pe drum cu copiii.

— Fir-ar el să fie de necazu mă-sii de-l făcu, nu de-al meu, că mult mă mai necăjeşte. Fir-ar el… Caută-l şi matale, Mărie, te rog, şi de-l găseşti, mai vezi de el, că am nişte treburi pe locuri… Tot pe dos le face toate copilu ăsta!…

Şi Voica s-a urcat în căruţă şi-a plecat.

Pe drum se auzea plescăitul noroiului la învârtitura roţilor, la pasul boilor… scârţâitul roţilor şi suflarea boilor, care se opinteau. Voica, fără să oprească mersul căruţei, striga, întrebând mereu pe tot omul de-l întâlnea:

— Pe Ion nu l-aţi văzut?

Nimeni nu-l văzuse. Voica simţea că se înfurie din ce în ce mai tare pe Ion. O furie care i se ridica din fundul sufletului, ca o clocotire veninoasă, ca otrava! Şoptea pentru ea: „Blestematu… blestematu… apoi blestemat să fie… el şi cu mă-sa de-l făcu…”

Boii mergeau încet, mersul căruţei o legăna pe Voica, dar nu o liniştea.

— Pe Ion nu l-aţi văzut?

— Ba că l-am văzut…

— Unde-i blestematu?

— Mai încolo, se joaca cu nişte copii şi nişte câini.

Voica dădu bici boilor.

Şi într-adevăr, ceva mai încolo, îl zări pe Ion printre copii. Se jucau fericiţi într-o baltă plină de noroi. Voica opri căruţa:

— Ioane! Ioane!

Ion îi auzi glasul. Ridică faţa. Când o văzu, uşurel se tulbură.

— Mergi acasă, turbatule!

Ion se gândi puţintel şi zise:

— Nu meg. Meg cu tale.

— Să mergi acasă, că te omor!

Ion nu răspunse şi nu se mişcă.

— Auzi tu, mergi acasă!… că te omor!

Ion se făcu stană de piatră. O privi drept în ochi.

— Măi blestematule, mergi acasă! Bă Ioane, e dada Maria şi ţi-o cumpăra bomboane, e şi Miişoaa…

Ion o privi ţintă şi nu răspunse, şi nu se mişcă.

— Pleacă, mă, că mă dau jos şi te omor…

Voica se prefăcu că vrea să coboare. Ion fugi spre câmp. Copiii începură să râdă. Voica se înfurie. Ştia bine că până una-alta pierde timp degeaba, că nu-l poate prinde. Se aşeză iar în căruţă şi, după o clipă de gândire, dădu bici boilor şi o porni spre locuri. Boii mergeau greu în noroi. Ion se apropie cu paşi ageri de căruţă.

— Vin cu tale, zise şi se luă după căruţă, dar aşa, mai în urmă, de nu-l putea ajungea Voica cu biciul. Vin cu tale… vin şi eu… să văd…

— Las’, că mi-o plăteşti tu, câine blestemat, copil afurisit, neam de ţigan!…

Ion, încăpăţânat, umbla după căruţă. Erau în plin câmp. Din ce în ce era noroiul mai gros, mai adânc şi vuietul Neajlovului mai mare. I se auzea ameninţarea neîncetat. Clăi de fân, snopi de grâu stau pe

pământul pustiit şi ud. În ceasul acela nu era nimeni pe câmp. Bărbaţii, la sărăciile de zăgazuri, femeile, speriate, pe bătături, şi numai Voica înaintând în căruţă şi Ion pe jos, după ea.

Acum Ion umbla greu. Noroiul moale îi ajungea aproape de genunchi. Îşi dădu seama că a făcut o prostie. Nu mai putea înainta. Apoi, mai încolo, începu apa să se înalţe. Ieşise din matcă. Nu era viitură, ci numai revărsare. Înceată, grea, plină de noroi. Ion, îngrozit, începu să plângă, apoi să urle. Voica opri boii, coborî, îl luă pe Ion în braţe şi-l trânti în car.

— Fir-ai tu să fii de râsu neamului de te făcu… Fir-ai tu să fii… fir-ai tu să fii… ţiganule, străinule, corcitură spurcată, lepădătură…

Ion tăcea chitic. Voica privi în jurul ei, să recunoască locurile. Era singură pe câmp. Apele se înălţau. Mai încolo, snopii de grâu erau făcuţi claie. Nu mai ştia care sunt ai ei. De altminteri ar fi putut încărca orice de pe câmp, rodul oricui. Ar fi putut strânge rodul satului întreg, tot rodul să fie al ei. Totul era fără stăpân, avutul părăsit pe întinsul câmpului. Pretutindeni snopii pluteau uşori, legănaţi, împinşi pe ape. Singure clăile erau încă nemişcate. Voica din nou coborî şi începu să încarce din prima grămadă de snopi. Se grăbi.

Ploaia, rară, înceată, obosită, prinse iar să cadă. Cerul era jos şi plumburiu. Ion plângea în căruţă. Voica abia privi spre el. Se grăbea. Nu simţea nici ploaia, nici oboseala. Nu-i venea să lase atâta bogăţie părăsită pe câmp. Aduna cu nesaţ. Şi doar mai târziu, când îl văzu pe Ion că vrea să coboare, ca să se ascundă sub căruţă, să se ferească de ploaie, Voica îi trase câteva şi-l urcă din nou în car. Ion era ud ciuciulete de sus şi până jos şi plin de noroi.

— Să nu te mişti, că te strâng de gât, turbatule!

Dar nu avea timp Voica nici să înjure. Asudase. Sufla greu. Snopii erau grei. Se grăbea. Apele, cu aceeaşi legănare, vuiau şi creşteau. Acum şi claia de grâu, şi mai încolo una mai mare de fân începură a se clătina pe ape. Copaci dezrădăcinaţi, cu rădăcinile întoarse în sus şi cu coroanele verzi adâncite în apă, soseau plutind pe Neajlov. Veneau şi coteţe cu găini vii cu tot şi trupuri de câini şi păsări moarte… şi porci morţi… Şi deodată apa crescu brusc.

„Să fie viitură?”… se gândi Voica şi se uită cu groază în jurul ei. Boii gemeau, suflau speriaţi, se trăgeau, se zbăteau să scape din jug. Ion era acum nemişcat, încremenit de spaimă; ochii lui mari, negri, erau aţintiţi la Voica cu groază. Voica îl scuipă o dată cu scârbă şi furie. Privi în jurul ei şi, în acea măreaţă singurătate, se apropie de el şi-l mai scuipă cu năduf, drept în faţă, de-i rămase lui Ion scuipătura pe obraz. Copilul sta nemişcat. Nu putea şti adevărata pricină pentru care Voica îl scuipa. Răbda în desăvârşită puritate pentru păcatul cunoscut de el. Fusese obraznic şi neascultător. Atâta ştia.

Voica mai ridică cu furie câţiva snopi şi-i trânti în căruţă. Apoi,

deodată, îşi dădu seama că i-a adunat zadarnic, că în furia şi lăcomia ei a uitat de pericol şi că pericolul de moarte era acum în jurul ei, lângă ea. O înconjurase, o încercuise. Boii gemeau, mugeau, trăgeau să se dejuge şi căruţa se făcuse şi ea uşoară pe apă cu încărcătură cu tot. Începu să se salte. Apa îi venea Voichii acum peste genunchi şi urca mereu. Cuprinsă de spaimă, dădu bici boilor, vru s-o pornească cu ei înapoi. Trăgeau greu. Abia urneau. Apa îi împiedica. Încercau să înoate. Căruţa se clătina. Ion, de groază, se ridicase în picioare. Ochii îi erau măriţi de spaimă. Căruţa îl clătina şi pe el. Şi Voica îşi dădu seama că va trebui să lupte din răsputeri ca să scape. Ştia, ca orice ţăran, ce trebuie să facă, ce este mai bine de făcut. Se hotărî. Începu repede să dejuge boii, care parcă înţeleseră şi ei şi, ascultători, se lăsau mânuiţi. Voica, de caznă, năduşi. Îi era cald. Apa creştea. Şi deodată, broboanele de năduşeală fierbinţi i se făcură reci ca gheaţa şi-i curse şiroaie pe faţă şi pe spate. Ameţi. Azvârli o singură privire la boi, la căruţă şi la Ion şi, tremurând ca varga, îi părăsi pe toţi şi pe toate. O porni prin ape. Gândea: „…aşa scap de toate… aşa scap de duşman… câinele… blestemat să-i fie ceasul… pierd caru şi boii şi grâu… şi scap de duşman… scap…”

„Mamă… mamă!”

Auzi vocea lui Ion, o dată, de două ori. Auzi groaza din vocea copilului. Ceva fierbinte îi trecu prin pântec, în pântecele ei sterp, o durere, ca atunci când te apucă durerile facerii. Mai înaintă câţiva paşi. Se depărtă.

„Mamă… mamă!…”

Voica se opri şi rămase aşa cu spatele la locul părăsit. Auzea vocea aceea care o striga „mamă” şi o durea a moarte tot trupul. Parcă i se desfăceau oasele. Se mai gândi: „Să mă las în genunchi şi să mor şi eu. Aşa aş scăpa cu totul de chin. Ah, chinul ăsta, nici în clipa morţii nu l-oi uita!”

Şi fără vrere, Voica întoarse faţa către Ion. Ion era în căruţă, în picioare. Li se întâlniră privirile. Când Ion văzu că Voica se uită spre el, întinse braţele şi apoi vru să coboare din căruţă, să vină spre ea. Voica urlă la el:

— Stai, blestematule, stai, că vin eu la tine, nenorocitule! Stai, că te îneci, nenorocitule!

Şi se repezi spre Ion şi ajunse la timp să-l prindă. Apele creşteau. Căruţa plutea. Boii, pe jumătate dejugaţi, trăgeau să fugă. Voica luă copilul şi şi-l puse în cârcă, îi încrucişă mâinile pe după gâtul ei şi i le legă cu şorţul făcut funie. Îşi auzea suflarea grea. Cu Ion în cârcă, aşa legat, dejugă boii, se agăţă de coada lor şi îi mână. Animalele ştiau şi ele ce au de făcut. O porniră încet, cu greu, prin apa care creştea, spre casă, târând-o pe Voica cu încărcătura ei vie în spate. Ion, cu picioruşele, căuta sprijin în şoldurile ei.

În sat, apa nu ajunsese şi părea să nu ajungă; era încă departe şi îmblânzită. Spre sat şi în sat era numai noroi, dar ce noroi! de o jumătate de metru. Voica umbla ca în clei. Înainta aşa fără să dea drumul boilor, ca să nu-i fugă şi s-o tragă. Ieşeau acum femeile, să vadă pe Voica cu Ion legat în cârcă. Se închinau, scuipau a nedeochi, strigau, întrebau, puneau mâna la gură de mirare, dar Voica, peste măsură de obosită, mergea tăcând, fără să se uite nicăieri, ţinând încă boii de coadă. Ion îi adormise legat în spate, îl purta cald şi moale, cu capul căzut pe umărul ei. Suflarea lui o gâdila uşor la urechi şi simţea că-l iubeşte. Îi era sufletul liniştit, împăcat. De grâul încărcat în căruţă, şi de căruţă uitase.

Când Voica ajunse acasă, Dumitru era încă la corvoadă, şi mai târziu, când Dumitru se întoarse şi el acasă, sosi cu paşi grăbiţi. Părea tulburat. Auzise în sat de Voica şi Ion… Venise vestea până la el.

O găsi pe Voica curată, trebăluind lângă vatră.

Întrebă:

— Ce fuse, fa? că ştie tot satu ce păţişi, da nimeni nu ştie să zică ce-a fost.

— Ce să fi fost? Iaca nebunie curată, că ai turbat de tot de mă trimeseşi pe mine, muiere, să lupt cu apele, de parcă aş fi fost Ilie Pirpirie.

— Şi Ion?

Voica nu răspunse imediat, dar când vorbi, vorbi cu năduf:

— Apăi, Dumitre… atâta zic: că de născut l-o fi născut mă-sa, da azi i-am dat eu viaţă. Atâta zic.

Dumitru o privi lung:

— Şi că o fi şi-al tău acu... zici?

— O fi! Zic!

— Unde-i?

— Doarme, mergi de-l vezi, că puteai să nu-l mai vezi…

Dumitru a mers să-l vază. L-a găsit dormind, îmbujorat la faţă ca o floare sănătoasă. Îi puse dosul palmei încet pe obraz. Obrazul era călduţ şi catifelat. Inima lui Dumitru se muie de o milă dulce. Mila i se puse nod în gât.

Când au fost la masă, Dumitru zise blând, privind la Voica:

— Că pomenişi de Ilie Pirpirie, apăi că omu se înecă mai adineauri.

— Auzi! Ilie… se înecă Ilie… Se înecă Pirpirie…

Voica se închină repede. Dumitru zise:

— A vrut să oprească apa revărsată, aşa cum îi era obiceiu, ca pe-o aşchie l-au luat apele şi l-au înecat.

Voica se opri din mâncat. Vorbi ca pentru ea:

— O fi fost scris să se înece şi să moară azi cineva, da eu zic că mai bine Ilie decât altcineva. Dumnezeu să-l ierte şi pe el şi pe mine că vorbesc şi mai zic c-o fi având Domnu mult de lucru cu toţi nebunii ce

locuiesc pământu…

Şi Voica se închină iar repede. Dumitru o privi mirat şi fără vrere se închină şi el.

— Vorbişi de parcă ai fi fost neam cu el sau popa din amvon!

— Nu făcea rău nimănui. Mai avea satu la horă şi la nunţi de cine râde, şi copiii cu cine se juca!

*

A venit Voica în seara aceea la mine să-mi ajute să mă culc, pasămite. Ştiu: înseamnă că vrea să-mi vorbească. Ştiu: nu trebuie să întreb nimic. Se sperie şi nu mai spune ce are de spus. După privirile ei, îmi dau seama că-i este sufletul încărcat. Totuşi, pare şi mulţumită. Carul, grâul pierdut şi totuşi Voica are o lumină în ochi… După ce a rămas singură cu mine, a zis:

— Iac-aşa, domnişoară… Şi zi, nu te-ai săturat de pat tare, de străchini de pământ… că ce să zic, e mai uşor la oraş.

— Vrei să plec?

— Ba eu nu! Taman că mă tem că te saturi de sărăcia noastră şi că pleci! d-aia întreb. Ne-am învăţat cu dumneavoastră… mai auzim şi noi câte ceva, nu tot de-ale noastre, ştiute şi răsştiute de noi.

— Mai stau, Voică… nu mult, dar mai stau.

— Stai… stai.

Voica ia cămaşa mea de noapte şi pare că se uită la ea cu mare băgare de seamă. O ţine în mână, o suceşte, dar văd bine că, dacă se uită la ea, gândul îi este într-altă parte. Nu o vede.

— Eu mă culc, Voică.

— Culcă-te matale… că eu nu am somn… şi mai stau.

— Nu eşti obosită? Eu ziceam că oi fi frântă!

— Sunt. Mă dor oasele şi carnea pe mine, că nu fuse uşor. S-a făcut – bată-l sfântu de copil! – greu. Îi e trupu ca piatra.

— Oamenii spun că se potoleşte apa, că se trage înapoi.

— S-o potoli. Ai văzut prăpădu! Nu te-o cuprins groaza?

— Şi dacă m-a cuprins, ce să fi făcut? Drumurile sunt desfundate, podurile luate…

— Ai nimerit la noi taman în vara asta. Ne lasă apa săraci.

Voica mă privi lung. Zise:

— Ia stai aici.

Şi cu mâna îmi netezi un loc pe laviţă.

M-am aşezat. Voica era în picioare în faţa mea. Mă privea. A zis:

— Domnişoară…

— Da, Voică.

A şoptit încă o dată:

— Domnişoară…

I-am întins mâna. Mi-a luat mâna şi şi-a acoperit cu ea ochii.

— Domnişoară, domnişoară…

Deodată frântă parcă, se aşează jos pe laviţă lângă mine. Îşi puse capul pe genunchii mei şi plânse. Întâi încet, apoi mai tare.

— Am crezut că mor.

— A fost greu?

— Bată-l sfântu de copil! Putea să moară… putea să se înece… voia să se bage sub căruţă… apele erau vii şi mari… veneau cu putere… dacă murea copilu… de se îneca Ion… copilu…

Şi vocea Voichii se făcu şoaptă, atât de tainică, de abia am putut-o auzi. M-am aplecat spre ea. Şoptea printre hohote de plâns:

— Da zic că de se-neca… scăpam de el… scăpam de el…

M-am înfiorat. Am înţeles de parcă aş fi fost eu Voica, eu cu durerea ei, cu zbaterea ei, cu ispita ei. Am ameţit. Dar deodată gândul că luptase cu îndârjire, cu pericolul vieţii ei ca să-l scape pe Ion, mă linişti, mă exaltă. Am cuprins şi groaza ispitei şi măreţia izbăvirii de ispită.

Voica sta tot aşa, tăcută acum, cu fruntea pe genunchii mei. Părea că aşteaptă o dezlegare. Mai târziu am găsit puterea să-i ridic cu mâinile faţa şi, privind-o drept în ochi, să-i spun:

— Ai făcut până la urmă ce trebuia făcut. Ai luptat şi Ion e viu şi sănătos.

— Da, e sănătos, spuse Voica şi o lumină dulce îi trecu prin ochi. Da, e viu şi sănătos… Şi, nu ştiu cum să zic?… parcă m-am împăcat cu el, bată-l sfântu de blestemat, de corcitură spurcată…

XXVIII

— Domnişoară, să vă puneţi şi pălăria pe cap.

— De ce, Voică? E mai uşor fără ea, că nu e soare.

— Iaca. Vă rog eu aşa. Odată veniţi cu mine la horă. O să râdă femeile de mine, dacă n-o puneţi. Le-aud: domnişoară e asta? Nici pălărie n-are. Şi eu nu vreau aşa. Eu doar ştiu cine sunteţi dumneavoastră. V-am văzut casa. O puneţi?

Răspunsei, râzând:

— Bine, o pui, dacă vrei.

— Dar nici la horă să n-o scoateţi.

— Bine, Voică, oi face cum zici.

— Aşa, mândra mea.

Plecă.

Aveam impresia pe care trebuie s-o aibă un căţeluş împopoţonat, dus la plimbare de stăpână-sa.

După o clipă, Voica se întoarse şi, sfioasă:

— Te-aş ruga ceva: să-mi dai şi mie cu niţică pudră d-aia pe obraz. Că, uite, roşie m-am făcut c-o floare de muşcată. Aah, frumos miroşi!

Din parfum nu îndrăzni să ceară, însă când văzu că-i dau şi ei, înveselită, îmi sărută mâna de câteva ori.

— Iac-aşa… Domnişoară, pe Ion l-am trimis înainte cu tat-su.

— De ce?

— Iaca… Mi-e ruşine de el.

— De ce?

— Păi, uite… nu-i al meu… şi zău, mă tem că râd femeile de mine. Spun drept. Am fost duminică, ştii, aia trecută, şi s-a adunat lumetu în juru meu, de parcă aş fi fost ţigan cu ursu învăţat să joace. Spun drept… De ce n-am fost bărbat! Toate cele bune tot lor. Ce-ar face, nu-i batjocoreşte nimeni. El aduce copil făcut cu alta şi tot eu sunt de ocară şi de râsu lumii.

O clipă rămase adânc tăcută, apoi mă întrebă, gânditoare:

— La oraş tot aşa o fi?

— De, Voică, cam tot aşa!

— Zău?… Eu ziceam… Hai să mergem.

*

Cerul, înnorat uşor, lăsă să se cearnă căldura şi lumina soarelui ca printr-o sită rară. Am plecat spre horă. Stanca a rămas să păzească bătătura. Câinele se luă după noi. Voica îl goni cu pietre şi ocări. Acum Voica mergea vioi alături de mine. Era încălţată cu ciorapi groşi, roşii şi papuci care plescăiau. Maria, în urma noastră, cu fete şi băieţi din sat, sosea şi ea. Fetele – spre deosebire de femeile măritate – erau toate cu capul gol, cu părul frezat mărunt şi, spre ureche, înfiptă în coc, câte o floare de muşcată. Toate, grozav de vopsite cu hârtie roşie muiată şi frecată pe obraz şi buze. Îmbrăcămintea lor, la fel cu cea a mahalagioaicelor bucureştene, cu bluze colorate, garnisite, demodate, cu fuste largi de stambă, şi numai salbele bogate, aşternute pe piept, aminteau de portul ţărănesc. Bărbaţii însă, toţi în costum naţional, alb, distins, curat, lucrat întreg de mână.

În drum, din case, ieşeau şi alţi ţărani, pentru a merge la horă, şi fiecare, după ce da bună ziua, intra în vorbă cu Voica. Era mândră, sta lângă mine, parcă să mă păzească, parcă să se vadă că sunt cu ea.

Se auzeau din depărtare, de la horă, aduse de vânt, frânturi din muzica lăutarilor. Instinctiv paşii se grăbeau.

La cotitura drumului se văzu o casă mai mare, şi în faţa ei, locul larg, bătătorit al horei. Era cârciuma.

Lumea furnica. Cu un grup de ţărani, Dumitru, cu Ion de mână, ne ieşi înainte.

— Sărut mâna, domnişoară.

Apoi, către Ion:

— Spune şi tu, hai, vină, sărută mâna domnişoarei.

— Lu misoaa?

— Da, pepenaş.

Ion veni până la mine, îmi luă mâna şi puse buzele pe ea. Nu le mişca însă, neştiind decât să imite gestul sărutatului. Apoi, ruşinat, se repezi cu capul înainte la tat-su şi şi-l ascunse în cutele cămăşii lui largi.

— Hai, hai, strugurel!

Ţăranii adunaţi râdeau. Voica-l trase pe Ion la ea şi-i potrivi hăinuţele. Era îmbrăcat şi el ţărăneşte, ca un om mare, cu opinci minuscule în picioare, cu căciula de lână albă pe cap, cu brâu roşu peste cămăşuţa înflorită.

Dumitru zise cu mândrie:

— Numai de n-ar muri, că prea e voinic şi înalt.

Se auziră glasuri: „L-a feri Sfântu"; însă Dumitru dădea din cap, neîncrezător. Apoi îmi spuse:

— Poftim încoace, să staţi colea pe bancă, la umbră, să vedeţi hora.

Dumitru plecă cu Ion în braţe, urmat de ţărani. Voica rămase aşezată lângă mine, extrem de măgulită de primirea ce ni se făcuse, cu toate că Dumitru se prefăcuse că pe ea nu o vede.

Cercul horei se învârtea vioi, ritmic. Rar câte un chiot puternic se înălţa, şi atunci hora întreagă o pornea în partea inversă. Era prinsă numai de tineret şi, parcă, ameţindu-se, se învârtea din ce în ce mai repede.

În cârciumă, oamenii puneau la cale din treburile lor, cinstindu-se. Glasuri răguşite, frânturi de cântece, ciocănit de pahare ieşeau neîncetat dinăuntru.

— Uite, domnişoară, ăla de vine îmbrăcat nemţeşte e învăţătoru: cu nevastă-sa şi cu copilu şi cu preotu.

— E om cumsecade dascălul?

— E, de ce să nu fie? Dar e faţă mai cinstită popa. Vrednic popă: munceşte cât trei.

— Unde?

— La câmp, ca noi, că are sumă de copii. Îşi sumecă antiriu şi cu sapa în mână nu se teme să năduşească. Să-l vezi când samănă. Zău de nu-i o cioară, aşa umblă negru pe ogor. Asta-i numa… cam bea. Da nu întotdeauna.

Când au trecut pe lângă noi, Voica dădu din cap un semn de ziua bună învăţătorului, surâse către nevastă-sa, iar preotului îi spuse un „sărut mâna" înveselit.

— Ei, cum merge, fată?

— Bine, părinte.

— Bine să fie. Aşa e rostul omului: fiecare la casa lui. Copilul unde e? Ce zice Dumitru?

— Ce să zică, părinte?…

— Bine, fată, bine. Bine că te-ai liniştit la casa ta. Mă bucur. Am auzit că-i copilul voinic, sănătos, că nu seamănă cu tat-su. O fi semănând cu maică-sa de-l făcu.

Voica ridică privirea şi se uită buimacă împrejuru-i, ca deşteptându-se din vis.

Preotul nu bagă de seamă, se depărtă vesel, grăbit să-l ajungă pe învăţător, depărtat cu o vădită gelozie faţă de mine, care-i furam din succesul lui de duminică. Voica îmi spuse într-un suspin:

— Domnişoară, domnişoară, cum mă doare sufletu!… Vorbele popii parc-au turnat apă clocotită peste el. Uite-l colo pe Dumitru, uite cum se bucură de Ion, şi eu de nimic n-am să mă bucur… Uite cum se uită la Ion, şi de focu meu cum a uitat. Iaca, aşa o să-mi treacă zilele toate, uite-aşa, în şir toate, una câte una, să mă uit la ei ca o străină…

Şi, copleşită de valul acestei tristeţi, nu mai răspundea decât cu gura pe jumătate la cuvintele femeilor adunate lângă noi.

Stanca, ce fugise de-acasă, venise la horă. Sta, ca de obicei, chircită pe vine într-un colţ şi privea. Voica o zări:

— Fugi! fugi, fă, acasă, că te omor! Scapă vaca şi boii, şi vai de oasele tale!… Fugi, fă! N-auzi?

Stanca închise ochii, strângându-i cu putere, ca sub ameninţarea unui pumn, dar nu se mişcă.

— Aah, drace! N-aude! Stai numa!…

Se ridică, îndreptându-se iute către Stanca. Fetiţa o zbughi, în hohotele de râs ale femeilor adunate.

— Şi las-o, Voică, e copilă! N-ai vrea să şadă acasă, să toarcă!… zise moş Nicolae, un bătrân totdeauna gata de glumă. Şi, văzându-mă că râd, adaose, privind şiret: Ziceam să vă rog ceva, domnişoară…

— Spune, moşule.

— Iaca… am nişte fân de păzit. Nu mi-l păzeşti dumneata? Opt clăi, nicio oboseală. Poţi dormi toată ziulica, iar de se fură, iei din fiecare claie câte niţel şi-o faci la loc pe cea furată… Zici? Nu-ţi place socoteala? Apoi să te învoiesc pe duminică la sapă?

Voica, încă necăjită de ruşinea ce i-o făcuse Stanca, zise:

— Lasă domnişoara, moş Nicolae, ce-o să creadă dumneaei de matale?

— Ce să creadă, nu vezi că râde? Sau i-o place mai bine ce-i spui tu? Hai, fată?…

Ţăranii, cunoscându-l pe moş de glumeţ, se adunaseră în jurul lui şi râdeau ascultându-l, iar bătrânul, încântat, puţin înveselit şi de rachiul cârciumarului, se uită mândru împrejur şi oftă a şotie:

— De ce nu mai sunt ca voi… colo tânăr… satul întreg l-aş învârti…

O voce îi strigă:

— Te-ar iubi iar fetele!

Hohote de râs se înălţară. Voica, înveselită, îmi zise îngăduitoare:

— Numai prostii vorbesc.

Soarele apusese, hora nu curma. Paşii mulţi, bătătorind pământul, întovărăşeau, surd, în cadenţă, cântecul ascuţit al viorilor. Lumea mişuna în praful ridicat.

Cu Voica am plecat mai devreme spre casă, pe înserate. Mergeam tăcute amândouă. În urma noastră, zgomotul glasurilor, chiotelor se amestecau într-un murmur din ce în ce mai slab.

Singur cântecul ascuţit al viorilor se mai auzea din când în când adus de vânt.

XXIX

Voica strigă vioaie, glumind:

— Nu închide poarta de la dram, parcă-i astupi gura cu mâna! Las-o largă, să râdă deschisă.

— Cum aşa, leică?

— De! aşa-mi pare mie.

— Bine, dacă zici matale… Uite că vine nenea cu oamenii de la horă… S-a trântit Ion în praf… Uite-i ce mai râd!

— Blestematu, îl bat de şi-o murdări hainele…

— Ia vino, zău, leică, şi vezi: a înnebunit Ion: ţipă, râde, se zvârle şi se caţără de oameni… Vino fuga: iată, s-a trântit pe spate şi stă cu picioarele în sus! Uite… îl vezi?

Voica, neliniştită, se uită o clipă, apoi faţa i se lumină şi zise râzând, iertătoare:

— Să ştii că l-au îmbătat!… Ia veniţi şi dumneavoastră, domnişoară, o să râdeţi! Fuga, domnişoară! Ha! uite ce nebun e!

— Vai, Voica, să ştii că l-au îmbătat pe săracul copil!

— Păi, ce crezi!… Uită-te ce nebunii face!

Dumitru, apropiindu-se, puţin ameţit şi el, strigă mândru:

— Vi l-am adus pe Ion!

Îl ridică din praf şi-l sărută. Ion îl lovea cu picioarele în burtă.

— Naa! turbatu!

— Vai, Dumitre, ce i-aţi făcut? Săracul copil!

Dumitru răspunse îngâmfat:

— Ce sărac! A băut ca un om mare!… Pepenaş, spune „sărut mâna” domnişoarei. Spune, cât ai băut?

Ion apucase de coadă un câine ce umbla pe lângă el şi-l trăgea cât putea. Câinele mârâi, se smuci şi scăpă. Ion căzu jos, ameţit, cu picioarele în sus.

Un hohot de râs îl învălui.

— Adă-l mai aproape! strigă Voica. Adă-l, să-l vedem şi noi.

— Voica, are să se îmbolnăvească bietul copil…

— N-are nici pe dracu! Hai, veniţi!

În mijlocul curţii, Ion găsise un mototol de hârtie. Da în el cu picioarele cu atâta putere, încât, pierzându-şi echilibrul, cădea pe spate şi iar se scula, făcea câţiva paşi clătinat şi, când să dea în hârtie, cădea. Aşa de câteva ori, stârnind tot mai mare haz, până ce, asudat, congestionat de credeai că-i va ţâşni sângele din obrazu-i grăsuţ, începu deodată să urle tăvălindu-se în praf, în convulsii…

Voica se repezi şi-l ridică.

— Dumitre, să ştii că-ţi omori copilul aşa, îl omori fără milă!

— Nu moare, domnişoară, din atâta! E ţapăm ca o piatră. A băut rachiu… de-a stins!

— Asta-i o nebunie! Sărmanul copil! Cum să te fac să înţelegi că-l omori, îl tâmpeşti! Să plângi de mila lui! Credeam că ai mai mult suflet pentru el…

— Lasă-l, domnişoară, că nu-i nimic. Se învaţă el şi cu asta… Asta-i obicei la noi la ţară! Ce credeţi, ca la oraş?

— Lasă. Nu mai vorbi. Caută mai bine şi te dezmeticeşte dumneata… Nu vezi că-i e rău?

Voica ţinea pe Ion aplecat, iar copilul, cu sforţări dureroase, da afară tot ce înghiţise. Aproape leşinase. Femeile adunate îl stropeau cu apă. Mai la o parte, bărbaţii, care acum nu mai aveau ce vedea, stăteau liniştiţi de vorbă.

Dumitru, cu obişnuitul său gest de nedumerire, îl privea, scărpinându-se în cap.

— Ce să-i dăm, domnişoară? Scârba! Auzi, pentru niţel rachiu! Zic că n-a fost un pahar plin din alea mari! Ce să-i dau?

— Ştiu şi eu… Poate un ceai uşor de tei…

— Daţi-i.

Şi Dumitru plecă, fără să se mai uite la copil, nevrând să se vadă că e îngrijorat. Intră în vorbă cu ceilalţi oameni.

Voica zise, râzând uşor:

— Aţi văzut ce ne-a făcut Ion? Ia te uită!

Îi ridică o mână, o lăsă. Mâna căzu jos, ca moartă. Ion, cu ochii închişi, lăsând să se vadă o lumină albă, spălăcită, sta nemişcat, cu gura crispată în amărăciune.

A fost bolnav câteva zile, cu temperatură mare, cu trupul zdrobit, plângând dureros când se deştepta, vindecându-se greu. Cu toată paza mea, ca să-i facă plăcere, îi dădeau să mănânce prune verzi, brânză…

XXX

— Vezi, domnişoară, se rupe ceva ori te loveşti, dregi lucru, se vindecă locu, dar tot rămâne semn. Uite aşa şi inima mea: râd, mă mir şi eu; plâng, mă mir şi eu… că vezi, sunt eu aci, la casa mea, cu

creştinu meu, şi tot credeam c-o să-mi treacă, da nu mai e ca înainte. Nu mai mi-e rost de nimicuţa pe lume şi zău îmi vine să mă culc la pământ şi să plâng… până or seca lacrimile din mine, bătu-le-ar pustiu de lacrimi, că o să-mi ardă ochii… Şi zic: acu s-a sfârşit cu mine şi apa toată din fântână s-o beau şi tot nu-mi sting focu din suflet.

— Voică, nu mai plânge. E timp puţin de când te-ai întors, dar să vezi tu peste câtăva vreme, ai să uiţi şi tu şi el şi ai să fii iar ca înainte. Înainte plângeai şi mai mult.

— Geaba… S-a sfârşit: dragoste dreasă… poţi s-o zvârli pe drum. A văzut că poate fără mine, că de, umblă fete mari după el… Acum, ce i-oi face, bine tot n-o fi; pământ n-a vrut să-mi dea… Şi-mi stă petecu înainte, şi atâta m-am uitat la el şi l-am dorit, că, şi cu ochii închişi, îl văd aşa întreg, cum e, parcă i-aş număra şi firele de iarbă…

Voica închise ochii ei mari, lucioşi de patimă şi lacrimi… o clipă, şi-i deschise deznădăjduiţi:

— Copil a făcut cu alta, gândul poate-i e la ea; eu nu mai sunt ce-am fost. Şi-mi vine la câte-o vreme, uite, da: să plec în lume, la oraş; să las tot, să mă bag slugă undeva, poate chiar la dumneavoastră, şi acolo să uit de casă, de pământ, şi de el şi de mine.

Voica mă privi cercetător, apoi şopti:

— Da eu zic că numa moartă m-oi potoli… Sau poate aş mai gândi ceva… s-o găsesc pe-a ţigancă, cea însemnată cu păcatu mai mare şi… vezi mâinile mele?… Uite-aşa, cu ele, da, uite, s-o strâng de gât, să-i vezi ochii cum se îneacă în moarte… cum s-au…

— Voică, nu mai vorbi aşa.

— Şi eu zic, domnişoară, că nici la judecată nu m-ar pedepsi şi că Domnu nu m-ar blestema de-aş face-o, că ar fi necrezut de mic păcatu meu pe lângă al ei, şi-aş face numa dreptate…

Sosi Ion. Îl acoperea doar o cămăşuţă, trupul lui plin se ghicea la fiecare pas. Târa după el, de coadă, un biet pisoi…

— Mamă! foame!…

Se apropie de Voica, se urcă cu caznă la ea în braţe. Pisoiul, printr-o zvâcnitură mai energică, fugi. Ion râse:

— Mamă! pisu!

Voica mi-l arătă cu ochii:

— Îl vezi? El ce ştie? îmi zice „mamă”!…

— Voică, acum îl iubeşti? Văd că-l săruţi mereu…

— Da mai ştiu şi eu! Aş zice da, când îl simt aşa mic şi fraged lângă mine; dar când îl văd pe bătătură şi mă gândesc că-i al alteia cu tatsu… vai de zilele mele! L-aş da cu capul de pământ şi d-aia mi-e milă de el… El ce ştie?

— Mamă, mi-e foame!

Voica se sculă şi se lăsă dusă de el, făcându-mi semn cu umerii: De, ce să-i fac?…

Cum slăbise biata Voică! O surprindeam atât de des dusă pe gânduri, cu faţa încruntată într-o sforţare dureroasă, cu sufletul înecat în gânduri din acelea triste, fără îndreptare.

Din casă se auzi râsul ascuţit al lui Ion, înecat în ţipete scurte de bucurie. Fugind, ieşi cu coşul de mămăligă în braţe. Voica îl urmărea râzând şi ca şi prefăcându-se că-l prinde.

— Prinde-l, domnişoară, prinde-l!

Ion se îneca de tot în râs şi, nemaiputând alerga, se aşeză pe jos şi ascunse coşul cu braţele:

— Nuu-i! a păpat cuţu!…

— Vezi hoţu! şi Voica se aplecă şi-l sărută zgomotos. Apoi îl săltă ca pe o pană, sus, sus de tot. Ion ţipa mândru.

Acum, aşezaţi pe jos, se jucau. Voica îl muşca uşor, iar el, gâdilat, se tăvălea, râzând. Cum îl lăsa în pace, el se scula, o prindea de haină, muşcând şi el. Voica se repezea iar la el; Ion, roşu în obraz, râdea şi mai tare. La urmă, Voica se sculă, îşi aşeză rochia, scuturându-se de praf, şi zise:

— Ajungă-ţi! Vine tata şi găseşte mămăliga nefăcută.

Dar Ion, aprins, nu voia s-o asculte şi cu zburdălnicie o întindea de rochie. I-o rupse. Voica se întoarse şi-i plesni o palmă. Furios, Ion o apucă de mână şi i-o muşcă până la sânge…

— Uf! Blestematu!…

Şi, până să-l pot scăpa, îl bătu cu cruzime.

— Na, şarpe, şarpe!

Copilul, culcat pe jos, lungit în praf, obosit mort, plângea înfundat, cu suspine scurte.

O certai pe Voica:

— Îţi pui tu mintea cu un copil? Să ştii că mi-e ruşine de ce-ai făcut şi n-am să mai stau la voi. Te miri că te bate Dumitru… Să dai aşa în copil!… Ăl mai tare în ăl mai slab… Dumitru în tine, tu în Ion… Ion în Stanca… Stanca în pisic…

Voica, cu ochii tulburi de mânie, îngâna:

— Şarpele! Ştie că nu-i sunt mamă… Şarpele!

Îmi arătă mâna învineţită.

— Dar de unde să ştie că nu-i eşti mamă? Tu l-ai aţâţat. El a crezut că e tot joc.

— De face acum aşa, ce-o să facă când o fi mare!

— Atunci nimic, căci o să aibă minte. Tu crezi că el ştie că nu-i eşti mamă?

— Zici!… Auzi şarpele, să mă muşte el pe mine! Îi îmbrac… îl spăl… şi el… auzi!

— Dar înţelege încă o dată că nu e el vinovat acum, ci tu. Uite, să fiu Dumitru, m-aş supăra rău pe tine.

Voica mă privi rugător.

Urmai:

— Bineînţeles că n-am să-i spun nimic, dar ştii… nu mi-ai plăcut deloc, dar deloc!…

— Iertaţi-mă… da prea-i afurisit! M-a îmbătat sângele, că l-am simţit cum mi se urcă la cap… Auuzi! să mă muşte aşa copilu alteia!…

— Tu nu-nţelegi? Ori începem din nou? Să fi fost şi copilul tău şi tot aşa făcea!

— Zău? O fi!… Hai, vino, afurisenie, să te spăl… Auzi, să mă muşte aşa!

Copilul se feri de ea, ghemotocindu-se la pământ.

— Hai, că nu-ţi fac nimic. Uite, ticălosule, ce mi-ai făcut!

Şi-i vârî sub nas mâna învineţită. Ion, speriat, începu să plângă. Voica îl luă de jos, cu uşurinţă, şi plecă cu el. Ion, obosit, îşi lăsă capul moale, legănându-l într-o parte şi alta, ca frânt.

XXXI

Vântul adie uşor.

— Uite, domnişoară, tăiem ogoru ăsta secerat, ca s-ajungem mai curând, pe urmă, vezi unde luceşte apa lacului? Mai înainte de el cu mult o luăm spre stânga. Când ajungem la pomii ăia răzleţi, o să se vadă şi clopotniţa bisericii, că ea tot în satu vechi a rămas, cu săracii. D-aia nici nu ne prea ducem noi, că-i departe. Intrăm în sat…

— Voică, bătrânii unde mergem sunt oameni săraci?

— Nu, că nu stau chiar acolo; sunt mai spre noi. Ei mai au o casă şi la celălalt capăt al satului. Domnişoară, vedem şi-o nuntă, peste drum de bătrâni. E nuntă cu dar, adică, înţelegi mata ce-i asta? Fiecare plăteşte ce bea şi ce mănâncă. Ei numa ce-au gătit mâncările şi-au aşezat masa.

— Da?

— Da.

— Leică Voică – zise Maria din urmă – Ion zvârle în Stanca cu ţarină.

Stanca, văzându-se apărată, începu să plângă ascuţit.

— De ce nu vă astâmpăraţi? Vă bat pe amândoi.

Râsul lui Ion sună o clipă, şi apoi, în liniştea câmpului, singuri paşii se mai auzeau, şi rar, uşor, freamătul sfios al vântului. Voica umbla liniştită, uitându-se departe. Zise:

— Domnişoară, nu e fată mare mireasa.

— De unde ştii?

— Ştie tot satu. Da tot o ia ăstălaltu, că i-a mai dat tat-su o vacă peste ce se învoise. Aşa ca să se şteargă ruşinea.

— Câţi ani are? E urâtă?

— Optsprezece şi nu-i urâtă, bat-o pustia.

— Şi unde-i băiatul acela? De ce n-a luat-o el?

— E la armată. Da tot n-o lua nici când se libera, că e cel mai cu stare din sat… şi frumos…

— De ce n-a lăsat fata în pace, dacă n-o iubea?

— D-apăi el ce-a pierdut? Oricând ia alta. Ea a fost proastă, săraca, de l-a iubit. A rămas cu ruşinea, şi-acu, cu lacrimi în ochi, face nunta cu altu, că de… nemăritată nu poate sta, o râd toţi. A luat unu mai bătrân, văduv şi cu doi copii.

Şi Voica tăcu, liniştită, ca şi cum cele spuse de ea n-ar fi închis nicio durere, nicio nedreptate.

Până departe, nesfârşit de departe, se întindea zarea. Cuprindeam din ea cât poate cuprinde privirea, până acolo unde, alburiu, cerul aplecat spre noi îmbrăţişează pământul, nesfârşit de departe.

Am cotit spre stânga şi am intrat între pomii cei răzleţi, arătaţi de Voica adineauri, apoi în sat. Biserica dărăpănată, case sărace, vechi, câini înfometaţi, copii mulţi. După câtăva vreme, o casă curată, cu curte mare, unde sta o masă lungă, rudimentar lucrată, aşezată cu mâncări. Şi bănci de jur-împrejur. La poartă, un măr încărcat cu poame şi ani, noduros şi parcă încordat în sforţarea ce o făcea să ducă greutatea lui şi a mulţimii de copii suiţi în el, pentru a-i culege fructele. Glasurile lor – ciripit curios – goniseră păsările care obişnuit se odihneau acolo.

— E devreme, domnişoară. N-a venit încă lumea la nuntă. Dar să mergem peste drum, la bătrâni. Stăm acolo ce stăm, şi când plecăm acasă, ne întoarcem iar pe aici. Pe Ion îl lăsăm cu Stanca şi Maria, să se joace cu copiii.

Când am intrat la bătrâni în curte, o senzaţie minunată de linişte şi de răcoare ne cuprinse, căci chiar soarele când pătrundea până acolo, se strecura sfios, cernut prin frunzele pomilor verzi şi deşi, lucrând jos din umbra frunzelor o dantelă fină, tremurătoare la adierea vântului.

Iarba asurzea paşii, niciun câine nu lătra. O bătrână slabă ieşi din casă şi, recunoscând pe Voica, bucuroasă o primi:

— Tu eşti, fată? Da ce inimă bună-mi faci că vii şi pe la noi. Să-l chem şi pe moşu meu. Moşule, a venit Voica şi-a adus-o şi pe domnişoara ei. Să poftiţi vă rog în casă, zău, la răcoare.

Moşul, încovoiat, sosi şi el cu paşi mărunţi, grăbiţi. Dădu mâna cu Voica, şi apoi, blând, îmi sărută mâna, după obiceiul locului: o duse la gură, la frunte şi iar la gură.

— Poftiţi în casă. Dar Dumitru ce face?

— Păi, tot aşa…

Curat şi în casă, ca în poveşti de curat şi de bine.

Vorbeau cu glasurile mai stinse. Acum o întrebau pe Voica de cele întâmplate ei în urmă. O sfătuiau să fie cuminte, să rabde, să nu se mai certe…

Şi în ochii mari ai Voichii, lacrimi luceau. O simţeam îmbunată.

— Tu ştii că am crescut cu mamă-ta. Te-am văzut şi pe tine de nu umblai. Vedeţi, domnişoară, îi sunt ca o mamă, ce să mai spui… E mai bine cum zicem noi… Să rabde.

— Aşa e, dadă Ană, dar mă doare, mă doare sufletu…

Şi Voica plânse.

— E mai bine cum zicem noi, e mai bine! Nu se poate altfel…

Şi printre lacrimi, Voica repetă: „Nu se poate altfel”.

*

Mergem spre fundul grădinii. Se aude un murmur surd, molcom. Când am ieşit dintre pomi, apa Neajlovului ni se arătă păcuroasă, grasă, neagră. Curgea greoaie între râpele înalte, sterpe, clisoase. Moşul zise:

— Nicăieri nu e Neajlovul mai sălbatic ca aci. S-au dat şi lupte pe malurile astea, de s-au îngrăşat peştii cu morţii prăvăliţi în el. Şi tare-i adânc şi viclean. Te trage la fund ca un blestem. Noi zicem c-o fi vrăjit… Nici sufletu celui Necurat nu-i atât de negru şi fără milă. Când trece în câmp Neajlovu şi dă de soare, ne înveseleşte el din nou, dar degeaba, limpede ca Argeşu tot nu-i. De sfântu Ilie, tot în Neajlov se îneacă omu, nu în Argeş.

— Dadă Ana, spune-i şi domnişoarei cu fetele cele două care s-au scăldat atunci.

— Păi să-i spun, să ştie să se păzească: de Sfântu Ilie, pe căldurile cele mari, două surate, din acelea legate prin sânge şi jurământ, nu le-a fost teamă şi-a ispitit pe cel de care nu trebuie vorbit. Au spus: „Noi ne scăldăm azi”. S-au dezbrăcat, s-au zvârlit una lângă alta în apă şi-au plecat înotând. Pe mal, boceau mamele fetelor, de credeai că-i la mort. Tare, tare. Noi am auzit că fetele râdeau şi le-am văzut că se grăbeau, se întreceau, sărmanele… Domnişoară… să-mi fie cu pedeapsă de-oi minţi, că numai ce-auzirăm că nu mai râd şi că, depărtându-se, plângeau. Şi noi ne minunam, că ele tot mai departe erau şi tot mai tare se auzea cum se tânguiesc a jale; iar de pe mal, mamele lor boceau, de se umpluse văzduhu până sus de ţipete… S-au pierdut aşa departe din ochii noştri. Şi niciodată nu s-au mai întors şi nici nu le-a găsit nimeni pe nicăieri, aşa cum i-e dat creştinului ce se îneacă de iese la faţă.

În şoaptă, moşu adaose:

— Asta-i Neajlovu, Câlnişteа, cum îi zicem noi! te trage la fund ca un blestem…

— Dar de ce-au vrut să se scalde, maică bătrână?

— Ştim şi noi, domnişoară? S-au ispitit. Ce-i dat omului… D-apoi acu să mergem spre grădină. Se lasă seara, şi-aci e rece chiar când dogoare în câmp, darmite pe înserate!

— Să mergem.

— Domnişoară – zise Voica – dumneavoastră nu v-aţi scălda aci?

— Nu, Voicu. Dar de ce?

— Uite… eu m-aş scălda… poate, de… aş scăpa de necazuri.

Bâtlanii se închinară iute, scuipând uşor spre pământ, spre Necuratul. Moşu, aşezându-i apăsat mâna pe umăr, zise:

— Doamne, ce câine-i durerea! Cum te face să gândeşti! Fată Voică, nu mai vorbi aşa, ăsta e păcatu cel mare.

— Iaca, zic numa aşa. Nu te supăra…

— Ba mă supăr, zău. Fii cu mintea la suflet, nu-l lăsa bă stea singur. Când e lovit… sufletu e slab…

— Bine… bine… dacă ziceţi dumneavoastră.

*

E nunta în toi. Lăutarii cântă, la masa se mănâncă, hora se învârteşte, chiotind puternic, copiii se joacă; răguşite, glasurile beţivilor cântă sălbatic. În capul mesei, mireasa gătită, sulemenită, stă neclintită.

Noi plecăm iute spre casă. Ion, obosit, plânge, nemaiputând umbla. E ud de tot pe haine. În lipsa noastră, a căzut în noroi, iar Stanca l-a spălat la fântână aşa îmbrăcat.

— Cum să-l iau în braţe? Mă murdăreşte şi pe mine. Tu ar trebui să-l duci, ticăloaso. Uite ce-ai făcut copilului…

— Păi, se usca noroiu aşa pe el şi tot mă băteai.

Iar Maria, râzând, spuse:

— Scot eu şorţul să-l învelim.

Înfofolit ca un pachet, Ion adoarme la Voica în braţe. Din când în când, ea îl priveşte şi spune, fără duşmănie, ca pentru ea: „Scârbă”.

Simt cât e de puternic, dureros în suflet gândul că ea niciodată nu va avea unul al ei… sângele ei, viaţa ei…

O clipă o văzui cum îl strânse mai tare la piept, apoi îşi domoli mişcarea şi mai zise o dată, încet, ca o mângâiere: „Scârbă!”.

XXXII

Din loc în loc, singur porumbul e înalt, încolo neted, tuns de toate semănăturile, câmpul calm, matur, odihnindu-se după atâta muncă, stă culcat şi liniştit.

Şi cerul, cu privire blândă de ochi albaştri, îl acoperă.

Câte un ţăran, cu furca în mână, alene răstoarnă iarba cosită, în care mii de flori s-au uscat. Pe drumuri, încărcate cu fân, trec căruţele. Sus în vârf, pe patul moale, câte o femeie stă cu ochii în depărtare, cu trupul legănat de mersul boilor, ca într-o plutire.

Soarele e în apus şi atât de roşu, înfierbântat de căldura lui, încât

parcă se topeşte, mânjind cerul în juru-i. Norii uşori, ca pânze de păianjen, trec sfioşi, se îmbujorează, apoi se sting.

Lacul Câlnişlea Neajlovului, înfrigurat de unda lui rece, se încălzeşte la cele din urmă raze de soare. Când trece mângâierea vântului, fiori îi zbârlesc trupul într-o tremurare uşoară.

Spre pădurile de tei, copacii, copleşiţi de frunziş, încrezători în bogăţia lor, stau liniştiţi, nebănuind că în curând frunzele vor fi împrăştiate de nebunia vântului de toamnă.

În zare, colo şi colo, sate mici, albe, unde s-au cuibărit oameni, cu durerile, bucuriile şi frământările lor.

Bucureşti, 1966.

Partea a doua

XXXIII

E seară şi cerul atât de dulce, că nu mă îndur să intru în odăi. Stelele cele mari sunt toate pe cer, la locul lor.

— Voica! Da cum să nu ştiu! D-aia venii eu să vorbesc cu dumneavoastră! Noi suntem chiar vecini cu ei. Apăi dacă eu n-oi şti, nu mai ştie nimeni! Acolo am fost când s-au întâmplat toate. Ion mi-e prieten, e tovarăş de-al nostru, iar Axenia…

— Axenia?

— Axenia, soţia lui Ion… că Ion s-a însurat, de mai demult, iar Marin, băiatul lor, e la Bucureşti, la învăţătură. Timpul trece, tovarăşe, nu stă locului.

— Dar Voica, întreb eu cu nerăbdare. Ce face Voica?

— Voica a murit.

Simt un pustiu în inimă.

— Când a murit?… Nu era doar atât de bătrână!

— A murit… prin 1950. Să tot fi avut atunci şaizeci de ani.

— A fost bolnavă?

— Nu chiar bolnavă… cum să vă spun?… La început, Voica n-a vrut să înţeleagă schimbarea ce a venit, şi pace!… A speriat satu cât de supărată a fost în încăpăţânările ei învechite. Da pe urmă n-a mai zis nu. A stat lângă Ion ca umbra lui şi l-a ajutat. Şi el a ţinut-o lângă el cu blândeţea toată… Apoi Voica a murit. Îmbătrânise de timpuriu, ca omul trudit. Parcă se usca. Unii au spus că tot de inimă rea a murit, alţii că a murit, că atâtea zile a avut… Dacă vreţi, vă pot povesti de-a rândul aşa cum s-au petrecut lucrurile. Vă spusei că am văzut şi auzit toate, că eram vecini…

Privirea mea îl roagă. Când a început a vorbi, căldura glasului lui îmi arată că a înţeles că nu am întrebat din simplă curiozitate.

— Dacă ne-am gândi limpede, am putea spune că Voica a fost puterea casei. O cunoştea tot satul cât era de harnică şi pricepută. Ştia de toate şi la ea venea omul adus de orice nevoie. Voica trăgea pe ăl bolnav, moşea lăuzele şi vitele, punea mâna şi piciorul la loc din scrânteală, ştia ce buruiană să fiarbă de te durea ceva sau voiai să lepezi plodul, şi se zicea că şi descântece făcea la nevoie – o pustie de nevoie – că le învăţase de la mamă-sa… Cu Ion, cât a fost copil, s-a învoit întotdeauna bine, iar Dumitru, cât a trăit, a lăsat-o într-ale ei, atât numa că pământ n-a vrut să-i dea, oricât a plâns sau a cerut, şi pace…

— Câţiva ani înainte de război, războiul ăsta din ’40 şi fir-ar el cel din urmă, Voica, într-o duminică la horă, i-a spus lui Dumitru, privind la Ion:

— O să plece, bre, băiatu la armată, şi noi rămânem singuri.

— Şi ce să-i fac, fa, că nu l-oi dispensa eu!

— Nu, că nu se poate, dar să-l însurăm, să nu rămânem singuri.

Dumitru s-a gândit, timp lung, apoi a zis:

— E bun gându tău, să-l însurăm.

— Las’, că-i găsesc eu o fată cum trebuie, că i-am şi găsit.

— Pe cine?

— Ia, pe Axenia, Axenia lui alde Iordache, Iordache Tortică, că văd că tot lângă ea stă de când a ieşit fata la horă.

— Axenia lui Iordache! Păi, e prea mică!

— Mică de ani, da e voinică.

— Nu-i dă dispensă.

— Nici nu cerem. Întindem masă, chemăm lumet, să ştie satu că fala-i a noastră. Ion pleacă apoi la armată, ea rămâne la noi, şi când s-o libera Ion, îi şi cununăm după lege şi datină, că n-o fi prima cununie cu botez în sat! Aşa om avea şi noi un ajutor în casă cât o lipsi băiatu. N-om sta amândoi, bătrâni, singuri ca cucii, să-l aşteptăm cu bătătura pustie.

— Asta aşa-i! Ce mai treabă-socoteală. Aşa om face! Şi părinţii ei ce zic?

— Am vorbit eu cu ei. Zic să încercăm. O merge, bine, nu, s-o întoarce fata la ei, şi asta-i!

Dumitru i-a spus lui Ion:

— Bre, mă-ta vrea s-o peţească pentru tine pe Axenia lui Iordache.

Ion nu s-a gândit mult şi faţa i s-a luminat. A spus:

— Axenia lui Iordache Tortică!

Apoi a adăugat, cu o bucurie înflăcărată dar temătoare, pe care căuta să n-o lase văzută:

— Păi, e mică fata…

— Dacă-i mică, de ce ieşi la horă? Că nici tu n-oi fi bătrân!

— Bine, tată, dacă ziceţi dumneavoastră, s-o peţească…

— Bre, o aducem şi facem numa nuntă cu masă, masă cu dar, iar după ce te liberezi, facem cununie după lege, că acum dispensă nu căpătăm. Umblăm geaba.

— Om face cum ziceţi dumneavoastră, tătică!

Ion era bucuros. Axenia îi plăcea. Era frumoasă, voinică, părul îi era împletit în cozi negre groase, dinţii îi erau albi, glasul moale, iar ochii ei întunecaţi te cuprindeau ca o apă adâncă.

În ajun de însurătoare, cu toate că Voica o alesese, că fata era pe placu ei, şi bogată şi harnică şi supusă, şi s-ar fi supărat de n-ar fi luat-o Ion, Voica a făcut o zarvă mare de tot. S-a sculat de dimineaţă, mai

devreme ca de obicei, ca să pregătească de nuntă. Dar deodată, pasămite şi-a amintit de viaţa ei, că a robit şi că la bătrâneţe încă va robi, şi-a podidit-o plânsul. A plâns ce-a plâns, apoi a ieşit în bătătură, a început să răcnească de s-au oprit trecătorii în poartă şi s-au adunat vecinii.

— Aoleo, blestemaţilor, tot în bătaie de joc m-aţi ţinut. Daţi-mi şi mie pământ, fir-aţi voi să fiţi ai Necuratului şi ai întunericului…

Dumitru se uită la ea şi mârâi apăsat:

— Ce tot firui, fa, ce tot strigi şi firui! Că de ce ţi-oi da pământ taman acu, gură blestemată!

— Bre Dumitre, c-o veni străina în casă, Dumitre, aoleu, nu mă lăsa, că mi-ai umplut casa de străini…

— Dacă o veni, n-o mai fi străină. Şi apoi că ea aduce pământ, nu ia de la noi…

— Să stau să slugăresc şi pentru ea? N-am slugărit destul pentru voi?

— Păi o să vă vânzoliţi împreună, că oi îmbătrâni şi dumneata şi ţi-o trebui ajutor, că d-aia o aducem.

— Nu mă dau eu nici pe două tinere cât ea, că tot eu o să muncesc şi pentru ea… că v-am muncit şi vouă de mi s-au bătătorit mâinile şi picioarele… fi-v-ar munca de blestem… Aoleu şi aoleu şi vai de zilele mele… Dumitre, Dumitre, fie-ţi milă de bătrâneţile mele şi nu mă lăsa cerşetoare… Mi-ai umplut casa de străini… M-or goni străinii, aoleu şi-amar de zilele mele!…

Ce vorbeau, vorbeau în şoaptă, dar strigătele de jale, Voica le striga de parcă ar fi înjunghiat-o cineva.

Dumitru o lăsă în plata Domnului, se îndepărtă supărat, dar deodată se opri, se întoarse. Şi, cu pasul domol, se apropie iar de Voica şi o întrebă pe îndelete, rar, ca şi cum pentru întâiaşi dată s-ar fi gândit la lucrul ăsta:

— Şi ce vrei să faci cu pământu, fa, de-ar fi al tău?

Ochii Voichii străluciră, aprinşi de o nădejde nouă.

Spuse cu năduf, abia răsuflând de aşteptare:

— Să-l am, să ştiu că-i al meu. Să-i am… iacă-te!

Dumitru o privi cât o privi, înălţă din umeri, clătină din cap, ca în faţa nebunilor, şi se depărtă să vază de ale lui. Voica începu să-şi dea cu pumnii în piept şi să strige tare în urma lui:

— Vai şi blestem de zilele mele!... Blestemat să fii, Dumitre… pământ cât ţi-o trebui de mormânt, atât să-ţi fie! Aoleu…

Striga de i se auzea glasul până departe, că-i înălţa cât putea de ascuţit. Apoi se aşeză jos în praful bătăturii şi începu să bocească, răcnind:

— Tinereţea mea, zile amare, bătrâneţea mea. Batjocura lumii… Că veninu vreau să-l beau din mâna străinului şi să mor şi să uit de

viaţa tâlharului… ura străinului…

Plângea, chircită jos, legănându-se a jale.

Dumitru căută să-şi vadă de treabă, dar purtarea Voichii nu-i plăcea, îl făcea de râs, acu la bătrâneţe, în ajun de nuntă.

Ion sosi şi el pe bătătură. I se întunecase faţa de tot. Nu se aştepta la una ca asta. Îi era şi că se supără socrii, şi lui îi plăcea Axenia. I se încălzea inima şi trupul la gândul că va sta cu ea în casă… femeia lui… Acum inima i se tulburase. Îl cuprinsese şi mila de Voica. O vedea acolo femeie care cerşea, chircită şi bocind… Se apropie puţin de ea şi rămase nemişcat, privind-o îngândurat. Apoi, deodată, spuse în gura mare:

— Tată!

— Ce-i?

— Eu zic să-i dai şi dumneaei, mamei, ceva pământ.

Voica se opri din bocet. Dumitru îl privi pe Ion, nedumerit. Zise:

— C-oi fi înnebunit şi tu şi crezi c-oi înnebuni şi eu!

— Tată, n-am înnebunit, dar cu zic să-i dai.

— Pentru ce, bre? Pentru ce să-i dau?

— Iaca… m-am săturat… M-am săturat de sărăcia ei.

— Că n-o fi mai săracă azi ca ieri ori mai săracă ca tine şi ca mine…

— Eu m-am săturat… şi dacă aş şti ce să-i fac, aş face, numai să nu mai fie aşa. M-am săturat să fie slugă, roabă la noi… şi să nu aibă şi dânsa avutul ei… că m-a crescut, copil străin… şi nu m-a bătut…

Dumitru îl privi, copleşit de uimire:

— Ce-ţi veni, băiete?

— Păi dumneata nu vezi ce ţipete, ce blestem, ce ruşine pentru un petec de pământ?…

— Care petec? Şi fără pământ, de i l-oi da ei, tu ce ăi face?

— Păi, ne-o rămâne şi nouă destul? Dă-i, tată, şi dumneaei nişte cirice, să fie om între oameni, şi le-om lucra împreună, ca până acum… Nu pierdem nimic.

Dumitru se înroşi atât de i se învineţi faţa. Spuse răspicat:

— Nu, auzi tu, bre, nu! Nu-i dau! Şi ţine-ţi gura… că… potriva ta vorbeşti!

Ion rămase pe gânduri. Dumitru, nemişcat, l-a privit îndelung, parcă să afle ce hotărăşte băiatul ăsta de minune. Atunci Ion a spus cu glasul tare şi apăsat, înadins să-l audă şi Voica:

— Apăi să ştii, tată matale, că dacă o fi să trăiască dumneaei, alde mama, după ce te-oi fârşi dumneata tată, că-i mai tânără, i-oi da eu pământu, de nu vruseşi să-i dai! Din al meu am să-i dau. Asta să ştii, că eu zic că aşa-i drept, şi eu drept vreau să trăiesc!

Dumitru se perpeli, mişcă mâinile, fără rost, apoi se hotărî şi zise:

— Oi face tu cum oi crede după ce-oi fi eu mort, că atunci gura

mea n-o putea zice nici da, nici ba, da eu, cât oi fi viu, nu-i dau, nu-i dau! Eşti încă fraged, băiete, da eu cunosc ce-i femeia şi zic că viaţă în ogradă n-o mai fi cu ea dacă o avea pământ. Viaţă n-o mai fi. Femeia îi fire apucătoare şi cu toane fără margini, şi când o avea, o să mai vrea, şi când o avea mai mult, o să ne ameninţe să-i mai dau, că o să vadă că suntem slabi şi ea tare. M-am luptat o viaţă ca să fii tu stăpân în bătătura asta, unde ai venit străin, şi acu mă judeci uşurel. Ce-i lipseşte? Umblă ameţită de poftă după pământ? Ce-i lipseşte? Am împărţit sărăcia noastră cu ea. Ce am tins noi din strachină a tins şi dânsa şi a mâncat, şi ce-am mânca de acum înainte o mânca şi dânsa! Asta-i! Ce-om mânca noi o mânca şi dânsa!

Dumitru se opri din vorbă. Îl cercetă de sus până jos pe Ion de câteva ori, apoi îl chemă mai lângă el. Îl întrebă în şoaptă, ca să nu-l audă Voica:

— Ce, ori oi goni-o tu din ograda ta, când va fi ca bătrână şi eu mort? O s-o laşi, Ioane, în zdrenţe şi flămândă, după ce te-a crescut?

Ion spuse, cu un surâs blând şi privire curată:

— Ba cu nu, tată!… Eu nu. Că taman… ziceam.. Să-i dăm acuşicălea… că eu…

— Asta-i, îi reteză scurt Dumitru vorba. Şi după ce-l mai privi o clipă, se depărtă mulţumit şi liniştit.

Voica a mai stat ce-a mai stat jos în praf, apoi s-a ridicat şi cu inimile la gură, bocind încet, în şoaptă, a mers în fundul grădinii, s-a culcat pe pământ şi a jelit a dor, cu glas domolit. Lacrimile-i curgeau pe faţă.

Mai târziu, Ion a mers după ea. Câmpul era acolo larg deschis. Grâul dat în pârg era unduios, înfiorat de adierea viatului. În aurul lui viu, maci roşii se iveau aprinşi ca strigăte de bucurie. Deasupra, nori albi, mari, lânoşi alunecau pe cer. Umbra lor alerga pe pământ. Ici, soare, colo, umbră schimbătoare. Ion s-a apropiat de Voica. I-a spus:

— Vino în casă, mamă.

Voica l-a privit, i-a văzut ochii, şi inima ei s-a încălzit. A fost încredinţată că o să capele de la Ion ce n-a căpătat de la Dumitru, că va avea sprijin la bătrâneţe şi cu cine se înţelege. În minuta asta nu i-a mai părut rău că n-a avut copil al ei, sângele ei, trup din trupul ei.

Ascultătoare, Voica s-a ridicat şi a mers după Ion în casă. A început să pregătească de nuntă.

Vara era în toi, o lună după postul lui Sân Petru. Salcâmii stau în soarele dogoritor, copleşiţi de frunze, flori şi praf. Dumitru şi Ion au clădit mese în bătătură, mese înguste de scândură de brad uşurel date la rindea, proptite în pari, necojiţi, înfipţi în pământ. De-o parte şi de alta a mesei au făcut şi bănci lungi, croite din acelaşi lemn. Cine se va aşeza sau va pleca de la masă va încăleca banca. Pe mese, Voica a pus străchini înflorate, una la patru oameni, câte doi faţă în faţă, să poată

tot omul tinge fără caznă, a pus şi linguri de lemn, frumos cioplite şi crestate, ulcele de pământ pentru ţuică şi vin, iar sarea a aşezat-o pe frunze verzi de dud.

În ziua nunţii, dis-de-dimineaţă, împreună cu taraful de lăutari, Ion mirele şi cu fraţii lui de mână, cei băieţi care purtau oglinda şi brazii împodobiţi cu funde şi flori, au mers la mireasă s-o ia s-o aducă la el acasă.

Axenia, nevasta, neavând voie, după datină, în acea dimineaţă să se uite în oglindă, fusese gătită de către naşă şi câteva prietene, toate fete tinere. Îi puseseră o rochie albă lungă. Îi împodobiseră cozile ei negre cu o coroniţă de flori de ceară şi un văl subţire, alb şi el. O sulemeniseră tare pe faţă şi buze.

Aşa spiţată, Axenia, ca să nu se clintească nimic din podoabele puse pe ea, sta, aşteptând mirele, ţeapănă ca o păpuşă mare de bâlci. Era aşezată în mijlocul curţii, lângă zestrea ei, scoasă afară ca s-o vază şi s-o preţuiască în voie satul.

Inima Axeniei bătea tare. Îl aştepta pe Ion. A auzit de departe cântecul tarafului şi chiotele oamenilor. Într-adevăr, în urma lui Ion şi a fraţilor de mână şi a celorlalţi flăcăi şi a tarafului, lumea satului se adunase gloată mare. Au intrat cu toţii în ogradă.

Axenia s-a ridicat în picioare. Fraţii de mână i-au aşezat în faţă oglinda să se privească, şi Axenia s-a privit. Acolo l-a văzut şi pe Ion alături de ea. Erau amândoi în lumina oglinzii. Tineri şi frumoşi. În oglindă se vedea şi cerul limpede albastru.

Mama Axeniei a cinstit lumea cu ţuică şi a împărţit tuturor ştergare, ţesute de ea şi Axenia, şi tot cu ştergare a împodobit şi brazii nunţii. În timpul ăsta, nuntaşii au urcat într-o căruţă, înhămată cu cai cu zurgălăi, funde şi mărgele, toată zestrea Axeniei, ţoale şi lăzi şi cele de trebuinţă într-o gospodărie. Apoi Ion şi Axenia, taraful şi toată gloata, urmată de căruţă, au plecat, umblând încet prin praf.

Au colindat tot satul. În urma nunţii se aduna din ce în ce mai multă lume, care cânta, chiotea şi juca. Copiii strigau, alergau, câinii lătrau, se fugăreau şi se tăvăleau pe jos. Taraful cânta necontenit. Praful răscolit, moale şi dulce, se aşeza tăcut în urma alaiului. Şi abia după ce au colindat aşa tot satul, au intrat în ograda Voichii şi a lui Dumitru, care aşteptau să sosească lumetul poftit.

Înainte de a se aşeza la masă, când taraful a cântat „cântecul iertării”, Ion şi Axenia au mers, urmaţi de lăutari, întâi la părinţi, apoi la naşi şi la rudele mai de aproape şi la cei bătrâni din sat şi au cerut iertare pentru orice greşeală făcută cu voie sau fără voie. Când Ion s-a apropiat de Voica şi i-a sărutat mâna şi i-a cerut şi ei iertare, Voica a simţit deodată că i se înnoadă plâns în gât. A gândit: „Te-oi ierta acu pentru greşelile tale făcute fără voie, că făcute cu voie n-ai făcut. Eşti nevinovat”. Iar Ion i-ar fi spus Voichii cât e de bucuros că i-a dat-o pe

Axenia, dar a tăcut şi el.

Apoi toată lumea s-a aşezat la masă. Ion şi Axenia, abia ieşiţi din copilărie, stau şi ei în capul mesei, aşezaţi unul lângă altul, fragezi deţi era milă de ei, sfioşi de nu se uitau la oameni. Ochii lor numai între ei se căutau şi, de câte ori îşi întâlneau privirile, li se lumina faţa.

Era nuntă săracă, dar mâncare a fost aşa ca să te saturi.

Dumitru, ameţit de ţuică şi vin, povesti de mai multe ori, în gura mare, mai râzând, mai înjurând, de „nebunia" băietului, care voise să dea pământ Voichii. Părea că se laudă că Ion nu-i ca el, zgârcit, că Ion îi aparte. Şi Voica asculta, surâzând, spusele astea, că poate Dumitru înadins vorbea aşa tare, ca să audă şi ea.

Ion, cu privirea ţintă, lucitoare şi îndârjită, sta nemişcat, în timp ce Axenia şi toată lumea se uita mirată la el. Atunci Voica, veselă, a strigat către Ion şi Axenia:

— Ce staţi, bre, aşa neclintiţi ca icoanele? Hai, mai plecaţi de-aci, să putem vorbi în voie!

Au plecat ţinându-se de mână. Lumea râdea în urma lor:

— Până s-or învăţa şi ei… că li-i ruşine, că-s copii nevinovaţi!

— Nevinovaţi până la noapte şi-apoi or şti şi ei cum îi toată treaba…

— Treabă bună, nu-i vorbă!

— Ia te uită la moşu! Ziceam că ai uitat cum îi. Că ţi-i păru alb pe creştet.

— Poate vrei dumneata să-mi aminteşti…

— Ptiu, neruşinatule!

Pe Ion şi Axenia îi puteau vedea, subţiri, înalţi, unul lângă altul, acolo, departe, în lumina asfinţitului. În ogradă, se auzeau voci şi râsete şi chiote şi cântecele lăutarilor şi paşii care băteau pământul în ritmul horei.

S-a înserat. Din uliţă a sosit cârdul de gâşte acasă, să se culce. Au măcăit în poartă. Un copil le-a deschis. Au intrat, speriate de atâta lume, cu aripile învoalte, aproape zburând, ridicând praf printre nuntaşi şi lăutari. Una câte una s-a grăbit a intra în coteţ. S-au potolit. Câte un fulg a plutit încă alene, alb.

Mai târziu, în salcâmii prăfuiţi, vrăbiile au ciripit, obraznice. Apoi, deodată, au tăcut toate, au adormit şi s-a făcut linişte. Voica a aprins felinare şi lămpi cu feştilă şi gaz, pe masă, pe prispă şi în pomi, lângă lăutari. Din când în când, mergea de le curăţa feştila. Iile străluceau albe în lumina lămpilor

De la un timp, Ion şi Axenia intraseră în casă. Nimeni nu mai întrebă de ei. Lumea petrecea. La masă, când unul când altul, când mai mulţi deodată, nuntaşii cântau. Se auzeau hohote de râs, chiote, glasuri. Din timp în timp, în coteţe şi în cocină, trezite de atâta zarvă, măcăiau gâştele şi raţele, grohăiau porcii. Într-o parte a bătăturii sta

cocârjită sub acoperişul de stuf, cu pereţii spoiţi alb, cu geamurile mărunte, casa. În fundul bătăturii se întindea hora, la lumina slabă a felinarelor. S-a învârtit toată noaptea până când lumina lămpilor în ogradă şi a stelelor pe cer a pălit cu totul, iar întunericul a părut că se destramă, se albeşte, şi că, taman din partea cealaltă de unde apusese, soarele va răsări.

Atunci, în lumina asta albă şi atât de fragedă a zorilor, naşa – aşa de unde sta în capul mesei – s-a ridicat solemn în picioare. A făcut un semn. În toată ograda s-a făcut linişte. Lăutarii au tăcut. Hora s-a oprit. Lumea a întors privirea către naşă, iar ea, aşa privită de toacă lumea, a pornit-o hotărâtă spre casă. A bătut întâi în geamul casei, apoi în uşă. I s-a deschis. A intrat. Afară lumea toată în picioare, adunată în jurul casei, aştepta. Un timp, ca apoi, deodată, naşa să iasă chiuind din odăi cu legătura cămăşii miresei prinsă în fundă roşie, netăgăduită dovadă a fecioriei. S-a umplut ograda de chiote, cântece, strigări şi urări. Lăutarii au început a cânta un cântec îndrăcit. În lumina străvezie a zorilor, oamenii adunaţi păreau umbre albe. Feţele obosite de nesomn şi băutură erau palide, iar gurile schimonosite de răcnetele sălbatice pe care le înălţau. Naşa, cu braţele amândouă înălţate în sus, purtând cămaşa-trofeu, a pornit-o pe uliţă, chiotind, cântând şi jucând. În urma ei, satul întreg urla şi juca acelaşi cântec de victorie. Au colindat aşa satul întreg, dezlănţuiţi, sărbătorind împlinirea sacră a vieţii, a iubirii.

În pomi, păsările, de atâta strigăt şi cânt, s-au deşteptat înainte de vreme şi, ciripind şi ele un imn sălbatic către soarele care răsărea, şi-au fâlfâit aripile care încotro.

*

La câteva săptămâni după nuntă, Ion a fost chemat la armată. Voica, Dumitru şi Axenia au rămas acasă să-l aştepte şi l-au aşteptat trei ani de zile. S-a făcut primăvară, vară, toamnă şi iarnă de trei ori. De trei ori au semănat câmpul şi de trei ori au mâncat rodul pământului fără Ion. Numărau zilele. Fiecare zi trecută era o bucurie şi o uşurare căci scurta timpul până îl vor revedea.

XXXIV

Abia terminase Ion cu armata şi venise de câteva luni acasă şi erau cu toţii împreună şi chibzuiau să facă cununie adevărată la primărie, cu preot şi masă cu dar, masă mai bogată ca cea de-acum trei ani, când, pe negândite, s-a declarat război, războiul cel ticălos.

A fost o zarva mare în sat şi jale pe toată lumea. Bărbaţii, şi tineri şi vârstnici, plecau după cum primeau ordinul, fiecare la regimentul lui. Femeile plângeau.

Când a venit hârtia lui Ion de mobilizare, Voica a jelit de credeai că o să se îmbolnăvească; iar când a plecat Ion pe front, în loc necunoscut, cu lădiţa lui de lemn cu schimburi pe umăr, Voica nu s-a oprit în poarta casei cu Axenia şi Dumitru, ci s-a luat după el, umblând la câţiva paşi în urmă, bocind, şoaptă bolborosită, numai de ea auzită, până la celălalt capăt al satului şi apoi mai departe, după el, peste câmp. În zare, biserica văduvită sta albă, neclintită. Acolo, departe, fâşia de argint a Argeşului azvârlea ultimele raze ale soarelui înapoi la cer, într-un joc ciudat, înţeles numai de ei doi. Dincolo, Câlniştea părea mohorâtă şi rece. Lângă oglinda ei neagră, aburită, pădurea de tei înflorită îşi leagănă mireasma ca o cădelniţă uriaşă.

Ion se întorna din timp în timp şi-i zicea Voichii cu milă:

— Du-te, mamă, acasă, du-te…

Voica se oprea o clipa, ca un câine izgonit, şi cum o pornea Ion înainte, cum o pornea şi ea după el.

Când au ajuns la gara mică a satului vecin, au găsit-o ticsită de bărbaţi din toate satele dimprejur, care plecau pe la regimentele lor, chemaţi de mobilizare. Ion s-a amestecat printre ei. Voica s-a ascuns, chircită mai într-o parte, pe peronul grosolan pietruit al gării. Sta cu ochii pironiţi la Ion. De vorbit, nu şi-au vorbit, numai când şi când s-au privit pe furiş. Şi unul şi celălalt ştiau ce este în sufletul lor.

Când a venit trenul, Voica s-a ridicat în picioare, dreaptă, şi a aşteptat să-l vadă pe Ion urcat în înghesuiala vagoanelor. A întârziat aşa în picioare, ţeapănă, ca să-l mai privească o dată. Când trenul s-a urnit din loc, scârţâind din roţi, Ion i-a surâs şi a salutat-o milităreşte, şi a rămas aşa cu mâna la chipiu până ce Voica nu l-a mai văzut.

Voica a plecat şi ea înapoi spre casă. A mers întâi ca frântă, gemând greu, apoi repede, din ce în ce mai repede, că se însera, apoi, văzând că se întunecă de-a binelea, s-a speriat şi a început să alerge. Poteca nu se mai zărea. Buruienile, mărăcinii, cotoarele paielor cosite scurt îi însângerau picioarele, dar Voica mergea repede drept înainte, fără oprire, înspre unde bănuia că-i satul. Deodată s-a înspăimântat că a rătăcit drumul. A alergat mai repede. Gemea, plângea şi alerga. Boarea înserării îi răcea şi usca lacrimile pe faţă. În jurul ei, câmpul cuprins de întuneric era tot mai negru. La urmă, văzduhul şi cu pământul, cât îs de mari, s-au unit şi s-a făcut totul ca o piatră neagră, şi au acoperit-o. În întunericul ăsta greu, i se părea că-i în mormânt. Numai inima, speriată, şi-o simţea vie.

Voica a alergat aşa, ca oarbă, dusă de stele, până a auzit lătratul îndepărtat al câinilor, până ce a văzut în noapte luminile sfioase ale satului. Atunci s-a oprit. Inima-i zvâcnea în piept de spaimă şi goană. Ca să şteargă urmele durerii, şi-a netezit cu mâinile faţa răvăşită de plâns, apoi şi-a îndreptat legătura de pe cap, şi-a potrivit fusta şi şorţul şi a pornit iar, cu pas domolit, dar apăsat, spre casă.

XXXV

După plecarea lui Ion au primit, la început, de două ori, la câteva luni, câte o scrisoare. Era pe front şi bine sănătos. Apoi n-au mai primit nicio veste. Axenia era acum însărcinată. Sta ca prostită de lipsa lui Ion, de lipsa de veşti, de pericolul în care se afla Ion al ei, de neştiinţa cât îl va aştepta şi, mai ales, dacă aşteptarea nu-i va fi zadarnică.

Copilul s-a născut, dar de Ion tot nu ştiau nimic. I-au scris, aşa, într-o doară, la ultima adresă. I-au scris că i se născuse un băiat, că-i puseseră numele de Marinică, că-l aşteptau să facă botezul. Dar nici la scrisoarea asta n-au primit niciun răspuns.

În sat era mizerie. Toată munca, rămasă pe seama femeilor, bătrânilor şi copiilor, se făcea anevoie. În zilele lucrătoare, Voica şi cei ai casei, de muncă istovitoare, nu aveau timp nici să vorbească, nici să gândească. Gemeau şi trudeau. Dorul şi jalea li se adunau din ce în ce mai grele în suflet. Venea veste în sat, de cine nu gândeai, că a murit pe front. Numai ce auzeai, dintr-o casă, bocete. Alerga lumea satului, să afle ce s-a întâmplat. Şi afla: murise ori flăcăul, ori bărbatul. Întotdeauna om tânăr şi voinic. Steagul cernit flutura apoi, suit pe acoperiş în vârful bordeiului, iar oala cu mâncare, cu grijă zilnic proaspăt pregătită din ce-i plăcea mortului, şi oala cu apă curată, stau jalnic lângă steagul negru. Hrană pentru cel ce nu mai putea nici bea, nici mânca.

— Că muri cutărică… că muri şi Vasile a lui Pricop… că muri şi…

Unii nu voiau să creadă că le-a murit omul. Îl aşteptau cu încăpăţânare. Vara adunau rodul, ca să aibă el ce mânca când s-o întoarce. Iarna, când era zăpada mai înaltă, viforul mai cumplit, ţeseau haine pentru el. Iar de venea câte unul fără picioare, mâini sau ochi, mergeau cei ai satului să-l vadă. Îi priveau cu ochii holbaţi. Omul era alb la faţă, şi mâinile, de le mai avea, erau albe şi ele, ca ale omului care a zăcut mult în spital. Voica, Dumitru şi Axenia îl priveau şi li se lupta inima în ei: se întorsese omul sluţit, dar se întorsese, era viu! Şi îl întrebau pe cel ce sosise dacă nu cumva, din întâmplare, întâlnise pe Ion…

Dar de Ion nu ştia nimeni nimic. Nimeni nu aflase nimic.

Dumitru umbla prin casă şi bătătură vlăguit. I se făcuse dor de Ion, aprig dor. I se perpelea inima. Se simţea îmbătrânind şi-i lipsea băiatul, să aibă el grijă, cu puterea lui ţinură, de cele din ogradă. Dorise copil. Dorise să aibă băiat. Îşi călcase pe suflet şi-l adusese în casă pe Ion ăl străin. Îşi amintea cum îl adusese: culcat în paporniţă. Îşi amintea cât luptase cu Voica să-i păstreze lui Ion pământul tot, îşi

amintea ce bine învăţase Ion la şcoală, de citea pe nerăsuflate, şi că Ion îl rugase, şi învăţătorul îl rugase să-l trimită mai departe la învăţătură… Dumitru nu-l lăsase cu întâia pricină, să-l ţină lângă el, să nu-l depărteze, şi iacă-te că acu îl luase războiul, aşa cum iei vita s-o duci la tăiere. Şi-l duseseră pe pământ străin, departe, pândit de moarte, căci Dumitru ştia ce-i războiul, îşi amintea de celălalt război, unde luptase el, iar războiul ăsta de-acu se zicea că-i mai rău… Îl aştepta pe Ion cu frica în inimă. Cu spaimă privea când şi când spre poartă, să nu sosească vreo veste rea din lumea largă despre Ion al lui, sau poate să nu sosească lădiţa cu haine şi hârtiile lui, unde sta scris că cine e şi de unde e şi că nu mai e.

„Vine… nu vine… Dacă vine fără picioare sau orb… Dar dacă nu mai vine deloc?… Iată, poate chiar acum e singur, rănit pe câmp… trage să moară… cine să-i dea o gură de apă?… Vine… nu vine…”

Duminicile mai ales erau grele şi fără sfârşit de lungi… Mai mergeau prin sat pe la oameni, să afle câte ceva, cine ştie, de la Ion dus fără veste… Mai venea câte cineva cu câte-o sărăcie de nevoie, câte-o vorbă…

Într-o zi, Axenia îi zise Voichii:

— Mamă, n-o veni şi Ion cu vreun plod făcut pe acolo unde o fi, aşa cum a venit şi alde tăticu, de! că lipseşte atât. Şi numa vise de spaimă visez cât îi noaptea!

— Ascultă, fată, ai fost tu stearpă ca mine?

— N-am fost, spunea Axenia şi strângea pe Marinică mai tare lângă ea.

— Apăi să îndrăznească el una ca asta, că omor copilu străin cu mâinile mele!… Ce n-am făcut la tinereţe pentru binele meu, când l-a adus tat-su mic, oi face acu la bătrâneţe pentru tine: omor copilu! Ia nu te mai gândi la prostii, tu Axenie, că nu-i bine. Îs destule cele trăite, nu mai trebuie plânse şi cele gândite!

— Aşa-i…

— De s-ar întoarce numa, că pe urmă ne-om învoi noi cu toate, şoptea Voica.

L-au aşteptat pe Ion cât a stat departe, muncind şi plângând, şi a stat departe Ion, de părea că-i fără sfârşit aşteptarea lor. Aşteptau. Cât or mai aştepta? Parcă le trece nu anii, ci viaţa. Fiecare zi se adăuga la aşteptare şi o făcea mai grea, că nu ştiau când se va întoarce Ion, şi mai ales dacă se va mai întoarce. Aşteptau.

XXXVI

S-a umplut satul de bucureşteni. Au fugit de la oraş la ţară, de spaima bombardamentelor. Au fugit aşa cum au apucat, nepregătiţi şi peste măsură de speriaţi.

Lumea satului i-a primit cuviincios, mai de milă, mai de interes: „Oameni şi ei, de… cu băieţi şi bărbaţi duşi pe front la război… oameni plecaţi de la casele lor, pe care nu ştiu de le-or mai găsi în picioare sau nejefuite… Iaca, război… Ăi de la oraş ştiu multe. Poate ne-or spune ei de ce s-a făcut război… cât o mai ţine şi cine-o câştiga până la urmă!…”

Şi, ca să găzduiască şi să hrănească tot ometul sosit, satul a început să închirieze odăi şi, din puţinul pe care-l avea, să vânză cele de trebuinţă.

Voita a început să vânză şi ea, ca toată lumea, cartofi, mălai, varză acră, praz, prune uscate, fasole, ţuică, brânză, vin hibrid. Cocea pâine şi o da scump, că făină nu se găsea uşor. Se ferea de Dumitru şi aduna bani.

Într-o zi, Dumitru rămase înmărmurit când o prinse cu un creion şi hârtie în mână.

— Ce faci, fa? înveţi carte la bătrâneţe?

Voica se tulbură:

— Iaca, socotesc…

Dumitru îi spuse în batjocură:

— Păi, aşteaptă să crească Marinică şi te-oi duce cu el la şcoală. Oi învăţa acu ce n-ai învăţat la tinereţe.

Voica avea semnele ei speciale, ca pe răboj, cu care-şi însemna marfa şi banii cu creionul pe hârtie.

Dumitru se prefăcea că nu vede că adună bani şi râdea în ascuns. Îşi spunea: „S-o fi născut mă-sa negustor şi n-ar fi fost mai dibaci… Da pentru cine parcă adună?! Nu tot pentru noi? O să-i dea lui Ion când s-o întoarce el…”

Şi Dumitru suspina iar, cu acelaşi dor aprins în suflet.

Voica îşi ameţea dorul, muncind până cădea seara, doborâtă de oboseală. Intrase parcă într-un vârtej de munci. Forfotea, vindea, potrivea, cântărea, tocmea, socotea, învelea… Într-o odaie – cea de la stradă – întocmise un fel de băcănie. Alerga şi făcea rost de toate cele, le aşeza în rafturi şi le da apoi cu câştig. În sat i se duse vestea că face avere. Seara îşi pitea banii pe laviţa unde dormea, sub ţoale. Dumitru spunea cu bunăvoinţă către Axenia:

— I-o fi mai bine pe hârtii ca pe ţoale goale, că a îmbătrânit, şi bătrâneţea cere saltea mai moale!

Apoi a fost o zi de pomină în sat, chiar la începutul bombardamentelor. Era în Sâmbăta Mare, înaintea Paştelui. Era la jumătatea lui april. Soarele răsărise abia de câteva ceasuri. Lumina lui era albă, lumina lui curată. Ieşise din noapte şi luminase pământul, luminase câmpul verde, umed de rouă dimineţii. Pomii înverziţi aveau frunza fragedă şi încă neatinsă de praf. Zambilele înfloriseră, iar câte-o creangă de liliac era grea de floare îmbobocită. Satul întreg, şi sătenii

şi orăşenii, se pregătea de Paşti. Când, să fi fost unsprezece, şi se dă alarma. A sunat toba prin sat, a sunat goarna şi a bătut clopotul bisericii.

— Măiculiţă, măiculiţă, iar o să fie pârjol pe Bucureşti, spuse Voica, văzându-şi de treburi. Auzi, blestemaţii, chiar în ajun de Paşti să bombardeze oraşu! Ajungă-i şi pe ei sărbătoare, ca pe ţara noastră! O să strigăm „Cristos a înviat!" şi o să ne îngropăm morţii!

Oamenii, cu copii şi femei, începură să se grăbească spre adăposturile lor, necăjite adăposturi de nimica toată, săpate de ei prin grădini, că aşa li se spusese la primărie: când trec avioanele, să se ascundă. Voica îşi văzu înainte de treburi. Forfotea. Dumitru-i strigă, mergând spre grădină:

— Voica fa, nu vii? Hai, vină!

— Ce să vin, că n-am timp. Oi veni după ce s-or coace cozonacii. Că nu i-oi lăsa singuri! Creştini suntem, nu ucigaşi, ca alţii! Bătu-i-ar Sfintu cel mare!

Nu trecu niciun sfert de oră şi începu să se audă zumzetul avioanelor, care zburau roiuri. Nepăsătoare, îşi cântau cântecul de moarte pe sus în soare, departe, şi zoreau. Aveau treabă! Când au fost aproape, atât le era bâzâitul de tare, de se scuturau geamurile, cântând şi ele a spaimă. Voica încă a auzit glasul lui Dumitru, din fundul grădinii, care o chema:

— Fa Voică, vino încoa, fa, lasă naibii tot şi vino, fa!

— Că oi veni după! strigă Voica, fir-ar să fie în pustiul pământului şi în pârjolu iadului!…

Inima Voichii s-a umplut de mândrie că Dumitru s-a gândit la ea, dar n-a mers şi n-a părăsit curtea. Avioanele alergau. Zburau pe sus, sus de tot. Dar chiar deasupra satului au fost întâmpinate de avioane de vânătoare şi au dat lupta înainte de a ajunge deasupra Bucureştiului. Atunci, ca să-şi uşureze greutatea, pasămite, au azvârlit toată încărcătură lor unde au nimerit, şi au nimerit tocmai pe judeţ. Au căzut bombele ca ploaia, în sat, în baltă, în Argeş, la câmp, în satele din jur… Cu zecile şi zecile au căzut. A fost prăpăd. A sărit apa şi pământul, casele, oamenii şi vitele, suflate în sus de puterea bombelor. Zece bombe în acelaşi loc… S-au adâncit gropi cât casa de mari, de puteai intra în ele cu carul cu boi cu tot.

S-a făcut în sat un zgomot de credeai că surd rămâi şi părea că se cutremură pământul şi, dacă au rămas case în picioare, n-a rămas în sat geam la ferestre: sticla tremura şi se fărâma. Vitele au mugit, caii s-au rupt din grajduri şi au fugit nebuni care încotro, pe câmp. Câinii au urlat şi oamenii s-au culcat la pământ, una cu pământul, cu inima bob de gheaţă în ei. Pe sus, motoarele şi mitralierele duduiau. A fost o spaimă pe care n-ai avut timp s-o gândeşti. A pătruns groaza în trup fără ştire. Voica a rămas în picioare, neclintită, că nicicum nu s-a

gândit la ea. Neînfricată a stat în picioare. Bombele cădeau, explodau, dar ea a alergat în grădină, să vază de oamenii ei. A luat copilul ăl mic, pe Marinică, din braţele Axeniei şi l-a ascuns, ca să-l ferească de prăpăd, cu trupul ei, sub ea, ca o cloşcă.

— Stai jos! striga la Axenia, care nu voia să se bage la adăpost, că-i era mai frică de groapă ca de bombe. Stai, fa, că-i ornie mare şi închină-te până trece haotul. Blestemat să fie Pastele lor şi la fel cu al nostru să le fie! că zic că-s creştini, nu turci!

Înălţa mâinile, ameninţând avioanele:

— Fir-ai tu să fii de plânsu mumă-tii, ăl de dai cu moartea în noi, nevinovaţii!…

Se auzeau mitralierele, şuieratul bombelor care explodau, urletul câinilor, nechezatul cailor. Voica se tânguia la marginea adăpostului:

— Ioane, Ioane, unde-oi fi tu, măi Ioane? că te-oi fi săturat şi tu acolo unde eşti de bombe… şi sânge… Sângele nostru nevinovat!…

Viforul a dăinuit puţin, că n-a fost bombardament în lege, ci numai luptă de fugă în înaltul cerului. Avioanele nu aveau interes să risipească atâta avere de bombe ca să răscolească pământul câmpului şi să dărâme sate clădite din chirpici. S-au depărtat repede şi s-a făcut deodată o linişte ca de spaimă. Praful şi pământul răscolit a început să se aşeze, moale, dar nimeni nu îndrăznea să se mişte de unde se pitise.

În curtea Voichii n-a fost pagubă. Nici de oameni, nici de vite. Geamurile, sparte toate, ca în tot satul, apoi o gaură largă în fundul grădinii, şi tot acolo, aproape de adăpost, o bombă mare neexplodată. S-au uitat la ea cu groază. De exploda, praf îi făcea pe toţi. Au venit a doua zi soldaţi din cantonamentul din apropiere şi încet, cu grijă, au înconjurat-o ca pe un animal turbat, şi au ridicat-o.

Voica a alergat de colo-colo, la oameni, la vite, la geamuri, la casă, la cozonaci şi a dat ajutor tuturor. A vândut ţuică, să bea omul, să-şi vie în fire, şi tot ţuică a vândut de a turnat pe răni. Ea a înhămat caii la căruţă şi şi-a închiriat căruţa, să ducă răniţii, şi tot ea a îmbărbătat ometul.

La Voica s-a găsit de cumpărat tot ce a trebuit. Pe bani, dar s-a găsit. S-a băut mult în ziua aceea. Cerea spaima ceva tare. Până şi lui Marinică cel mic i-a dat să bea ţuică. „Dă-i şi lui, să-i treacă de sperietură, dă-i!”, spuneau cu toţii în jurul copilului. Şi Marinică gungurea şi el: „Dă-i, dă-i!” şi întindea paharul, să i se mai toarne ţuică îndulcită cu zahăr.

A doua zi, ca din pământ au sosit în sat geamgii. Au sosit în căruţe mici pline cu paie şi geamuri, şi cine a putut să plătească şi-a pus sticlă la ferestre; cine nu, a lăsat ferestrele oarbe, că era vară şi putea sta omul şi fără geamuri.

Din ziua aceea de câte ori se dădea alarma, se năştea groaza în sat. Oamenii erau daţi bombardamentelor ca în palmă. Noaptea, luminile

care pluteau pe cer, ca să lumineze omorul, stingeau lumina stelelor.

Câţi bani o fi strâns Voica în timpul celor cinci luni de bombardamente numai Dumnezeu ştie, că ea de bani nu vorbea şi nici nu-i arăta nimănui. Îşi păzea averea ascunsă, dar s-a dus zvon în sat că Voica are „saltea de bani" sub ţoale.

XXXVII

S-a răspândit vestea din casă în casă, din om în om, s-a bătut la toate porţile, s-a strigat în toate curţile, s-a ciocănit la toate ferestrele că s-a încheiat armistiţiu. Oamenii s-au deşteptat şi s-au îmbrăcat. Câinii satului au lătrat. S-au aprins lămpile şi felinarele şi a început o forfotă mare. Mergeau oamenii, femei şi bărbaţi, săteni şi orăşeni, la primărie, să afle dacă vestea este adevărată, nu minciună. În întuneric se auzeau paşii oamenilor, sute de oameni pe drum, zgomot domolit de praful moale aşternut în sat ca un covor călduţ.

Nimeni nu a dormit în noaptea aceea. Oare vestea era adevărată? Stau oamenii înghesuiţi la primărie în jurul radioului cu baterii, cumpărat de curând. Auzeau, sosit din cutia minune, glas care spunea că vestea este adevărată, că s-a făcut pace. Inima lor era mărită de bucuria adusă de vestea îndelung aşteptată. Se încheiase armistiţiu. Se făcea pace.

În zilele ce urmară a fost forfotă mare în sat. Întâi, orăşenii au plecat grăbiţi care încotro la casele lor. Apoi, bărbaţii satului, şi cei mai tineri şi cei mai vârstnici, toţi care fuseseră pe front şi mai trăiau, au început să vină înapoi. Apoi au început să vină şi din cei făcuţi prizonieri. Cei întorşi îşi vedeau cu sârguinţă de treburile rămase în urmă prin ogrăzi… în alte curţi se făceau parastase…

La Voica în casă îl aşteptau pe Ion cu înfrigurare şi spaimă. Se uitau mereu în uliţă, cu ochii speriaţi, şi tresăreau de câte ori intra cineva pe poartă. Când şi când Voica ieşea la drum, privea până departe, cu mâna făcuta streaşină la ochi, apoi se întorcea plângând, clătinând a jale capul. Ar fi mers din nou până la gara mică, unde se despărţise ea de Ion, să-l aştepte acolo… Dar şi asta ar fi fost zadarnică amăgire. Axenia nu mai mânca, iar Dumitru se prefăcea că e liniştit, dar se tulburase de tot şi umbla ca beat de cap. Îi spunea Voichii:

— Fa, câţi ani or fi de când nu mai ştim nimic de dâra lui? N-om fi rămas la bătrâneţe cu văduva şi orfanii lui în bătătură? Unde i-or fi putrezind oasele?

Voica i-a zis:

— Aoleu, Dumitre bre, şi mâine-poimâine o să-i dea Axeniei, că-i tânără şi frumoasă, altu târcoale şi o lua ăl străin între străini şi din averea noastră la el acasă, din pământul nostru, că-i Marinică de-l

moşteneşte pe Ion… şi eu.

— Taci, fa! Cobe…

— Nu tac, bre! Ce să tac? Că n-am tăcut de când mama m-a făcut şi n-oi tace nici acu. O să ne ieie străina averea…

— Că Axenia şi Ion nu-s cununaţi…

— Da Marinică e al lui Ion.

— Păi, dacă nu-s cununaţi… Marinică… copilu e al Axeniei… nu al nostru…

— Taci, bre matale, că e al lui Ion. Pe Ion îl aduseşi din Moldova ca să ai copil, băiat, şi pe ăsta de se născu în casă, sânge din sângele lui Ion, n-ai să-l recunoşti că ţi-e din neam? O trece averea la el şi la mamă-sa… şi eu…

— Taci, bre! Taci, fa cobe!

— Iaca, se zice că acu, acu, statu ne dă pământ nouă, ţărănimii. Au venit de la oraş oameni, zic că-s muncitori din fabrici, şi aşa vorbesc. Aşa vorbeşte şi satu. Că ia de la boieri şi ne dă nouă. Că şi după celălalt rezbel, în ’20, ne-a dat, în ’20, bre, când venişi, bre, de pe front, şi nu te-ai îndurat de mine cu ceva cirice… Acum zice că ne dă mai mult… Atunci, în ’20, dete la cei de mai aveau, acu, auzi bre matale, zice că dă la cei de nu au, la sărăcime, adică aşa cum aş fi eu… Asta-i bine. Gând bun. Poate că mi-o da şi mie… că eu îs săracă şi dumneata bogat.

— Taci, fa, nu vorbi prostii!…

Voica tăcu o clipă, apoi şopti cu vocea mângâioasă:

— Bre Dumitre, pământul de-l capeţi acum, fă-l pe numele meu, fă-l, bre, că ni-l ia vreun străin…

— Taci, cobe, că se întoarce băietu…

— Dea Domnul să se întoarcă, bre Dumitre, că mi-e mai mare nădejde în el ca în dumneata… dar… şi de s-o întoarce, şi de nu s-o întoarce, pune, bre, ceva pe numele meu… Pământu de-l primeşti acu fără plată, aşa pe negândite, de la boieri… Lumea vorbeşte… Zice satu că se face o revoluţie mare. Om lua furcile şi topoarele… Ce ştim noi ce-i aia!… Pune, bre, ceva şi pe numele meu!

Dumitru se înfurie. Începu să strige:

— Taci, fa cobe, că se întoarce băietu şi el o hotărî cum e mai bine. El a spus c-o să-ţi dea, el să-ţi dea. Eu îs bătrân şi nu-mi mai pridideşte mintea să înţeleg ce-i pe lume, lume nouă. Le-o lămuri el pe toate. Tu zici că ne dă pământ, şi-i drept ce zici, şi poate că ne-o da, dar alţii zic că o să ni-l ieie şi pe ăl de-l avem mai demult, aşa-zis al nostru, auzi tu, pământu nostru tot să-l dăm şi să-l orânduim pe legi noi. Vuie satu de vorbe şi eu nu le ştiu descurca. Cine minte şi cine spune drept? Ne dă, sau ne ia? Care ne e prieten şi care duşman?

Voica încercă să-şi domolească neliniştea. Şopti aproape înăbuşindu-se:

— Da-mi-l mie, bre, pe numele meu şi ţi l-oi păzi – că nu l-oi da înapoi nimănui din mâna mea, nici moartă nu l-oi da –, că duşman îi ăl de-ţi ia pământu, prieten îi ăl de-ţi dă pământ. Lucru lămurit! Ce vrei alt să mai înţelegi?

— Apoi văd că cel de ni-l dă, tot ăla zice că o să ni-l ia. Zice să-l întovărăşim, aşa zice. Ne-o fi acelaşi om şi prieten, şi duşman? Eu ce să înţeleg?

Voica se înăbuşi de tot, se zvârcoli, gemu:

— Dă-mi-l mie, Dumitre… că eu…

Dumitru urlă la Voica, cu furie:

— Taci, fa, taci, cobe! Taci tu odată! Taci! Că se întoarce băietu, taci, fa, nu cobi. Cât îi, fa, cât îi de când nu mai ştim nimic de dâra lui? Cât îi?

Voica îngână printre lacrimi:

— Trei făcu armata… avurăm nuntă, apoi plecă băiatu iară… şi trecu acu iară timp peste trei… Curând, curând îs şapte cu totu… Dumitre, asta-i, şapte ani acu, acu şapte!

Şi Voica a plecat, jelind în gura mare:

— Ioane, Ioane, unde-oi fi tu, Ioane? Că aici de-ai fi, milă de mine ţi-ar fi şi pământ mi-ai da. Gura ta vorbise, că aşa vorbise, gura ta spusese, că aşa spusese că pământ mi-ai da… Ioane, Ioane, până când te-oi aştepta…

Dumitru, cu privirea pierdută, se uită după ea până o văzu că intră în casă. Suspină adânc. Când se gândea la Ion i se muiau oasele. Îl durea inima. Şi nu mai înţelegea nimic. Nu avea încredere în nimeni. Poate Ion… dac-ar veni… l-ar lămuri… Ion de-ar veni…

XLVIII

Apoi, într-o zi, Ion s-a întors. A intrat pe poartă, înalt şi frumos, cu pasul lui uşor legănat. Prima fiinţă pe care a zărit-o în bătătură a fost Axenia, care s-a făcut albă la faţă, cu buze cu tot. Numai ochii îi rămăseseră negri şi mari. Au stat nemişcaţi unul în faţa celuilalt, s-au privit adânc şi au înţeles cât se aşteptaseră şi cu ce dor se aşteptaseră şi li s-a umplut inima de bucurie. Minunea se împlinise, Ion se întorsese.

Din casă au ieşit îndată Voica şi Dumitru. Ion s-a aplecat şi a sărutat mâna lui tat-su, apoi a lui Voica, după datină: mâna lor dusă mai întâi la frunte şi apoi la buze. I l-au chemat şi pe Marinică. Ion nu-l văzuse niciodată. Copilul avea trei ani, era durduliu şi zdravăn. Semăna aidoma cu Ion, şi Ion se uita la el cu uimire. Îl învârtea pe toate părţile, îi pipăia picioruşele, mânuţele, trupul lui cu burticică plină ca o tobă. Îl cerceta şi se lumina la faţă. Marinică, speriat mai întâi, se obrăznici apoi şi începu să-l cotrobăie prin buzunare, să-l

tragă de nasturi, de epoleţi şi să facă atâtea năzbâtii, chiar şi de nas a vrut să-l apuce, c-au avut de ce râde şi se bucura şi ce vorbi.

Voica, mândră de copil, şoptea din timp în timp:

— Ia te uită, puturosu, cum îi place la tat-su în braţe… ia te uită, puturosu!…

Voica şi Axenia s-au foit să-i dea lui Ion săpun şi ştergar curat, să se spele pe mâini şi pe faţă, i-au dat şi cămaşă curată, să se primenească, au aşezat masa în curte, sub salcâmi, au pus pe masă pâine, brânză, roşii, ceapă şi ţuică. Le era atâta bucurie în inimă, de păreau că aşază masa pentru vreo privighere! Abia a început Ion să mănânce, că au sosit vecinii să-l vadă, să dea mâna cu el şi să-l audă povestind, să afle ce fusese cu el şi pe unde umblase. Voica i-a cinstit pe toţi cu ţuică şi cu câte o gustare.

Striga tare la Ion:

— Măi Ioane, vezi de dă creştinilor să bea… Dă şi din gustări, ce aştepţi?…

Era mândră că Ion asculta de vorba ei şi că oamenii văd cum ascultă el de vorba ei. Cei sosiţi s-au aşezat cu toţii în curte la masă în jurul lui Ion. Ion nu-i cunoştea pe toţi. Mai mult îi ghicea. Lipsise şapte ani. Copiii cu care se jucase în drum crescuseră bărbaţi. Ion îi privea pe toţi iscoditor.

— Ce venişi atât de târziu. Ioane?

Ion râse.

— Pai dacă tot eram plecat, barem să văd mai multe, că pe-acolo curând nu m-oi mai duce! Eu v-am scris, dar nu o fi venit scrisoarea.

Ion rămase tăcut, apoi încet, ca întors cu gândurile înapoi, zise ca pentru el:

— Că multe învaţă omul de umblă. Şi multe înţelege…

Cei din jur se apropiară, mai atenţi.

— Şi cum e, Ioane, pe unde-ai umblat?

Ion, cu acelaşi glas, parcă să fie auzit numai de el, mai zise:

— Şi ruseşte am învăţat şi nici pe nemţeşte nu mă vinzi… şi multe-am văzut, şi cu oameni de seamă am vorbit!…

Ion tăcu.

— Şi zi, bre, cum îs oamenii prin străinătăţi?

— Ţăranii îs pe tot locul tot ţărani, ca şi noi, numai că vorbesc altă limbă şi unii îs mai chibzuiţi, mai mândri. Ruşii au suflet bun şi mare, dar la ei câmpurile sunt semănate altfel ca pe la noi.

— Cum adică? îl întrebă Dumitru, mirat.

— Era război şi jale mare, graiul lor nu-l ştiam vorbi. Apoi eu am stat pe front, aşa că nu era lesne să înţelegi vorba lor… Dar ei îs organizaţi altfel decât noi. Asta-i limpede.

— Cum adică? repetă Dumitru.

— Cum, nu ştiu încă bine, dar acum, că m-am întors, m-oi desluşi

eu! Oi vorbi eu cu cine o şti să mă lămurească! Iată: dumneata ai pus roşie. Cât? Un sfert de pogon. Eu acolo am văzut pământuri cât vezi cu ochii numai roşie.

— Şi dacă au pus atâta roşie, ce-au făcut cu ea? A putrezit pe câmp?

— Era război. S-a năruit multă marfă, e drept… dar am priceput că, în timp de pace, cărau totul la fabrici şi oraşe.

— Şi dacă puneau atâta roşie, unde mai puneau grâu?

— În alte locuri semănau grâu cât vezi cu ochii.

— Păi, vasăzică, şopti Voica, care sta în picioare pe lângă masă împreună cu Axenia, să servească, cei de au pus roşie mănâncă roşia goală, şi cei de au pus grâu mănâncă pâine goală. Asta cum vine?

Ion o privi lung. Păru că vrea să vorbească şi că totuşi, prudent, se frânează. Zise cuviincios:

— Om vorbi noi pe îndelete… Eu vă voi spune ce-am făcut, pe unde am umblat, şi ce-am înţeles, iar dumneavoastră mi-oţi spune ce-aţi făcut, şi mai ales ce vreţi să faceţi pe-aici. Că multe, multe-s de făcut…

Ion se întoarse deodată către câţiva tineri care ascultau cu o atenţie încordată. Îi întrebă, parcă numai pe ei:

— Nu sunt pe la dumneavoastră în sat oameni veniţi pentru a vă lămuri… că pentru ţărănime sunt lucruri grele de înţeles… acum…

Dumitru asculta, mirat. Ceva în suflet i se tulburase. Că prea se schimbase Ion al lui! Tot blând părea şi supus, dar se făcuse bărbat matur şi avea o dârzenie în vorbă, o putere nouă.

Voica asculta şi ea la ce povestea Ion, dar nu prea lua seama la cuvinte. Era numai mândră că-l vede înalt şi frumos şi că el vorbeşte şi ceilalţi ascultă. Ion umblase prin lume, avea ce povesti! Era bucuroasă că-i Marinică la el în braţe, că Axenia îi luminată la ochi şi că-şi leagănă trupul când umblă, mai tare decât de obicei.

Se gândea: „Acu, că s-a întors băietu, povesteşte şi el, aşa, de… toate. Snoave, ca omu umblat prin străinătăţi. Dar oi vorbi şi eu cu el. Numa eu cu el, între patru ochi, şi i-oi aminti că i-a fost cuvântu, adică să-mi dea pământ când o rămâne el stăpân. Mai aştept câteva zile şi-oi vorbi. Nu-l las mult, că e grabă. Nu-i timp de pierdut. Şi o spune poate el, Ion, lui Dumitru, tat-su, să-mi dea chiar acuşilea pământ… pământu nou de-l capătă acu ţărănimea… şi… cu banii ce i-am strâns la bombardamente şi cu ce-oi mai strânge… oi mai cumpăra şi eu ceva cirice… de la oameni… ciricele mele… pământu meu… pământul meu. Că zice satu că s-au schimbat vremurile, că e vremea noastră, a ţăranilor, a oropsiţilor… şi oi scăpa şi eu de chin şi teamă, şi l-oi întreba pe Ion de-i adevărat, ori îs numa snoave de ameţire!”

XXXIX

Au făcut cununia lui Ion cu Axenia la primărie şi cu popă, cununie adevărată, şi, totodată, şi botezul copilului, căci, aşteptând să se întoarcă tat-su, crescuse Marinică nebotezat. Au făcut nuntă şi botez în toată legea. Cu toate că, după război, în sat era sărăcie, Voica a vrut cu tot dinadinsul să facă nuntă mare. Şi aşa a fost dacă a vrut ea, că, de când se întorsese Ion, Voica nu ştia cum să-l mai răsfeţe.

Au aşezat iar mese lungi şi bănci în bătătură, mai multe ca la prima nuntă, şi au făcut şi tacâm de ploaie cu rogojini, că putea veni o ploaie neaşteptată, să strice rânduiala. Voica şi Axenia au gătit păsări tăiate, miel şi carne de viţel în fel şi chip. S-a mâncat şi băut mult, două zile, şi mai toată lumea a dat dar după putere, şi darul a fost primit bucuros. Au găsit ce să guste şi cei mai nevoiaşi şi s-a mirat fiecare de cât belşug era la Voica în casă şi s-au încredinţat că Voica a strâns bani mulţi şi fiecare ar fi vrut să ştie cât anume o fi având. Voica, cu mândrie, se foia de colo-colo, să împartă mâncarea şi băutura şi se topea de plăcere văzându-l pe Marinică la Ion în braţe. Marinică a băut şi el, s-a îmbătat şi n-a mai fost chip cu el. Până şi lui tat-su-mare i-a spus:

— ’tu-si căsula de pe capu matale, tată-ale! de-a râs toată lumea de el.

Voica l-a pus să cânte de dor:

— Ia cântă, Marinică, cum cântai tu când era tat-tu plecat.

Şi Marinică, ameţit, a cântat:

— Foaie verde, tenule,
Tenule, tenuţule,
Unde-i tata, tenule?
Adu-l, tenule, pe tata,
Tu să-l adusi.
Că-i departe, dus de tine,
Măi tătică, tăticus!

Au plâns femeile, au râs bărbaţii, şi toată lumea a fost mulţumită.

Două zile s-a mâncat şi s-a băut. Mai mergea omul să vază de orătănii, porci şi vite, şi iar venea. Şi s-a vorbit! Ca niciodată de mult! Aşa-i omul când are interes de ceva: poate spune şi auzi de o mie de ori acelaşi lucru şi nu se satură, căci de fapt tot... una vorbeau, nu ca înainte, lucruri mărunte, necazuri întunecate şi încăpăţânate, de zi de zi, cu sărăcia, boala oamenilor şi vitelor, certurile cu vecinii, de ploaie şi de secetă, ci de viaţa nouă vorbeau acum, despre o orânduire nouă, cu aşteptări de înfăptuiri mari, şi de teama lor în faţa acestei aşteptări necunoscute încă de ei.

Două zile a ţinut masa. Fiecare, fără vrere, îşi amintea de prima

masă întinsă acum şapte ani la nunta lui Ion şi-şi da seama că viaţa în sat se schimbase, că mintea oamenilor se schimbase, că aşteptările şi dorinţele lor se schimbaseră şi ele. Îl întrebau pe Ion:

— Şi mai zi, Ioane, cum spuseşi că era pe-acolo?

— Zi, Ioane, cum ar putea fi şi la noi ca pe-acolo, că la noi e altfel?!

— Şi Vasile a lui Câtu Cristea zice că tot ce ne spui dumneata, bre, este adevărat.

— Şi el ştie, că-i prieten cu cei ce vin de la Bucureşti, să ne lămurească.

— Şi ei îs muncitori la fabrică, n-au interes să ne mintă…

— Ăi de la oraş ştiu multe..

Ion zise:

— Dumneavoastră înţelegeţi mai greu ca mine ce vă vorbesc ei, că aşa aţi apucat viaţa, rânduită ca pe vremuri, şi vă e greu să pricepeţi ce vine nou, dar eu am umblat, am văzut cu ochii mei şi am vorbit cu oameni care ştiau să vorbească şi am putut înţelege că aşa cum a fost până acum nu se mai poate…

— Sigur… nu se mai poate…

— O să vedeţi dumneavoastră că o să fie atunci altă viaţă. Dar trebuie să înţelegeţi ca să ajutaţi să se facă… Fără ajutorul dumneavoastră nu se poate înfăptui. Trebuie să luptăm contra sabotorilor, adică contra duşmanilor… că nici căruţa n-o mişti din loc, dacă unul trage hăis şi altul cea şi fiecare vrea să intre căruţa în curtea lui. Mai că fărâmă şi căruţa. Dar dacă toţi zic: „Căruţa e a noastră”, şi fiecare ajută după plan, atunci merge căruţa întreagă unde vrei.

— E vânzoleala mare, zise Dumitru, rămas pe gânduri.

Încerca să înţeleagă şi-şi da seama că nu înţelege. Oamenii ăştia străini, de pe la oraş, şi Ion şi alţii din sat vorbeau de un plan nou, vorbeau lucruri grele de înţeles. Grija lor cea mare nu era că vine prea puţină ploaie sau prea multă ploaie şi de grădina lor, câmpul lor, ci ce va fi peste zece ani, douăzeci de ani, cincizeci de ani. Dar cine poate şti ce va fi peste cincizeci de ani?! Auzi vorbă!

De când se întorsese Ion, Voica nu ascultase la tot ce boscorodeau oamenii, căci a avut prea multă treabă cu pregătirile de nuntă… treabă cu nunta, ca gazdă… nu-i puţin o nuntă, şi o nuntă aşa cum făcuse ea cu munca ei, cu banii strânşi de ca… cu truda ei, cu sudoarea ei, pentru Ion! Îşi amintea de zile grele de trudă, pe câmpul încins, cum îi rămânea cămaşa lipită pe trupul ud de sudoare, ud de parcă ar fi căzut în baltă.

Dar după cele doua zile, obosită, despovărată de grija nunţii, începu să se mai aşeze şi ea printre nuntaşi. Şi fără voie începu să asculte şi ea la ce vorbeau oamenii. Tot Ion vorbea. Şi, ascultând, Voica a simţit o tulburare în inimă. Adică cum? Adică ce? Cum venea

asta? Stai, frate! Glumă o fi?

Şi Voica a ascultat iar. Auzi vorbă! Taman la nuntă, când omu se veseleşte şi e datină numa în glumă să vorbeşti!

Voica nu se mai putu stăpâni, nu mai putea întârzia, nu mai putea aştepta! Întrebă, ţinând ochii plecaţi, că nu era dat ca femeile să se amestece în vorba bărbătească, aşa, faţă de toată lumea:

— Ioane, cine-s ăia de tot zic că „facem”?

Deodată, Ion o privi şi mirat şi îngrijorat:

— Păi… noi toţi.

— Că n-oi avea grijă şi de vecini, acuşicălea de-s timpuri noi! Ce-i aia „facem”? şi ce-i aia „noi toţi”?

— Vreţi să vă fie asigurată numai viaţa dumneavoastră, iar ceilalţi, dinspre partea dumneavoastră, pot muri de foame? întrebă Ion, de pare-ar fi vorbit cu toată lumea, nu cu Voica.

Dar Voica zise cu vocea ascuţită:

— Dinspre partea mea, pot fi şi ei bogaţi… de la Domnu sănătate… treaba lor – şi Voica încercă să râdă ca de-o glumă.

Dar Ion întrebă, cu glasul adânc:

— Dar să gândim cum să facem să aibă toată lumea, să nu gândim?

— Să facă fiecare ce fac eu, să trudească şi să aibă şi ei, că nu i-oi împiedica eu!

Ion se înroşi. Deodată, îşi călcă pe suflet şi îndrăzni, faţă de toţi mesenii, să spună Voichii, care îl crescuse:

— Ai plâns toată viaţa, mamă. Ştii şi dumneata ce-i grija sărăciei. De ce să nu pregătim alte timpuri, orânduite aşa ca să aibe… toată lumea? Că se poate, mamă. Se poate! Ce pierzi dacă are toată lumea? Ce pierzi dacă rostim să aibe toată lumea?

— Şi atunci cine la cine să fie rob? strigă Voica.

Ion tăcu, încremenit.

Dar Voica izbucni mai tare:

— Ioane, pe mine nu mă duci. Eu zic că ce-i al meu e al meu, şi aşa zice fiecare creştin, că-i caznă prea mare să gândeşti la toate grijile lumetului, că abia le duci pe-ale tale! Asta cât oi trăi eu, iar apoi ăţi moşteni şi ăţi orândui averea cum ăţi şti!

Ion se frământă dureros. Îşi da seama că aşa cum gândea Voica mai gândea mulţi şi că, dacă se va face colectivizarea pământului, oamenii nu au să lucreze, tocmai ca să dovedească dreptatea gândurilor învechite. Oamenii aceştia nu numai că nu înţelegeau ce li se spunea, dar nici nu ascultau ce li se spunea. Asta îi era spaima cea mare.

Frământat de gânduri, Ion uită de Voica şi rămase tăcut, visător, trist, dar în acelaşi timp îndârjit până dincolo de fire. Simţea în el o putere de dăruire fără margini. Pentru aceste gânduri trăia. Pentru înfăptuirea acestor gânduri trăia. Pentru înfăptuirea gândurilor acestora noi trăia, cu nădejdea vieţii noi trăia. Totuşi, acum Ion tăcu.

Nu era locul şi nici timpul potrivit pentru a lămuri aceste lucruri.

De când vorbise cu Ion, Voica simţea ca un cuţit nemişcat în inimă. Cu uimire îşi da seama că Ion, de când se întorsese, o ocolise, nu vorbise deloc cu ea şi că nu-i amintise nimic de făgăduiala făcută că-i va da pământ. Ion vorbea, toată vremea vorbea, cu toată lumea vorbea, tot vorbe încurcate, dar cu ea nu vorbise nici limpede şi nici încurcat. O ocolise. În gândurile lui, Ion ascundea ceva. Oare să fie trădare în ce gândea el?

Voica simţi că i se tulbură vederea. I se făcu gura amară, totul îi păru fără rost. O spaimă o cuprinse, nestăpânită. Se uită în jurul ei. Masa era întinsă, de ea întinsă. Musafirii, poftiţi şi cinstiţi de ea, vorbeau. Ion, tânăr, frumos, îmbrăcat curat, vorbea şi el. Dar Voichii, masa de nuntă îi păru de parastas. Aşa o fi când va fi ea moartă, masă întinsă din truda şi banii ei… pentru pomenirea ei. De inimă rea o să moară, de inimă rea, de nu i-o da Ion pământ. Rămase aşa, încremenită, cu mâinile gheaţă, timp lung. Oamenii încă vorbeau, ciocneau paharele, dar ea nimic nu auzea şi nici înţelegea.

Când îl văzu pe Ion că se ridică şi că merge în casă, să aducă niscai vin mesenilor, se ridică brusc şi ea şi se duse grăbită după el. Îl ajunse din urmă. Erau în magazie numai ei doi. Ion tocmai deschidea chepengul pivniţei. Din uşă, Voica îl strigă. Ion se întoarse. Se ridică încet. Voica se apropie de el. Se uită drept în ochii lui, de aproape. Ochii ei mari luceau verzi:

— Te-am aşteptat, Ioane, să te întorci şi să vorbesc cu tine, că cu tat-tu nu se poate vorbi. Ştii prea bine. Cu nădejde te-am aşteptat. Şi cuvântu de mi-l daşi nu l-am uitat. Toată nădejdea mea în tine e. Limpede, Ioane: ce gând ai? Ce facem cu pământu de mi-l făgăduişi?

Ion se temea de clipa asta. O amânase. Venise în sat, crezând că Voica va fi cea care îl va înţelege întâi şi-l va ajuta. Dar cu cât trecuseră zilele, se lămurise că amarnic se înşelase.

Văzând că Ion tace, Voica îi zise:

— Limpede, Ioane, ce-ai de gând? Nu ocoli!

Ion înghiţi în sec. Avea gâtul uscat şi îşi dădu seama că nu poate răspunde. N-o putea nici minţi, nici lămuri. Îl durea în suflet. Sufletul lui plin de o dăruire fără margini. Oare primul om care-l va judeca greşit va fi femeia care-l crescuse şi căreia-i făgăduise pământ? Şi totuşi era datoria lui să-şi calce cuvântul dat ei. Acum trebuia să amâne ce avea de lămurit cu Voica măcar până după nuntă. Să-i lămurească… să…

Dar Voica, din tăcerea lui Ion, înţelese pericolul în care se afla. Deodată, Ion o auzi pe Voica strigând la el:

— Mai bine muream şi eu şi tu atunci când credeam în cuvântul tău decât să mor eu, blestemându-te, şi tu să rămâi viu pe pământ, blestemat de mine. Ori îmi dai pământu de mi-l făgăduişi, ori mor

blestemându-te, Ioane… Ţine minte vorba mea, Ioane! Blestemându-te, am să mor! Şi acu vino de stai la masă. Masă orânduită de mine nuntă şi făcută de tine parastas. Şi te veseleşte, Ioane… dacă poţi…

XL

A fost secetă în anul acela în ţară. Cumplit an: după război, secetă.

Grâul pitic sta fără rod, ca o buruiană. Pământul, tare ca piatra, pârjolit de iarbă, nu-şi hrănea vitele şi se crăpa, gură însetată, iar pădurile, de uscate ce erau, luau foc în toată ţara, imense făclii de deznădejde până la cer înălţate. Umblau oamenii plângând de foame, iar noaptea se culcau tot flămânzi şi tot plângând.

În sat, ţăranii se uitau zadarnic pe cerul de un albastru fără pată şi fără milă. Mureau oamenii de toate vârstele. Şi copii, şi bătrâni, şi făpturi în toată puterea, că dăduse şi dizenteria în ei, că de foame mâncau ce găseau: cartofi putrezi, mălai încins, buruieni uscate de pe câmp… iar tinerii, nehrăniţi, nu aveau putere să se facă bărbaţi. Satul întreg umbla după o fărâmă de mâncare, oamenii, înfometaţi până la sălbăticire, înspăimântaţi, câteodată copii mici de tot, ori femei bătrâne numai piele şi os, se târau pe câmp până la gara cea mai apropiată, se căţărau pe tampoane, pe scări, pe acoperişul trenului şi o porneau spre alte părţi ale ţării, ca să găsească pâine. Dar acolo, tot secetă şi foame găseau. Ar fi urlat de foame şi spaima foamei, a morţii, dar nici de atâta nu mai aveau putere…

În satul Voichii foametea a fost mai puţin simţită. Pe aci se cultivau zarzavaturi, şi oamenii erau învăţaţi să scoată apă din puţuri adânci, toată ziua se căzneau să stropească cât de cât zarzavatul. Era şi Argeşul şi Neajlovul cu apa lor mai aproape! Oamenii de la oraş, cei de fuseseră adăpostiţi în sat în timpul bombardamentelor, ştiau drumul şi, mânaţi de foame, veneau să găsească puţină făină, mălai, ceva zarzavaturi şi untdelemn. Plăteau oricât. Şi iarăşi Voica a făcut bani. Îngropase, mai demult, lăzi cu grâu şi porumb. Folosise adâncitura făcută de bomba ce explodase tocmai în fundul grădinii şi folosise şi şanţul ce fusese adăpost la bombardamente. Le mai potrivise ea cu sapa şi cu mâinile ei, aprinsese foc în ele şi le arsese ca pe nişte cale uriaşe. Dar nu o aflase nimeni, că lucra noaptea, şi lumea era învăţată cu ea să umble noaptea şi că n-are somn, iar de întrebase cineva ce face cu focul, ea le spusese că arde nişte cărămidă, să mărească bucătăria de vară. Cei ai casei dormeau duşi, pe prispă, flămânzi. Umbla Voica cu lanterna, cu câinele lângă ea, şi săpa. Dezgropa din fundul grădinii merindele ce-i trebuiau pe a doua zi. Le pitea prin clăile cu fân, de nu ştia nimeni. Dormea în curte, te miri unde, să păzească marfa, cu câinele colacit lângă ea. Vindea numai la străini, orăşeni cu care rămăsese în legătură; avea negustorii ei de

veneau la ea până nu se lumina de zi sau pe înserate, când se întunecă. Luau marfa şi o duceau mai departe. Pe cei ai casei, Voica îi hrănea taman cât credea ea: slăbiseră cu toţii, în afară de Marinică, care era grăsuţ, că-l îndopa în ascuns.

Dumitru i-a spus lui Ion:

— Mă Ioane, eu nu ştiu ce-i cu mă-ta. Eu nu ştiu ce tot face ea. Şi ziua şi noaptea se vânzoleşte. Tu, pe-o parte, vorbeşti ce nu înţeleg; ea, pe alta, trudeşte lucru ce nu cunosc…

— Ce face, tată, ce face? O fi îngropat niscai bănet şi stă să-l păzească?!

— Pai, de-aş şti ce face, nu te-aş mai întreba.

— Şi?

— Şi am s-o pândesc, că tot n-am somn de câtăva vreme. Mă culc, adorm şi mă scol cu o înecătură în coşu pieptului şi nici putere nu prea am.

— Oi fi flămând şi dumneata!

— Nu, că nici nu pot mânca. Şi mai ales, uite, cu mâna stângă nu pot face nimic, că mă doare până în palmă.

— O fi rumatism.

— O fi, da eu vreau să ştiu ce face Voica. Să fi fost tânără, ziceam că doarme în grădină, să se întâlnească, da-i bătrână, şi cuminte a fost totdeauna.

— N-o fi având nici dânsa somn!

— Să fi îngropat niscai bani, zici. Şi stă să-i păzească?! Banii îi are ea în casă, treaba ei, d-aia nu-s supărat. Mă Ioane, mi-e că ne fură pe noi şi vinde la străini şi ne lasă nemâncaţi, că văd că umblăm ameţiţi de foame.

Dumitru o pândi pe Voica. Se prefăcu că se culcă seara, ca de obicei, dar rămase treaz şi când o văzu că o porneşte iar tiptil spre grădină, cu lanterna şi cu câinele, ieşi şi el şi merse după ei. Voica, în fundul grădinii, săpa. Câinele nu-l lătră pe Dumitru, ci îi ieşi înainte, se bucură tăcut, se gudură, iar când Voica îl zări pe Dumitru în faţa ei, era prea târziu, şi nu se mai putu ascunde. Tresări speriată.

— Dumneata erai, ptiu, bată-te să te bată, că ce cauţi dumneata aici?

— Da tu, fa, ce cauţi?

— Eu am treabă.

— Ce treabă, fa femeie?

— Că nu m-oi controla la mine în grădină!

— Să termini vorba cu mine. Ce mai treabă-socoteală! Asta-i: ne laşi flămânzi şi dai la străini.

— Nu dau, vând.

— Că nici n-am spus că dai, că n-ai da din al tău nici moartă. Vinzi şi ne laşi flămânzi.

— Ce flămânzi! Arătaţi mai bine ca ceilalţi din sat, că vă dau cât vă trebuie, că poate vreţi să vă îngrăşaţi acum când slăbeşte toată lumea! Să vă îmbuibaţi! Frumos v-ar sta taman acuşicălea! Satu slab şi voi graşi! Las', că ştiu eu ce fac!

— Strângi bani, fa, din averea mea. C-ai fi în stare să iei bani şi pe mormântu mă-tii, spurcată căţea apucătoare!

— Vorbeşti tu, bre, care n-ai fost în stare să-mi dai şi mie colo din averea ta – tu şi cu fii-tu –, colo ceva cirice, să ştiu şi eu că am o fărâmă a mea, un loc al meu sub soare, să nu cerşesc de la străini! Vorbeşti tu, bre!

— C-oi fi stat flămândă în curtea mea, sau că-i fi umblat zdrenţăroasă prin ogradă, nu? Taci, femeie, că eşti nebună. Moare omu lângă tine de foame, moare creştinu, că i-am văzut plângând şi cerându-ţi, şi tu nimic… n-ai întins o mână de grâu să dai. Vinzi, ha? Vinzi pe ascuns din averea mea?

— Să vă fi văzut eu numai fără mine, că adevărat că flămânzi aţi fi fost şi în zdrenţe. Păi, dacă oi da, acum că-i foamete, cui îmi cere, o să-mi ceară tot satu, şi pe urmă or să zvârle cu pietre în mine, că nu le dau, că doară n-oi vrea să hrănesc eu tot satu! Poate vrei să hrănesc şi satele învecinate, că şi alea-s flămânzite. Să le hrănească comuniştii, că s-au lăudat că aduc raiu pe pământ şi văd că de când sunt ei s-a făcut şi secetă.

Dumitru o privi uluit, dar Voica strigă mai tare:

— Dumitre, să taci, să taci, că ne află că avem, şi-i vai de noi! O să ne prade şi o să-ţi vezi copilul tău şi nepotu nemâncaţi, morţi! Sau crezi că mie nu mi-e milă de cel ce flămânzeşte, dar mi-e mai milă de-al meu…

Aici Voica începu să plângă:

— …de-al tău, câine, că cu alta e făcut şi că pentru el strâng şi adun, pentru străinu adus de tine în casă… că văd că de când s-a întors, se fereşte de mine, cu mine nu mai vrea să vorbească, mă ocoleşte, îi e teamă de mine… c-a fost o vreme când a zis că mi-o da pământ…

Dumitru spuse răspicat:

— A zis că ţi-o da când oi muri eu.

— Ce-a zis el ştie, dar ce face eu văd, că parcă e întors de tot pe dos – că nici mortu blestemat nu-i în groapa lui mai întors ca el…

— Da de vândut de ce vinzi, fa, din ce-i al meu?

Voica se avântă:

— Iaca vând, strâng din munca mea şi-oi strânge până oi fi în stare să-mi cumpăr cu banii mei pământ de la tine, pământu ce nu vruseşi să mi-l dai de bunăvoie. Şi până la urmă am să am pământ, auzi dumneata bre, am să am pământ, pământu meu! D-aia strâng! D-aia vând! Să am pământ!

Şi Voica vându mai departe…

Tot satul vorbea că-i bogată. Poate că nu era bogată, pe cât vorbea lumea, sau poate era şi mai avută. Nimeni nu ştia. Voica ocolea orice cuvânt şi-şi păzea comoara zi şi noapte. Din ogradă nu mai ieşea acum şi nu mai asculta la spusele oamenilor. Aştepta să treacă vânzoleala din minţile lor, să se potolească lumetu.

XLI

În anul ce urmă a plouat la timp şi s-a făcut belşug. Se învăţaseră oamenii satului de duceau zarzavaturile cu căruţa la oraş. Nu mai semănau atâta grâu, porumb sau ovăz, ci cultivau zarzavaturi. Făcuseră şanţuri, irigaţii şi stropeau cum puteau. Cumpăraseră şi un motor. Îl auzeai departe pe câmp ciocănind ca o pasăre sălbatică: toc, toc, toată ziua.

Dumitru i-a spus Voichii:

— Femeie, tot ai strâns tu bani, pune-acu ceva din ei, să ne întovărăşim cu niscai oameni, să cumpărăm un motor şi să lucrăm cum trebuie, că se plăteşte chiar în vara asta motoru singur cu câştig. Şi alde Niţă al Chiriţei şi Matei Şchiopii pun bani şi… îl cumpărăm în tovărăşie.

— Cum, bre, să dau bani şi să cumpăr ceva ce nu o fi al meu, să cumpăr ceva ce-o fi şi-al lor?

— O fi al tău la timpul cât ai nevoie, şi al lor cât au ei nevoie. De-a rându fiecare de-a plătit. Îl mai şi închiriem…

— Că n-am dat încă în mintea copiilor! Ce-i al meu să-l am în ogradă. Să-l cumpere alţii, iar noi l-om închiria noi de la ei, dacă n-avem bani să fie cu totu al nostru. Te-o fi învăţat fie-tu, că de când s-a întors, schimbat s-a întors şi numai la rele se gândeşte.

— Ba că nu m-a învăţat el, dimpotrivă, că el zice că aşa cum gândesc eu, tot nimic nu facem… El altceva vrea, înţeleg eu… Zice că aşa, doi-trei întovărăşiţi om cumpăra poate motor, dar seceta tot ne-o pârjoli, că apele tot ne-or îneca şi îndiguire nu vom face, nici hambare de rezervă cât îi lumea… şi… că nici din întuneric n-om ieşi… Altceva vrea el, altă rânduială… Încep să mă luminez eu, să-l înţeleg eu…

Dumitru rămase îngândurat. Şoptise atât de încet, aşa ca pentru el, încât Voica nu-i desluşi cuvintele toate, dar înţelese totuşi că Dumitru se frământa, că-i este teamă de ce aude şi vede în jurul lui… Crezu că poate acuma va fi de partea ei. Holbă ochii la el o clipă, apoi deodată strigă a jale:

— Aoleu, Dumitre, că ţi-ai bătut joc de pomană de viaţa mea, aoleu, Dumitre…

Îşi duse palmele la gură şi începu să plângă. Dumitru simţi o spaimă şi o durere în inimă:

— Ce ţi-e, fa, ce ţi-e? o întrebă cu glasul moale.

— Nu-l văzuşi, nu-l văzuşi ce schimbat îi? A fost o vreme de-a zis că mi-o da el pământ, acum gândeşte să-l înstrăineze. O aştepta să mori matale şi m-o goni pe drumuri!

Dumitru se perpeli în inima lui. Îi zise cu acelaşi glas mohorât:

— Ce vorbeşti nebunii, femeie? O viaţă întreagă tot aşa ai vorbit!

— Acu nu vorbesc ca înainte, acu altfel vorbesc!

— Cum altfel?

— Iacă-te, altfel! că nu ştiu cum să-i zic decât „altfel", că altfel îs toate şi totu, şi altfel îi şi băietu, aoleu… aoleu!…

Dumitru îi ţinea isonul, mormăind tot timpul:

— Taci, fa… taci, fa… de… de… taci, fa…

S-au privit în tăcere. Erau în plin soare şi au văzut că îmbătrâniseră. Puterea lui Dumitru slăbise. Voica făcu un pas către el şi-i vorbi în şoaptă aprigă, vorbă numai pentru ei amândoi:

— Matale nu vezi, bre, că-s toate altfel şi că lui îi place schimbarea lumii? De când a venit din război, tot boscorodeşte, iacată aşa şi aşa… Toate le vrea schimbate şi eu nu înţeleg ce vrea el. Parcă-i prooroc, ghicitor, umblă şi vorbeşte şi zice cum o fi peste zece ani, peste douăzeci de ani, cum o fi când o fi Marinică mare. Numai cu sărăntocii satului, cu mucoşii, şi cu străinii veniţi de la oraşe vorbeşte. Toată ziua se perindau neisprăviţi la noi în bătătura şi se adunau în jurul lui, şi el le vorbea… vorbea… şi ei toţi căscau gura la el… Am iscodit şi eu la ce vorbeau ei şi numai prostii spuneau, de-ar fi râs şi Marinică de ei… Până i-am gonit, că nu mai era chip de ei… Şi dacă i-am dat afară şi nu mai vin, apoi acum merge el după ei. Acasă nu-l mai prinde nimeni, nici seara, nici duminica, nici sărbătoarea. Îs pe la primărie, că i-am văzut. Vorbesc… vorbesc… de-ai zice c-a hotărât Ion al dumitale să se facă primar, atât vorbeşte şi le vrăjeşte şi râde bucuros, de parcă l-au făcut ministru ş-o şti numai el taina… taman acum că noi ne luptăm să căpătăm ceva pământ, că se zvoneşte că se mai împarte ăl de-a rămas pe la conace, pe la boieri – nouă, ţărănimii… dar el… vrea… el vrea… apoi ştie-l Necuratu ce vrea, că eu nu-l mai înţeleg şi nici nu vreau să-l înţeleg… Şi de-i spun că e vremea să luptăm, să mai căpătăm ceva pământ, să ieşim din sărăcie, se uită la mine şi nu răspunde. Se fereşte de dumneata şi de mine… şi-aşa o să ne lase pe drumuri, şi dacă m-o lăsa pe mine, te-o lăsa şi pe dumneata.

În soare, ochii lui Dumitru străluciră. Se simţea ca omul prins între doi duşmani. Între Voica şi Ion. De care să se ferească mai întâi? Voica înţelese că pentru prima oară nu mai întâlneşte în Dumitru aceeaşi îndârjită rea-voinţă faţă de ea. Începu să-l roage:

— Fa, Dumitre, acu de ăi primi nişte pământ, fă-l, omule, pe numele meu, să mai scăpăm ceva din mâinile lui… că dacă nu mi-ai

dat din al dumitale de-l primişi în 1920, la tinereţe, dă-mi din ce-oi căpăta acu… la bătrâneţe… că aşa o fi legea: după război, boierimea dă pământ ţăranilor.

Dumitru încă şoptea.

— Nu-ţi dau, fa, nu-ţi dau, dar glasul îi era moale.

Voica simţi că pentru clipa de faţă vorbise îndeajuns.

Deodată schimbă vorba. Şopti mai uşurel:

— Auzi, să dau eu bani pe motor străin! Să mă rog apoi de alţii: dă-mi-l, bre, şi mie vreo două zile, zău, bre, că am şi eu nevoie… Şi pământu meu să nu mai fie al meu!

Dumitru plecase ochii. Se codea s-o privească. Da, Dumitru nu mai avea putere să lupte cu Voica. Deodată, ea îl sfidă şi strigă la el:

— Da, da, îs banii mei şi-oi pleca cu ei la mine în sat, că de mine milă nu vă e, nu v-a fost şi nu v-o fi, şi o să te văd la pomana străinului, că nici lui fie-tu nu i-o fi milă de dumneata, cum nu ţi-a fost nici dumitale de mine!

Dumitru ştia că mai plecase o dată Voica, atunci când îl adusese el pe Ion din Moldova, şi se temea. Avea acum, la bătrâneţe, nevoie de ea ca niciodată…

Când să intre în casă, Voica o întâlni pe Axenia, care privi lung, mirată, faţa Voichii, răvăşită.

— Ce-i, mamă? o întrebă.

Voica îi zise, înăbuşit, oprindu-se:

— Ba că te-oi întreba eu pe tine întâi ce-i?

— De ce, mamă?

— Unde-i Ion?

Axenia se sfii.

— Păi…

— Păi… Apăi de, chiar aşa „păi”! Ascultă. Axenie, tu nu te temi?

— Să mă tem?

— N-ai copil, Axenie?

— Marinică…

— Aşa. Marinică? Aşa zi! Şi Ion, omu tău, unde-i?

— Îi plecat…

— Unde?…

— În sat…

— Unde?

— În… sat…

— Fă, să nu vii la mine să plângi când ţi-o fi a plâns, să nu vii la mine când ţi-o fi a-l căuta… că dac-a fost dus la război, l-am aşteptat şi ziceai că te temi că n-o veni şi el cu copil străin ca tat-su… că-s fete bălaie şi grase şi inimoase pe-acolo… dar acu, că lipseşte toată ziulica, văd că stai liniştită şi nu te temi, stai, de!

— Îi cu flăcăii… în sat.

— Cu flăcăii… cu flăcăii!… apoi că aşa flăcăi, mai bine lipsă, că-i cunosc eu, i-am văzut… că eu i-am alungat din bătătură şi ţi l-or prinde mai rău ca o muiere flăcăii, neisprăviţii, mucoşii, că ce vorbesc şi pun la cale îi mai rău ca ce-am păţit eu. Dumitru al meu n-a vrut să-mi dea mie pământ, dar m-a hrănit, m-a ţinut; da Ion al tău o să-ţi ieie pământu şi o să-l dea la străini şi-o să te lase flămândă pe drumuri cu Marinică cu tot. Apăi mai bine stearpă să fi fost, ca mine! Aşa cum am fost eu stearpă, să fi fost, decât să ajungi cu copilu tău la cerşit pe drumuri.

— Mamă… Ion…

— Faci cum vrei, da atât îţi spun: la mine să nu vii să plângi, când ţi-o fi a plâns. Om cerşi tustrei, tu cu Marin şi cu mine, şi asta o fi, că pe tat-tu îl bagă în pământ curând, curând… Asta o fi pedeapsa bătrânului, de nu vru să-mi dea pământ. L-o judeca Dumnezeu acu!

Voica intră repede în casă şi închise apăsat uşa în urma ei.

Rămasă afară, Axenia simţi că i se muiaseră picioarele de tot. Da, Ion era dus de acasă toată ziua. Cum avea un timp de odihnă, pleca. Îndrăgostit să fi fost… şi n-ar fi plecat aşa… Mergea în sat de vorbea cu oamenii. Doamne, cât mai vorbeau şi tot nu se săturau… şi… se ferea de ea…

Axenia hotărî să limpezească lucrurile.

XLII

Era noapte. Axenia, cu toată oboseala adunată de truda zilei, nu putea adormi. Culcată pe ţoale, frământată de gânduri îşi aştepta bărbatul.

Ion intră încet în odaie. Părea îngândurat, dar bucuros. Când se apropie să se culce, Axenia căută să vadă de nu cumva băuse. Dar nu băuse. Gura îi era proaspătă ca la copii.

— Tu nu dormi? o întrebă Ion.

— Nu dorm, că nu pot dormi, Ioane.

— Ţi-i rău? Ţi-i foame?

— Mi-i rău la suflet, Ioane.

Ion o privi în tăcere.

— E târziu? întrebă Axenia

— Este, zise Ion.

— Te-am aşteptat.

— Iacă am venit.

Ion începu să se dezbrace. Axenia se perpeli pe ţoale. Deodată, se ridică în capul oaselor şi zise cu năduf:

— Ioane, am auzit că comuniştii îţi ia şi nevasta şi-o dă la colectivă.

— Şi alţii spun iară că până ai zice „peşte” totul va fi ca în rai!

Prostii şi una, şi alta. Ăştia de vorbesc aşa îs duşmani, ca să asmuţe oamenii. Cum o să fie ca în rai, aşa, la început, că doară şi dacă spoieşti în casă, şi până-i gata, curat ca paharul, tot zarvă îi, de unde nu ştii unde te aşeza şi de ce te apuca, darmite ce vrem noi să facem! Asta-i revoluţie. Comunism fără revoluţie nu se poate…

Axenia se uită speriată la el. Întrebă:

— Dumneata eşti chiar hotărât să duci pământu la colectiv?

Ion o privi lung.

— Eu aşa zic că am hotărât. Eu am hotărât, dar tata nu, şi pământu nu-i al meu, i-al lui. Oi aştepta: ori se învoieşte şi dânsu, tătica, ori l-oi duce când s-o sfârşi dânsu. Mama, pe seama dânşii, o face cum va dori dânsa cu pământu ei ce l-o moşteni, iar tu, Axenie, ăi face cum ăi vrea tu cu al tău, dacă n-ai încredere în cuvântu meu.

Axenia se gândi şi zise:

— Om face şi noi ca toată lumea, că dacă aşa a vrut Dumnezeu să se facă comunism şi colectivizare, ne-om supune şi noi!

— Nu, fa, nu ca toată lumea, nu de supunere şi cu lacrămi în ochi, ci de voie bună şi înaintea lor, că eu aşa zic că e bine, nu se putu Ion împiedica să ridice glasul cu patimă.

— De ce, bre, zise Axenia cu spaimă, învelindu-şi repede copilul, parcă să-l ferească de vreun rău.

— Iaca, aşa e bine, să fii frunte. Aşa e bine, ştiu eu.

— Dumneata ai umblat în lume, ştii mai multe ca mine. Om face cum zici.

Ion se gândi: „Mi-a ales-o mama de nevastă, ca să fie ascultătoare, şi e ascultătoare. Dar bine-ar fi de-ar putea să mă şi înţeleagă! Poate m-o înţelege vreodată!”

Ion îşi aşeză blând mâna pe gâtul ei. Îi mai zise:

— Eu vreau să înţeleagă toată lumea, să nu le mai fie inima îndoită, zise Ion. Aş merge din om în om să-i explic şi lui şi să se facă repede şi bine. Să punem umăr la umăr, ce să pierdem geaba vreme. Dacă nu semeni la timp, apoi n-ai nici ce culege.

Axenia se gândi, se răzgândi, apoi izbucni iar:

— Cum o să fie, bre, bine să dăm pământu, să dăm tot ce avem? Cum să fie bine?

Ion o privi ca trăsnit. Îi strigă:

— Vorbişi cu mama!

Axenia roşi.

— Ba că nu! Zisei aşa… ca să-mi ixplici. Ixplică-mi, să mă domolesc.

— Fa, îl dăm, dar tot al nostru este, că se împarte rodu, şi dacă oamenii ar înţelege şi ar munci cu atâta râvnă cum au muncit pe pământu lor, s-ar face minuni…

— Dar de ce să muncească, dacă nu-i al lor?

— Interesu e să fie rod mult, ţi-am mai spus.

— Da statu ce interes are să ne-ajute, că doară nu ne cunoaşte…

— Se face rod mult şi o să aibă toată lumea. Interesu e să fie rod mult. Îl lucrăm cu maşinile. Cine să ne dea maşini? Cumperi tu maşini speciale?

— Ba eu nu.

— Faci tu din banii pe care-i câştigi fabrici ca să ne facă maşini? Faci tu îndiguire, să nu ne mai înecăm? Hambare de rezervă, să nu murim de foame când îi secetă, ca anu trecut?! că au murit de foame atâţia creştini în toată ţara şi acum iar ne uităm la cer, că ne temem să nu fie ploaie prea multă şi să ne înece apele. S-au umflat apele Neajlovului spaimă. Iar ne îneacă, iar fugim. Când eram copil, a venit o dată Neajlovu de înecă totu şi ne-a prins apele pe mama şi pe mine, cu caru încărcat cu grâu, şi cum era să ne înecăm căruţa a plecat la vale cu grâu cu tot, şi dânsa, cu mine legat în cârca dânşii, s-a agăţat de coada boului care a tras-o la mal cu toată puterea şi numai aşa scăparăm cu viaţă… Şi acum a uitat… vrea ca înainte, ca pe vremuri… Cine să ne-ajute? Cine să ne dea maşini? Cumperi tu maşini? Faci tu fabrici? Faci tu îndiguiri?

— Ba eu nu.

— Da statul da, că dacă e statul bogat, suntem şi noi. Iar de nu, nici noi, geaba avem acum pământ, dacă nu-l putem lucra cum trebuie. Dar eu ştiu că am să muncesc mai tare ca pe pământu meu, că vreau, până s-o face Marinică mare, să fie clădite şcoli pentru ai noştri, să ne meargă copiii la şcoală. O să ne facă şcoală, eu am să învăţ, cine ştie, că eu zic că am cap. Şi ruseşte am învăţat şi nici pe nemţeşte nu mă vinzi Oi învăţa acum, dacă nu m-a dat la timp tătica mai departe la şcoală. Nu că-l învinuiesc, nu a ştiut, dar acum, dacă s-ar face şcoli, nu mă mai împiedică nimic. Şi Marinică o să înveţe, şi dacă vrei şi tu poţi învăţa. Abia ştii literele şi alde mama de loc.

Erau numai ei în odaie. Era noapte şi tăcere. Ion zise:

— Am venit aci la voi, după ce s-a sfârşit războiul, am venit ca un om încărcat cu o comoară din care va putea da tuturora, că era veste mare ce auzisem eu. Dar oamenii înţeleg greu, iar în casă… am întâmpinat ură. Am crezut că vom înţelege uşor ce timpuri sosesc şi că mă va înţelege orice om, aşa cum înţelesesem şi eu, atât îi de adevărat adevărul ăsta! Nu zic, sunt şi oameni în sat care mă înţeleg, tovarăşi, câţiva… dar nu ajunge. Toţi, toată lumea trebuie să înţeleagă, şi mai ales greu îi aci în casă, că mama de mă crescu se uită la mine ca la criminal… Mi-au gonit oamenii de pe bătătură, şi tot în uliţă stau cu ei… Şi tu, Axenie…

— Eu, Ioane…

— Nici tu, Axenie, nici tu nu înţelegi, cauţi să-mi fii pe plac. Dar ti-este frică de mine.

— Eu îs femeia dumitale… cum poţi spune..

— Da, şi ai să mi te supui cu blândeţe şi cu sufletu înspăimântat. Aş dori să înţeleagă pământu întreg ce-am înţeles eu şi iată că nici mama, nici tata şi nici nevasta nu mă-nţeleg…

— Lumea vorbeşte, orice-ai face! Nu lua seama, Ioane! Nici pe mama n-o înţelege satu, că zice că-i nebună după bani.

— Îs la jumătatea drumului, nici caldă, nici rece, încropită şi taman bună de greaţă înţelegerea lor! Să trăim şi să murim fără să ştim pentru ce, apoi să trăiască şi să moară şi copiii noştri tot ca noi, fără să ştie pentru ce au trudit! L-ai văzut pe Marinică al nostru? Îi este trupul ca un strugure şi ce viaţă-l aşteaptă dacă rămân lucrurile ca înainte, Axenie, ce viaţă? Ca a noastră viaţă, ca a noastră, la batjocură, la întuneric, la muncă grea, muncă numai pentru gură şi sărăcie, de azi pe mâine…

— Altceva ce-ar mai putea fi? şopti Axenia pe gânduri.

— Bucurie, Axenie, bucurie! Să munceşti, dar apoi să ai timp şi să gândeşti, şi să pricepi şi să ai timp şi să te bucuri de ce-ai înţeles, să ştii pentru ce munceşti, că aşa, dacă avem un ceas, mergem la cârciumă, să ne ameţim viaţa şi necazu! Ce să gândim? Că o să ne vină repede, repede alt război şi o să mă ia din nou, că-s tânăr, şi că o să vină alt război şi l-or lua şi pe Marinică.

— Doamne!

Au tăcut, speriaţi de cuvintele lor ca de o spaimă care-i pândea, pe care cuvintele lor ar putea-o aduce. Axenia întrebă:

— Da ce ştii matale, adică dac-ar fi cum zici că trebuie să fie, atunci n-o mai fi război?

— Eu aşa zic, căci ce ştiu eu, când va fi aşa cum trebuie pretutindeni nu va mai fi război pe pământ.

— Şi ca să vină vremurile acelea, Ioane, ce trebuie să facem?

— Întâi, mintea să înţeleagă, şi inima să primească, şi faptele vin ele apoi orânduite aşa cum se cuvine. Eu, pe unde am umblat, am avut timp să gândesc şi mi-au explicat şi mie alţii care au avut şi ei timp să gândească şi am înţeles câte ceva, Axenie. Şi totuşi, totuşi, or înţelege şi ei, or înţelege poate mai greu şi mai cu durere, dar or înţelege. Or înţelege binele cu durere. Binele vostru o să-l înţelegeţi greu şi cu durere. Dar eu am să-mi apăr fericirea, o să mi-o apăr chiar de-o fi să-mi dau viaţa, şi o să mor crezând că apăr viaţa celorlalţi oameni, că apăr fericirea lui Marinică al meu.

— Al nostru, Ioane.

— Înţelege-mă, Axenie, măcar tu înţelege-mă aici în casă şi va fi copilul şi al tău, că altfel o să se simtă străin de tine mai târziu, aşa cum mă simt eu străin de dada Voica, de dânsa, care, pot spune, mi-a fost mamă. O creşte mare şi o să-ţi puie vină că nu l-ai ajutat să-şi capete demnitatea de om.

Axenia căscă ochii mari.

— Tu nici nu ştii ce înseamnă cuvintele astea: „Demnitatea de om”, cu toate că ţi-e sufletul mai curat decât al celor care ţi-au întunecat mintea ca să le fii supusă ca o vită.

Axenia, dusă pe gânduri, zise:

— Da cu mama cum o să facem? Zice că o să rămânem să cerşim… O să se înfurie când o auzi ce vorbim. N-o mai fi viaţă în casă.

Au tăcut. S-a auzit departe un cocoş, apoi altul, apoi mai departe altul.

— Axenie, puterea care vine acum pe lume e mare, e puterea oamenilor care vor să iasă la lumină şi să le bată inima fără frică! Acum ne deşteptăm în zori, o dată cu soarele, şi mergem la câmp şi ne este teamă şi de ce ştim, şi de ce tot nu ştim, şi de secetă, şi de ploaie, şi când se întunecă, seara, obosiţi, ne culcăm cu aceeaşi frică în inimă. Şi eu nu mai vreau, Axenie, ajută-mă!

Axenia plângea. S-au îmbrăţişat şi Ion şi-a simţit şi el plânsul nod în gât. De nădejde ar fi plâns, de nădejde. Simţise în Axenia un suflet care-i dăduse crezare, un suflet pe care-l cucerise pentru înfăptuirea gândurilor lui.

XLIII

Plecau ţăranii din sat cu zarzavaturile lor te miri unde. Ajungeau la sute de kilometri, prin Transilvania. Dobrogea. Duceau trufandalele unde ştiau că vara e mai târzie. Se întorceau cu bani şi fel de fel de ştiri de pretutindeni. Făceau zarvă în sat. Se adunau pe la primărie şi ascultau la radio. Fiecare ar fi vrut să aibă un radio la el acasă, să asculte mai bine, un radio cu baterie, ziceau, până le-or pune electrică, că li se făgăduise că li se va pune. Şi apoi iar vorbeau. Nu ştiau bine ce se va întâmpla, nu înţelegeau şi voiau să înţeleagă, pentru că ştiau că vieţile lor sunt legate de viaţa nouă care lua fiinţă. Veneau şi de la oraş muncitori să-i lămurească; unii le spuneau că va fi raiul pe pământ cât ai bate din palme. Asta întotdeauna îl supăra pe Ion. Se amesteca printre ei şi striga cu putere.

— Mai bine spuneţi-le cinstit că tot începutul îi greu, şi abia apoi bine. Că ştie toată lumea că aşa cum a fost până acum nu mai poate fi. Şi dacă o înţelege de ce şi cum o să fie bine, atunci or munci şi or răbda greutatea începutului. N-avem nevoie de oameni proşti, puturoşi la minte, temători şi moi.

Când Voica auzea, da din umeri, ieşită din fire. I se îneca glasul în gât:

— Asta-i lume nebună! N-are ce vorbi, iacă aşa! O să ajungă rău smintiţii…

Nu voia să asculte la „prostiile” oamenilor. Ea avea de lucru. Mai

ales acum avea de lucru. Toată ziua cu zarzavaturile: pune-le sub sticlă, mută-le de sub sticlă, sădeşte răsadul, udă răsadul… căci cine scotea mai timpuriu trufandalele, ăla câştiga mai mult, şi Voica era prima în sat. Se luase cu munca şi cu câştigul. Bun câştig, nu-i vorbă, şi mai uitase de temerile ei; gândea: „Vorbe, vorbe, iac-aşa, vorbe de nebuni. Până le-o trece nebunia asta! Cine a mai auzit aşa vorbe!? De când îi lumea, aşa prostii nu s-au vorbit, iacă aşa vorbe! O să le uite! Tineret prost!”

Dumitru se uita mirat la Ion, de parcă nu-l cunoştea, şi dacă pe-o parte era mândru că vedea pe ceilalţi ţărani că ascultă vorbele lui, îi era teamă însă şi de ce auzea şi se frământa şi nu dormea.

Se simţea obosit, deodată vlăguit, şi nu ştia pentru ce, că nu muncea peste fire, că să fi vrut şi n-ar fi putut, îi slăbiseră puterile, geaba mânca: iar noaptea îl prindea câte-un năduf, de se scula Voica să-i dea puţină apă de băut.

Voica se gândea: „Prea de timpuriu a îmbătrânit Dumitru al meu! O să mă lase singurică…” Şi i se întuneca inima de grijă. Îşi zicea: „Rău cu rău, dar mai rău fără de rău”, că-i era teamă să rămână fără Dumitru. Timpul de care se temuse toată viaţa îi părea că se apropie, timpul în care, fără avere, bătrână, va rămâne la pomana copilului făcut de alta, la străin.

Dumitru îşi aducea aminte că în timpul celuilalt război, în 1918, când era el, Dumitru, încă în Moldova – atunci de stătuse doi ani acolo şi-l făcuse pe Ion –, auzise că în Rusia s-a făcut revoluţie şi că e prăpăd, că mor de foame, că se măcelăresc şi că o să fie rău de ei, dar el n-a prea ascultat toate aceste zvonuri atunci, că era tânăr şi se grăbea să vină acasă, dar acum se gândea ce fel de prăpăd a fost acela, dacă acum tot Rusia, Uniunea Sovietică, cum îi zice, e mai mare ca oricând şi a putut face un război în care l-a bătut pe neamţ, neamţul, care-i cunoscut pentru unelte de război! Iar Ion, care a fost acum acolo la ei, la faţa locului, cu toate că era rezbel, spunea că se vede urma şi la sate, şi pe câmp, şi la oraşe, de puterea mare a ţării. Iar acum erau învingători şi asculta lumea întreagă la cuvântul lor ca la cei dintâi. Dumitru se gândea, se frământa: „M-am trudit toată viaţa ca să am ceva pământ, să-l las lui Ion când oi muri, m-am certat cu Voica, femeia mea, toată viaţa, şi să-l văd acum pe Ion că dă de bunăvoie pământul în mâini străine şi că-i bucuros de fapta lui, de parc-ar merge la nuntă? Da Ion nu-i prost: e mândru, e cumpătat, şi o fi ştiind el mai multe şi mai bine ca mine! Eu, ce să mă fac!” Se mai gândea: „Ştiu şi eu?! Că l-am văzut eu atunci când făcea Voica scandalu cel mare în ajun de nuntă! Nu mi-a spus el atunci, cu gura lui, că dacă o fi stăpân pe pământ, o să-i dea din el şi mă-si?! Şi acu, uite-l că mă îndeamnă pe mine şi pe alţii să intrăm în colectivă cu pământ cu tot! Să fie oare uşurel băietu, sau o şti el mai bine ca mine, bătrânu?!”

Dumitru se frământa, nu putea dormi şi slăbea, îi spuse lui Ion:

— Ioane, că-i jale mare pe sufletu meu!

— De ce, tată?

— Că pentru tine, că eşti copilu meu, da eşti copil străin ei, că te-am făcut cu altă femeie, am luptat toată viaţa, să nu aibă ea pământ, ca să-ţi fie ea roabă ţie, şi iată, lucru nebănuit, te-ai întors, cu sufletu întors, şi s-au întors şi timpurile, aşa că acum mă tem de tine pentru ea, şi nu de ea pentru tine, că până acu… Oi înstrăina tu averea muncită de mine şi de ea şi-oi lăsa-o pe bătrână la pomana vecinilor…

— Tată, strigă Ion, cum poţi dumneata…

Ion simţi să se înăbuşe de prinosul avântat, de curată dorinţă de bine pe care n-o putea face văzută.

— Eu ce să ştiu! mormăi Dumitru. Parcă eu pricep! Poate că-s prea bătrân ca să mai pricep şi să mă bucur de ce te bucuri tu. Aud şi văd, şi nu pricep, că-i greu de priceput. Eu vreau să am pământ mai mult, cât de mult, să ţi-l las ţie, ea vrea pământ ca să i-l dau ei, şi tu vrei pământ ca să-l dai statului… Văd, şi aud, şi nu pricep, că-i greu de priceput şi-mi este sufletu încărcat faţă de dumneaei, că te-a crescut şi a robit lângă mine. Am să mor încărcat de păcat, că dacă nu pricep eu, cum o să priceapă dânsa… chiar dac-o fi bine ce boscorodiţi voi! Asta-i…

Ion se frământă. Zise:

— Tată, eu de mama n-am să mă las. Nu mă lepăd de dânsa în inima şi fapta mea. E mama mea. Eu aşa socot: o mama mea, şi n-oi lăsa-o câte zile oi avea, şi cât a muncit dumneaei că am fost eu mic, oi munci eu pentru dânsa că o fi bătrână.

— Uşurează-mi sufletu, Ioane, uşurează-l, că altă pomană de la tine n-oi cere. Uşurează-mi acu sufletu, cât îs viu, de păcatu meu faţă de ea, că pentru tine l-am făcut păcatu.

— Ai măcar dumneata încredere în mine, tată, că şi eu am suflet în mine şi mă doare şi pe mine că n-are dânsa încredere în mine: mă iscodeşte ca pe un duşman…

Au tăcut. Apoi, deodată, Dumitru întrebă cu năduf:

— Cum, bre, să lucrez eu pentru altu?

— Dar altul n-o să lucreze pentru dumneata, tată? N-o lucra nimeni pentru altul, ci toţi or lucra laolaltă pentru toţi. O să lucrăm cu maşini, că doară nu poate fiecare să aibă tractorul lui! Chiar şi cazanu de făcut ţuică şi motoru de scos apă, şi sunt mulţi pe el, darmite maşinile mari! Păi, n-ar fi bine să avem tractoare care să lucreze la câmp, întovărăşire la tractor, aşa cum ai avut întovărăşire la plug? Numai că acum, nu cu un consătean, doi, ci cu toată ţara, cu statul, pe legi noi, care ne vor ridica la rând cu oamenii. Cine să ne cumpere maşini? Că vezi matale, tată, că dacă are fiecare câteva pogoane şi le lucrează singur cu rudele lui, sărac rămâne toată viaţa, că abia-i

ajunge an de an, dar cu maşinile se scoate rod mai mult. Cu muncă mai puţină, rod mai mult. Ce prisoseşte e pentru făcut alte fabrici, pentru alte maşini… şi aşa stăm în rândul oamenilor. Ce-ai vrea, tată, ce-ai vrea? Să te faci dumneata boier cu slugi care să-ţi slujească, aşa cum ai slujit dumneata la boieri şi-ai pătimit? Cum de nu înţelegi că ce trebuie este o schimbare, ca să nu se mai ştie nicicum de ce-a fost odată, iară nu să iau eu locul tău şi să boieresc şi eu la rândul meu şi să fie altul slugă nenorocită la mine, şi aşa mereu, roată învârtită, cât o ţine lumea! O altă aşezare trebuie, nu cârpeală ici şi colo… Dar vă e greu să înţelegeţi. Vă ameţiţi cu câte o pomană şi tot pomană aşteptaţi, în loc să vreţi dreptu vostru. Şi eu cred că a venit vremea să înţelegeţi. Dumneata şi mulţi alţii ca dumneata, în 1907, aţi luat furca şi toporu, ca să vă faceţi dreptate, şi au fost mii de ţărani împuşcaţi atunci, iar acum, că ţi se dă dreptu tău, aşa cum nici n-ai gândit, nu vreţi să înţelegeţi. Te temi de prieten. Dar ce-ai vrea, tată? Ştiu, să-ţi mai dea două-trei pogoane şi să te lase în acelaşi întuneric ca până acum, două-trei pogoane date de rege, ai, ca pe vremuri? şi cu prinosul muncit de noi să petreacă boierimea prin străinătăţi…

— Da statu…

— Statul nu petrece. Tocmai statul o fi cel care, cu prinosu, ne va ajuta tot pe noi să ne ridicăm… noi, ţăranii, să învăţăm carte… Apăi să ştii, tată, de la mine că dacă n-ai mai fi rob la boier şi să-l loveşti în piept pe boieru de te asupri, şi să-l omori cu toporu şi coasa, că ai avea o bucată poate mai mare de pământ al tău, apoi tot rob ai să fii la întunericul dumitale, la neputinţa dumitale de a ieşi din ea, că atât de întunecat v-au lăsat cei ce-au domnit până acum, că nici binele vostru nu-l mai înţelegeţi. Dacă, cu puterea cu care aţi pornit-o atunci ca să dărâmaţi, aţi porni-o acum ca să construiţi lumea nouă şi bună, totul ar fi uşor…

Dumitru rămase multă vreme pe gânduri, şi Ion lângă el, tăcut de parcă aştepta să-i dea timp să înţeleagă. Ion îşi simţea inima bătând mai repede şi tare. Credea că încrederea lui în viitor ar putea pătrunde până în mintea tatălui său. Dumitru zise numai, ca şi Axenia:

— Da Voica n-o vrea să-şi dea pământu nici moartă! Şi dacă oi muri eu, ea ce va face? Rânduiala e prea nouă pentru bătrâneţea mea. Oi merge în mormânt şi o-ţi face voi ce veţi vrea, da mă gândesc la dânsa, că m-o blestema că nu i-am dat pământu… ciricele ei… atunci la tinereţe…

— Tată, o fi greu, dar oi munci întâi pentru mine, cu maşinile, cu toţi la un loc, şi de… apoi oi munci şi la dânsa, cu palmele… aşa… până o vedea şi dânsa că-i mai bine la mine şi o veni şi dânsa de bunăvoie cu noi toţi… Că dacă n-oi putea-o hotărî cu vorba, om putea-o hotărî cu fapta… Om avea răbdare cu dânsa până o vedea că-i mai bine… Tată, să nu credeţi dumneavoastră, mama şi dumneata, că

nu mi-e şi mie greu când văd că nu mă înţelegeţi… Eu zic, tată, că mi-e foarte greu… N-am crezut nicicând că de gândul meu de-l crezui bun, am să sufăr atât!…

XLIV

Într-o seară, era primăvară, se întunecase de-a binelea. Dumitru cu Ion au plecat, ca de-atâtea ori, cu căruţa cu zarzavaturile spre Bucureşti. Voiau să fie în zori în piaţă la oraş. Au încărcat căruţa, binişor, să nu se strice prospătura, au legat lanterna aprinsă sub căruţă şi Dumitru şi Ion s-au urcat pe capră. Ion mâna, Dumitru sta lângă el. Voica le-a dat traista cu mâncare, apă în tigvă şi i-a mai dat lui Dumitru o haină mai groasă:

— Ţine, că noaptea-i răcoare, i-a spus. Oi fi şi dumneata răcit, de te vaiţi atât!

Dumitru a dat din cap, îngândurat că e bolnav şi mândru că Voica are grijă de el.

Şi-au plecat. Câinele, în urma lor, da ocol căruţei şi alerga cuminte în praf la pas cu ei. A rămas Voica în poartă, s-a uitat lung până n-a mai văzut cum se legăna lumina de sub căruţă şi până n-a mai auzit lătratul câinilor din sat, asmuţiţi de zgomotul căruţei. Atunci s-a dus în ogradă şi a început să-şi caute de lucru.

— Mamă, i-a strigat Axenia de pe prispă, nu te culci?

Voica se ferea în urmă şi de Axenia şi nu mai vorbea cu ea şi Axenia suferea.

— M-oi culca de mi-o fi somn. Vezi-ţi de-ale tale. Culcă-te tu, că eu mai zăbovesc, mai păzesc.

— Ce păzeşti, mamă, ce păzeşti?

— Iaca, vântu şi norii, luna şi cu stelele. Hai, tacă-ţi gura şi mergi de te culcă încet, să nu sperii copilu.

A intrat Axenia în casă, a rămas Voica pe-afară. Era lună, dar erau şi nori. Când nu gândeai, se întuneca şi tot aşa se lumina. Voica s-a aşezat pe prispă şi a apucat-o un dor şi a prins a plânge încet. Şi-a plâns viaţa, şi-a plâns inima şi n-ar fi putut spune de ce plânge, că nu ştia nici ea. În noapte nu-şi auzea decât plânsul ei, şi, departe, câte un lătrat de câine.

A mers Dumitru cu Ion în căruţă pe drum. Era răcoare Mergeau încet când se întuneca de nori, dar când se lumina de lună, fără să le dea bici, caii o porneau ei singuri mai repede şi se auzea pasul moale în praf şi cântul nesfârşit al roţilor, care scârţâiau. Alături, câinele alerga şi el.

Dumitru şi Ion tăceau. O dată Ion l-a simţit pe Dumitru, pe tat-su, că se lasă peste el greu ca un sac plin. Ion întoarse capul şi-l apucă repede de umeri.

— Tată, îi spuse speriat, aţipişi?

Dumitru se trezi şi se îndreptă.

— M-a furat… bată-l de somn… bătrâneţea…

Lui Ion i se păru că tat-su vorbeşte cam greu, se gândi c-o fi prea obosit.

— Să-ţi fac loc în căruţă, să dormi?

— Nu, că întârziem şi mai stric şi din marfă, că-i fragedă. Nu ştiu ce mi-a fost… bătrâneţe… oboseală… că nici tânăr n-oi mai fi. Mână caii. Stai să beau puţină apă. Mi-o fi căzut greu ce-am mâncat. Aş da-o afară.

Dumitru vorbea greu şi Ion îşi da seama că vorbeşte greu.

— Să oprim, tată!

— Mână, că întârziem…

O porniră iară. Acum era iar întuneric. Pasul cailor se auzea catifelat în praf. Încă nu ajunseseră la drumul mare, la pietre. Apoi s-a făcut iar lumină şi apoi iar întuneric…

Deodată, Ion îl simţi pe tat-su că se clatină şi nu avu timp să-l prindă şi-l simţi că se prăbuşeşte în lături, din căruţă, în drum. Ion opri caii cât putu de repede. Coborî. Inima îi bătea tare. Alergă în urmă. Îl găsi pe tat-su la vreo zece metri, la pământ, în praf, nemişcat. Câinele era lângă el şi scâncea şi-l împingea cu botul. Ion strigă:

— Tată! Tată!

Dumitru nu răspunse. Ion voi să-l ridice. Era greu ca pământul. Ion alergă la căruţă. Aduse apă. Îl stropi. Îl strigă iar. Îl auzi că geme o dată, greu, cu durere.

— Tată… Tată..

Câinele se aşezase în faţa trupului culcat şi urla.

— Taci! îi strigă Ion, înspăimântat. Taci!

Dumitru parcă îşi reveni. Nu vorbea, dar când Ion încercă din nou să-l ducă, îl simţi mai uşor: căuta şi el să se ridice. Aşa l-a dus, cu chin şi cu trudă, apoi ridică trupul greu şi-l culcă în căruţă, peste zarzavaturi. Îl frecă, îl stropi cu apă, dar auzindu-i răsuflarea grea, cuprins de spaimă, se urcă repede pe capră. Întoarse caii şi o porni în goană înapoi. Întuneric, lumină, nu-i păsa. Gonea.

Când a ajuns acasă, Voica era încă în bătătură. A auzit roţile căruţei, a auzit că se opreşte în poartă şi l-a văzut pe Ion cum deschide poarta. S-a repezit şi l-a găsit pe Dumitru, întins în căruţă, că trăgea să moară.

— Adă oţet, să-l frecăm, şopti, dar până să vină Axenia şi Ion, Dumitru îşi dase duhul. A murit în braţele Voichii. Atunci un singur ţipăt al Voichii s-a auzit în noapte, sfâşietor, apoi bocetul ei cântat. S-au adunat vecinii, au aprins lumânare lângă el în căruţă. Apoi bărbaţii l-au coborât din căruţă, l-au dus în casă, l-au scăldat, l-au îmbrăcat, toate după datină. Voica şi-a pus haine cernite şi fără vorbă a scos

bani şi a cheltuit de i-a făcut bătrânului înmormântare şi praznic cinstit.

Cernită, dreaptă, uscată, cu ochii ei mari, verzi, care păreau şi mai mari şi verzi de lacrimi care nu curgeau, a împărţit mâncarea şi băutura în străchini şi oale înflorate pe care le-a scos, Dumnezeu ştie de unde, de parcă le-ar fi avut anume pregătite. I-a spus lui Ion:

— Le-am adunat. Am crezut că-s pentru mine, da iată că-s pentru el. I le dau, acu să-i fac, că-i mort, ce n-a vrut el să-mi facă mie cât a trăit: o pomană mare. Doar Dumnezeu s-a îndurat de mine şi mi-a făcut el pomană, că acu, cu voia Lui, sunt şi eu parte la moştenire şi stăpână aci în casa asta. Am şi eu un drept la avere şi pământ.

Ion, înspăimântat, a căscat ochii mari. A spus:

— Mamă, doar ai fost totdeauna stăpână.

— Lasă vorba, se răsti Voica, las-o, că nu m-oi învăţa tu pe mine. Acum dreptu meu e-al meu şi să nu vă prind…

N-a spus cu ce să nu-i prindă, dar pe Ion cuvântul l-a umplut de groază, nu că i-ar fi fost teamă de ameninţarea ei, dar l-a îngrozit ce gândea Voica, şi mai ales cât era de străină de tot ce gândea el. Ion se simţea nenorocit. Îl plângea pe tat-su, iar cu Voica îi era din ce în ce mai teamă să vorbească. Orice spunea el, ea îi întorcea vorba în duşmănie.

A fost scandal mare când au trebuit date taxele de moştenire. Voica striga:

— Ce-i al meu e-al meu, şi pace! Cui oi da bani pe lucru meu? Pe pământ muncit de mine să plătesc? Am muncit pe el ca să vă hrănesc pe voi, şi acum eu să plătesc pământu muncit de mine o viaţă întreagă? Văd că te-nţelegi cu cei mai ticăloşi, numai cu mine nu! Ţi s-a suit la cap de când te-ai întors. Ce, eu nu văd? Şi cauţi să-i ameţeşti de partea ta şi pe ceilalţi. Dar geaba! Omu cu scaun la cap n-o asculta de tine! Să plăteşti tu, dacă zici că trebuie plătit, nu eu!

— Toată lumea a plătit când a moştenit, zise Ion după ce o privi uluit. Ar fi vrut să strige la ea, dar se stăpâni. Abia murise bătrânul, şi bătrâna era acum în grija lui!

— Ba să plătiţi voi, că pentru voi am muncit eu pe pământu ăsta. Asta a fost pământu meu de când lumea, numai că n-aţi vrut să mi-l daţi la timp, hoţilor, şi-acu vreţi să mă furaţi. Ziceţi că-l daţi statului, da asta n-a fi decât viclenie, ca să-l faci pe numele tău tot, că n-ai margine în pofta ta, Ioane…

Ion umbla ameţit prin ogradă. I-a spus Axeniei în şoaptă, seara, înainte de a adormi:

— Fa, parcă n-ar fi mama tocmai în minţile ei.

Axenia a zis:

— Parcă de când se sfârşi tătica, e mai rău. O să-i treacă. S-o linişti. Se simte şi ea pustiită de el… s-o învăţa… i-o trece.

— Ce să-i treacă, Axenie bre, ce să-i treacă! Drept să spun, eu totdeauna am gândit, de când am prins să gândesc, că de n-o mai fi bătrânu, să-i dau bătrânii ce-a cerut ea toată viaţa din pământ. Să-i dau, să se bucure. Şi bucuros i-aş fi dat. Dar acum ce să-i mai dau, când vreau să intrăm cu pământu în colectivă? Doară n-o rămânea ea cu câteva pogoane nelucrate de nimeni în mijlocu ogorului colectivizat? Şi nu i-oi da, să zică lumea că-i dau ca să ascund din pământu meu, să-l camuflez…

Mai târziu, Axenia şopti:

— Cu mama o să fie greu… greu.

— O să fie, spuse Ion ceva mai liniştit.

Voica însă a avut timp – tocmai timpul ăsta când toţi ceilalţi s-au frământat – când ar fi putut crede că a izbândit. Ea comanda în casă, Dumitru nu mai era ca s-o înjure, iar Ion şi Axenia, tocmai pentru că ştiau că ce vor ei să facă o va înfuria pe Voica, o lăsau în toanele ei. Iar Marinică, cu mânuţele lui mici, o mângâia pe Voica pe faţă, faţa ei îmbătrânită, uscată. Se urcă în poală la ea, cu picioarele cu tot, cu picioarele lui goale, pline de praf, şi cu toată greutatea trupului lui durduliu.

Îi şoptea:

— …'tu-s testemelu matale, mamă-male.

Voica se prefăcea supărată, că vrea să-l dea jos din braţe, copilul râdea de se îneca de râs.

— Piei, afurisenie mică! Puturosule!

— Ce-am zis, mamă-male. Ce-am zis? numai testemelu am zis. Cântă, mamă-male, cântă!

Pe el îl lăsa să se urce şi pe ţoalele ei. Că nu-i era teamă că o fură de bani. Marinică încă nu învăţase nici măcar de la Voica puterea banului.

Acel timp, timp de izbândă pentru Voica, a fost timpul inflaţiei. Ea nu cumpăra nimic, că avea de toate cele acasă, iar de vândut, vindea toată ziua. Se urcau preţurile, fără să ceri tu mai mult. Parcă înnebunise lumea! Azvârlea lumea cu banii ca şi cum n-ar fi fost bani. Las' să azvârle, că ea avea grijă să adune. Da, „saltea de hârtii" îşi făcuse Voica! Nici nu se gândise vreodată că va vedea cu ochii ei atâţia bani şi toţi ai ei! Pământ al ei, bani ai ei!…

Ieşea la marginea grădinii, spre câmp. Îşi privea pământul, pământul ei, şi nu-i păsa de nimic şi de nimeni. Avea pământ, pământul ei, avea bani, banii ei. Gândea să mai cumpere ceva pământ, fie de la Ion, fie de la alţii, de nu s-o învoi cu Ion… Asta gândea! Şi dacă în jurul ei era frământare mare şi dacă toată lumea spunea că au venit „timpuri" cum nu au mai fost, ea nu-i auzea. Da, şi pentru ea erau timpuri cum nu au mai fost! Timp de încredere în puterea averii şi de singurătate în bucurie. Ziua privea în zare la câmpul ei, scăldat

de soare, pământul ei, iar noaptea se culca şi dormea pe maldărul de bani, adunat sub ţoale, banii ei.

XLV

Şi, brusc, s-a făcut stabilizarea.

Să fi sunat alarma în sat, şi n-ar fi fost zarvă mai mare. S-a anunţat la radio, primăria a primit ordin telegrafic, a afişat şi a lămurit şi din gură pe oricine întreba: „Iacă, aşa şi aşa şi aşa", adică, pentru cinci milioane lei de persoană se dau două sute cincizeci de lei.

— Şi dacă dau mai mult de cinci milioane?

— Două sute cincizeci de lei de om. Restul merge la stat înapoi, rebut.

— Şi dacă n-am cinci milioane?

— N-ai, n-ai, şi pace. Parcă până acu ai avut!… Ce te doare?

Asta a aflat şi Ion, că plecase devreme de-acasă şi trecuse înainte pe la primărie, să mai stea de vorbă de una şi de alta cu cei de acolo. S-a întors în grabă acasă, să-i spună şi Axeniei.

— Oi fi înţeles tu prost, îi spuse Axenia.

Ion se gândi, se răzgândi, apoi strigă:

— Ce să-nţeleg prost, fa! De ce să înţeleg prost?! Mai bine ai înţelege tu mai repede!

Dar Axenia, fără să spună altceva, dădu şi ea o goană până la primărie. Se întoarse pe loc.

— Aşa-i, şopti.

Ion spuse rar, pe gânduri:

— Dai cinci milioane şi-ţi dă două sute cincizeci de lei de om, asta e, şi banii vechi pot bogaţii să-i zvârle pe gârlă. S-a sfârşit cu ei!

Şi Ion râse înveselit. Axenia a tăcut, apoi s-a uitat la el. A zis:

— Şi cu mama ce-o să facem? Câţi bani o fi având bătrâna?

— Om afla… poate acu, râse Ion cu amărăciune.

— Ioane, ar fi bine să ne dea dânsa şi nouă, şi ţie şi mie, ca să schimbăm cât ni se cuvine de cap de om.

— Nu ne dă nici moartă, fa! Şi-apoi ce ne trebuie?

— Îi zicem că-i dăm tot ei să-i păstreze.

— Nu ne crede, fa! Şi iară zic: ce ne trebuie?

— I-o fi milă de Marinică, bre, şi i-o da lui.

Ion prinse privirea deznădăjduită a Axeniei.

— Te potoleşte, Axenie. Om munci, că suntem tineri. Asta-i. Că din muncă am trăit şi până acum, că de banii ei dosiţi sub saltea nici noi, nici dânsa nu ne-am folosit.

— Aşa-i.

— Şi apoi, eu am zis că aştept să vină timpurile aşteptate de mine, şi acu, că veniră, nu m-oi speria! Asta-i începutul, că într-un fel tot

trebuie să înceapă. Nu om fi ca oamenii care vor să fie câmpu îmbelşugat, aşteaptă ploaia şi, când îi prinde ploaia, se plâng că li se strică ţoalele de pe ei. Om răbda până s-o lumina… şi acum… o veni o lumină mai mare. Eu asta aştept! Măcar şi în ciuda mamei, că mă întărită de numai eu ştiu cum mai rabd!

Voica intră în odaia unde vorbeau ei.

— Ce-i cu voi? îi Marinică bolnav?

— Copilu-i sănătos, spuse Ion răspicat.

— Ce aveţi, bre, ce aveţi?

— Mamă… începu Ion, dar nu apucă să termine.

— Mamă, începu Axenia, dar tăcu şi ea.

Voica însă era veselă.

— Ce e, bre, ce e? îs vaca, porcii, calu bolnav? Vi s-au înecat corăbiile, sau s-a făcut iar războel?

— Războel nu, dar stabilizare, da, zise Ion.

— Ce-i aia?

— Iacă, statul ne ia banii toţi şi ne dă la fiecare om două sute cinci zeci de lei, dacă ducem cinci milioane.

Dacă Voica nu l-a plesnii pe Ion a fost numai pentru că uimirea a întrecut revolta.

— Ce, bre?…

Axenia spuse şi ea într-o suflare:

— Iacă… asta-i.

— Mamă, îi spuse Ion foarte rar, tocmai voiam să venim la dumneata, să vorbim.

Voica îl privi, se gândi puţin şi întrebă:

— Nu-i minciună ce spui tu, bre?

— Nu-i.

— Apoi, spuse Voica, o să facem ce-am făcut întotdeauna când a fost greu: o să tăcem şi nu zicem nimic Banii sunt ascunşi de nu ştie nimeni de ei. Nici voi. Ducem aşa… ceva bănet de ochii lumii, ne plângem că nu avem şi pe urmă scoatem când o fi nevoie din cei ascunşi… Că dacă nu eram eu… şi nu strângeam…

Ion o întrerupse:

— Mamă, nu-i aşa…

— …c-oi fi ştiind tu mai bine ca mine ce am!

— Nu, mamă, nu ştiu mai bine ca dumneata ce ai, dar ştiu ce nu ştii dumneata, că, după stabilizare, banii dumitale n-or să mai fie bani, fie că-i scoţi, fie că-i ţii ascunşi.

— Ia te uită! Banii să nu mai fie bani! Deşteptule!

Ion se supără.

— Geaba mă batjocoreşti. Şi nici nu poţi matale înţelege ce se întâmplă!

— Mamă, zise Axenia, mai bine, bre', ai asculta şi matale la ce zice

Ion: se dă două sute cincizeci de lei la cinci milioane de cap de om, auzi matale: două sute cincizeci de lei la cinci milioane. Ce întrece… s-a sfârşit cu ei. Dacă dumneata ne-ai da şi nouă… poate că am putea spune că şi Marinică are strânşi pe numele lui, am putea căpăta mai mult, fiecare câte două sute cincizeci de lei.

Voica se înroşi, căscă ochii mari.

— Bine, bre, spuse, da tu crezi că eu îs dobitoacă, să cred ce-mi spuneţi? Auzi tu! îi pe faţă că râvniţi la banii mei, munciţi de mine, că nu ştiţi cum să-i apucaţi… Auzi, şi lui Marinică! A strâns Marinică!

Ion se înfurie. Strigă:

— Să vă potoliţi! Auzi vorba! Eu nu-s bogat, n-am bani şi n-oi lua de la dânsa. O priveşte de are! Noi om munci cu toţii laolaltă. Ce, parcă cei săraci din sat or muri! Bogaţii or muri De ciudă or muri. Nu, mamă. Nu râvnim, mai zise Ion.

— Atunci, ce?

— Iaca, s-a făcut stabilizarea.

Axenia, de ruşine, îşi îngropase faţa în mâini. Voica îi privi lung pe amândoi şi înţelese că se petrece altceva decât gândea ea. Nu mai zise nimic. Se duse la ea în odaie şi, după câteva minute, Ion o văzu cum pleacă în grabă spre primărie. Îşi pusese pe cap testemelul negru, cel nou şi mare. Nu mai ieşise din ogradă de nu mai ţineau minte cât. Mergea repede de parcă întinerise. Ion şi Axenia, încremeniţi, au privit-o. N-au aşteptat mult, că Voica s-a întors îndată. Era ca pământul. N-a spus nimic, niciun cuvânt. A intrat iar la ea în odaie şi a trântit uşa în urma ei. Ion cu Axenia, în picioare, au stat tot încremeniţi, dar numai câteva minute, căci Voica a ieşit din nou şi, ca şarpele când se strecoară prin buruieni, plecă din nou la drum. A mers iar la primărie şi s-a întors iar. Acum umbla ca nebună. Intră în casă, strigând:

— Aşa-i, aşa-i… şi zice că înfunzi ocna de nu faci cum zic ei. Aoleu, aoleu şi vai de zilele noastre… aoleu…

Şi a intrat din nou la ea în odaie. Ion şi Axenia n-au îndrăznit nici acum să meargă după ea, dar au auzit cum geme şi cum plânge şi s-au simţit neputincioşi. O clipă Ion se gândi să meargă totuşi la bătrână, să încerce s-o lămurească şi pe dânsa…

— Banii mei, banii… că n-am ştiut muri la timp! striga Voica din odaie. Banii mei, bănetu meu…

Ce i-ar fi putut Ion spune? A rămas nemişcat.

Apoi Voica, cu o legătură mare în mână, s-a grăbit iar spre primărie. Ion şi Axenia au pornit-o pe urma ei, neliniştiţi.

Atâta a fost, că a întors o dată capul şi le-a strigat:

— Te-ai învoit cu ei?! Auzi, banii să nu mai fie bani buni! De când am desluşit eu că te-ai învoit cu tot satu împotriva mea! Străin ai fost, cu străinii te învoieşti!

Şi au pornit tustrei aşa la primărie: Voica înainte, Ion şi Axenia în urmă.

Când au ajuns, era lume multă adunată, gălăgie ameţită de vorbă în gură mare. Când i-a văzut sosind, lumea s-a dat la o parte şi s-a făcut o linişte de n-ai fi crezut! Se uitau la ei ca la ursul în două labe. Fiecare spunea: „Acum om afla cât a strâns bâta Voica!" Voica a înaintat până în uşa primăriei, a urcat treapta de ciment, s-a întors cu faţa ei pământie, cu ochii rătăciţi, la oamenii care se înghesuiau să vadă ce-a adus, cât strânsese, cât îi era de mare comoara mult pomenită – şi cu o furie care-i rătăcea mintea, a desfăcut legătura şi a azvârlit banii, hârtiile, miile şi milioanele, împrăştiindu-le în faţa ei. Uşor, vântul a zburat hârtiile, a risipit bănetul.

— Na-vă bani, a strigat către ţărani, către Ion şi Axenia – câini blestemaţi, că asta aţi vrut: banii mei, na-vă bani! Bani munciţi de mine şi de tat-tu! Na-vă bani…

Lumea văzând, uluită, atâta bănet şi uitând că nu mai au valoare, s-a repezit să-i adune de jos, s-au înghesuit şi s-au îmbrâncit, că erau şi oameni săraci, care nu aveau, şi s-au repezit şi cei bogaţi, cei care aveau, că îi ameţise atâta bănet azvârlit şi s-au luat la bătaie pe el. S-a repezit şi Axenia să adune. Ion a oprit-o, a ţinut-o de mână cu putere. Faţa lui era albă ca varul. Dar Voica, văzând că lumea adună banii ei, a crezut că-s buni, că o pradă, şi-a pierdut de tot minţile şi s-a repezit şi ea în gloată, dând pumni, şi-a început să-şi adune banii, răcnind:

— La o parte, că-s ai mei! În lături… hoţilor, ai mei sunt… tâlharilor!

Ion s-a dus la ea şi a luat-o de mâini cu putere.

— Mamă, ce faci, că ne râde satu! Dă-i naibii de bani, că nu mai sunt buni!

Voica striga:

— M-au păcălit… tu m-ai păcălit. Dacă nu-s buni, de ce-i adună? Adună şi tu, că ni-i fură! Fie-ţi milă de mine, Ioane…

Dar Ion, voinic, înalt, a stăpânit-o.

— Mergem acasă, mamă, ţi-am spus că mă supăr acu rău!

Şi a poruncit către oameni:

— Potoliţi-vă, nebunilor! Vă puneţi mintea cu o femeie bătrână? Nu ştiţi că banii ăştia nu mai au valoare?

Oamenii, speriaţi, s-au dat la o parte. Şi Ion a strigat către Axenia:

— Ia, fă, cât ni se cuvine la tuspatru, dreptul nostru, dă statului ce-i al statului şi vino apoi acasă.

Şi Ion a plecat cu Voica. O ducea ca pe un copil. Voica se zbătu mai întâi, apoi pe drum, încet, se potoli şi începu să meargă plângând. O îneca plânsul. Ion nu-i da drumul, o ducea mai de umeri, mai de braţ, mai de mână. Aşa îl ducea Voica pe el când era mic şi făcea năzbâtii prin sat. Lui Ion i se umpluse sufletul de milă pentru ea. Era

acum bătrână, mai aproape de moarte ca de viaţă. Acum nu o mai putea schimba. Acum trebuia s-o primească aşa cum era ea… s-o rabde aşa… O simţea cum îi plânge în mâini, o simţea cum o scutură plânsul… trupul bătrân scuturat de plâns…

— Mamă, nu mai plânge pentru nişte spurcaţi de bani… Lasă, că om face alţii. Ţi i-oi da dumitale să-i păstrezi…

Repede ca fulgerul, Voica îi aruncă o privire. Privirile lor se întâlniră. Ion îi zise:

— De ce nu ai matale încredere în mine, că oi şti eu ce fac şi ce zic… Că n-oi fi eu duşman casei mele… nu mai plânge, mamă… Te potoleşte… Cum poţi crede că am adunat satul, să te prade?… Ce interes aş avea? Eu nu-s omu banului, matale ştii… Asta nu-i pus la cale de mine, să te prade satul..

O luă cu mâna de după umăr. Da, aşa îl ducea ea când era el mic… Acum o ducea el pe ea…

Voica simţi mila din sufletul lui. Se opri locului, îşi acoperi faţa cu mâinile şi boci încet:

— Vai de zilele mele… vai de bătrâneţea mea amară… că am ajuns la pomana ta, Ioane…

— Nu eşti la pomană, mamă, e casa dumitale, şi noi stăm, ca neamurile, de, în casa dumitale, că n-oi sta singurică… Nu te-oi lăsa singurică… la bătrâneţe. Stăm cu dumneata.

Voica zise cu glas înăbuşit:

— Măcar dă-mi Ioane, pământu de mi-l făgăduişi, Ioane… dă-mi, Ioane, şi-oi muri liniştită. Cât mai am de trăit? Tot la tine o trece, de-oi muri eu… Măcar pământu să nu-l pierdem…

Ion se opri. Erau acum faţă în faţă.

— Nu ştiu cum să-ţi spun ca să mă-nţelegi, mamă… Eu doresc să trăieşti cât mai mult, cu noi, din viaţa noastră viaţă, şi ce-oi face eu pentru copiii mei oi face şi pentru dumneata. Toţi laolaltă…

— Eu nu sunt copil. Tu eşti copilul meu… Eu te-am crescut, eu te-am păzit, eu te-am legănat, eu te-am îngrijit, eu am muncit… Ioane, nu mă nenoroci, că au venit timpuri de nebunie, de nu mai ştie nimeni ce-i al lui şi ce-i al altuia… Nu văzuşi ce era la primărie?… Şi tu n-ai putere să lupţi pentru avere… tu eşti aşa de crezi tot ce ţi se spune şi mai bine m-ai crede pe mine… Ce bine pot să-ţi vrea străinii?… Nu văzuşi cum îmi luă tot bănetu, bunătate de bănet muncit de mine, adunat de mine?! Ce dreptate poate fi: tu să munceşti, şi ei să-ţi ia rodu, banii, boii, pământu, averea… Să-mi dai pământu, Ioane. Mie să mi-l dai, Ioane, că eu ţi l-oi păzi. Nu înstrăina pământu pe care am muncit o viaţă!…

Ion simţi o năduşeală pe frunte. Cum şi în ce fel i-ar putea vorbi acestei femei, ca să-l înţeleagă, să-l creadă?

— Nici eu nu mai sunt copil. Poate că ştiu acum mai multe ca

matale.

Voica îl privi pe furiş. Ion simţi tot dispreţul ei întunecat. Neînţelegerea era zid între ei. Îşi auzeau glasurile, dar nu prindeau şi înţelesurile cuprinse în cuvinte. Voica o porni spre casă, plângând, jelind. Ion îi stătu iar alături. Merse cu ea.

— Bănetul meu… banii mei… adunaţi de mine… hoţii… hoţii… tâlharii… Sunteţi tot satu ca nişte curci plouate, auzi tu, curcă plouată, nimeni să nu ia toporu în mână şi să spargă uşa primăriei, să pornească o revoluţie dreaptă! Aţi înnebunit cu toţii, şi ăi de fură fără ruşine, şi ăi de se lasă furaţi…

— Taci, mamă, că nu ştii ce spui. Taci, că nu pot răbda…

— Ce păcate oi fi având eu, de mi-a fost dat să trăiesc timpuri de nebunie răbdate de tâmpiţi, timpuri de tâlhărie, de tâlhărie, auzi tu, tâlharule?

Voica strigă deodată atât de tare, de se întoarse lumea în drum şi de ieşiră în poartă cei de erau pe-acasă, să-i vază ce-au păţit. Ion o ducea spre casă, ca pe un om beat, mai trăgând-o, mai împingând-o. Şi Voica striga, ca înşfăcată de o fiară.

Ion o băgă în casă cu de-a sila. În tindă, lângă vatră, Voica urla cu furie, cu spume la gură:

— Ticălos, nemernic, tâlhar, câine blestemat, corcitură, neam de ţigan, lepădătură de ruşine… pe cine am crescut, pe cine am crescut, să mă omoare… lepădătură, ucigaş!… Auzi, să dea banii mei, pământu meu…

Nu erau decât ei doi în casă, singuri. Ion, înalt, puternic îi sta în faţă şi răbda. Năduşeala îi curgea pe frunte. Inima îi bătea de-o auzea în tâmple. Voica îl privi, apoi se apropie de el şi-l scuipă drept în faţă, pe obraz. Ion nu se mişcă. Încet, cu dosul palmei, şterse scuipătura. Îşi amintea perfect: aşa îl scuipase atunci, când era mic, în câmp, la inundaţie, aşa îl scuipase că nu fusese cuminte şi aşa răbdase şi atunci, în deplină curăţenie de suflet. Îşi amintea. O văzu parcă iar aievea, o avea în faţă, luptând cu apele… cu boii… cu căruţa… şi cu el, Ion, legat de gâtul ei, ca să nu-l piarză. Ştia tot satul că-l scăpase de la înec… că luptase cu viaţa ei ca să-l scape!

— …lepădătură… că mai bine te lăsam să mori… să te fi strâns de gât… asta de făceam, bine făceam… că n-ar fi aflat nimeni… şi trăiam eu fără duşman în casă… Tu mureai şi eu trăiam, iară acum trăieşti tu şi mor eu… mă omori tu. Auzi, mă omori! Ucigaş!

Ion sta nemişcat. Îl durea inima. Ar fi strigat ca atunci, înspăimântat: „Mamă, mamă!” Spuse o dată, încet, aşa, mai mult ca pentru el: „Mamă”. Voica îl auzi şi izbucni în gemete şi plâns, în hohote de plâns, apoi, deodată, fugi la ea în odaie, trânti uşa şi trase zăvorul.

„Numai de nu s-ar spânzura… gândi Ion, numai de nu s-ar

spânzura!”

Rămase nemişcat, în picioare, în mijlocul tindei. Fără vrere, îşi mai şterse o dată locul, acum uscat şi curat, al scuipăturii. Îi ardea faţa. Şopti:

„Şi alta nu pot face. Nu pot să-mi calc sufletul… pentru gândurile ei bătrâne! Alta nu pot face! Numai de nu s-ar spânzura! E spre binele tuturor! Eu aşa cred!”

Auzea hohotele Voichii de plâns înăbuşit în ţoale. După un timp, Ion ieşi în tindă, apoi merse spre grădină, spre câmp. Dorea să uite, să se desprindă de strânsoarea gândurilor lui. Se uită în jurul lui. Asupra, victoria soarelui era deplină, cerul, de un albastru desăvârşit, puterea pământului roditor nestăvilită. Totul părea că aşteaptă înfăptuirea sacră, eternă a vieţii. Ion suflă greu, un suspin din adânc dezlegat.

Voica a zăcut bolnavă câteva zile. Slăbise, era galbenă, nu mai avea putere, părea îmbătrânită de tot şi nu mai avea plăcere de nimic… Numai Marinică o mai scotea din ale ei. Voica îi cânta încet, în şoapta, şi numai de moarte îi cânta. Copilul, neştiutor, vesel, cânta şi el după ea. Se jucau amândoi pe prispă.

Ion cu Axenia vorbeau:

— Parcă a dat în mintea copiilor.

— Ar trebui s-o ducem cu căruţa la Bucureşti, la doctor.

— Nu vrea, bre, se teme de noi. O zice că o izgonim.

Axenia era din nou însărcinată. Lucra greu, şi Voica a început iar să trebăluiască prin casă, prin bătătură, pe la găini, pe la porci. Marinică se ţinea după ea.

— Mamă-male, ’tu-s testemelu matale!

— Ia te uită, obraznicu! spunea Voica cu mândrie.

Dar Axeniei îi şoptea, pe unde o întâlnea, cu ură:

— Vezi, să ne faci o fată, o fată, să-şi blesteme zilele, ca mine… s-o batjocorească lumea, ca pe mine… aşa cum oi fi şi tu batjocorită la vremea ta!

Oarecum se mai potolise, dar încă o mai vedeau la marginea grădinii, privind îndelung spre câmp, câmpul ei… pământul ei… jelind încet…

Se făcuse toamnă. Pământul era tuns, galben, istovit. Îşi făcuse datoria. După rod, voia să se odihnească. Sta culcat, nemişcat. Asupra, cerul aburit de ceaţa toamnei, avea o privire ştearsă, ca pierdută în amintirea unui vis trecut.

XLVI

Şi totuşi, nu mult după aceea, niciun an după stabilizare, Ion a trebuit să-i spuie şi Voichii că au hotărât să intre în colectivă cu pământul lor, tot.

Ion îi spuse. Era şi Axenia de faţă.

— Sunt legi noi, mamă. S-a făcut revoluţie. Şi eu nu vreau să rănim urma!

Voica încremeni, apoi izbucni vijelia:

— Ce revoluţie, bre, că eu n-am văzut nimica! Aşa revoluţie, îndată după moartea lui tat-tu, că abia trecu anu de când se fârşi! Asta-i aşteptat o viaţă întreagă, moartea bătrânului, ca să-mi iei pământu de mi-l făgăduişi! D-aia ai plătit tu aşa uşor taxele de moştenire, că ziceai că tot mi-l iei tu! Şi a fost o vreme când te lăudai că, dacă moare bătrânu, mi-oi da tu pământu de nu vru să mi-l dea el! Vorbe, vorbe, şi-acu… alte vorbe: „Binele poporului!" Auzi, tu, Ion al lui Dumitru, copilu nimănui, adus în paporniţă, vrea binele poporului… Proorocu satului… Proorocu satului! Iei pământu ce mi-l făgăduişi mie şi-l dai să vază lumea că ai de unde da! Tat-tu şi cu mine am muncit pe el… nu tu, netrebnicule, şi acu te făleşti cu el… auzi tu, revoluţie… pe socoteala mea! Binele poporului revoluţie pe socoteala mea! Să faceţi revoluţie şi comunism pe pământu vostru, nu pe-al meu! Oi fi eu bătrână, neputincioasă, prăpădită, că lângă tine, muncind pentru tine am îmbătrânit şi m-am prăpădii, dar mintea mi-e limpede. Te-am spălat, te-am hrănit, am stat noaptea trează dacă ardeai… copilu meu să fi fost şi nu te-ngrijeam mai bine!

— Mamă!

— Nicio mamă, că abia muri tat-tu, şi te-ai prins cu Axenia să-mi luaţi pământu! Că şi pe ea ţi-am peţit-o şi am adus-o în casă şi am stat lângă ea şi amu s-a întors şi ea împotriva mea! Cine vă crede că-l daţi statului?! Eu nu. Minciuni… Îl luaţi voi… şi nici cu banii nu ştiu ce-aţi făcut! O fi adunat Axenia în urma mea!

Ion şi Axenia se uitară unul la altul, ameţiţi. Vrură să vorbească deodată amândoi, dar Voica nu-i lăsă, le tăie vorba:

— Ajungă-vă! Să tăceţi! Cuvântul vostru e minciună! Mâine, poimâine mă trezesc cu mă-ta, cea de te-a făcut, aci, adusă de tine…

— Nici nu ştie unde e, şopti Axenia.

— Poate s-o scot din mormânt, s-o aduc, de-aş şti unde-i e mormântul, mormăi Ion.

— Ba în mormânt pe mine ai să mă bagi, blestematule, că blestemându-te am să mor.

Axenia strigă:

— Ce-ai cu noi, mamă, ce-ai cu noi?

Ion o îmbrânci pe Axenia spre uşă, spunându-i:

— Taci, fa, taci! Ce strigi la bătrână?

Dar Voica strigă ea către Ion:

— Dai în ea, ca să nu dai în mine, câine!

Ion rămase singur cu Voica, se întoarse de la uşă. Făcu doi paşi. Se opri chiar în faţa Voichii.

— Ce-ţi veni, mamă? o întrebă.

O clipă, Voica se potoli ca sub farmec, se gândi adânc şi apoi începu pe îndelete, dar cu năduf:

— Iacă, a murit tat-tu, banii mi s-au dus, că voi ştiţi ce-a fost cu stabilizarea aia şi voi ştiţi ce-aţi făcut cu banii mei, că eu nu i-am mai văzut, şi acum vreţi să-mi luaţi şi pământu şi nu ştiţi cum să faceţi, că vă e frică de lege, că de Dumnezeu aţi uitat. Toată ziua până în noapte şu, şu, şu între voi şi cu toată lumea ca să nu aud eu. Ce, nu văd că vă feriţi de mine în casa mea?! Ce te-ascunzi de mine, bre? strigă deodată Voica cu glas tare. Ca să-mi faci vreun bine te-ascunzi? Hoţu se ascunde, nu omu cinstit! Cauţi lege şi tovarăşi în sat, ca să nu te huiduie apoi lumea că vrei să-mi iei pământu. De ce nu daţi cu pietre în mine, să mă alungaţi, că văd că cu satu întreg aţi căzut la învoială potriva mea! Daţi pământu? S-a făcut stabilizare şi pe pământ? De ce-l daţi? De bunăvoie îl daţi? Cine vă crede? Căutaţi să mă loviţi pe la spate, în întuneric. Auzi, revoluţie, comunism! Să te duci să dai de bunăvoie averea la străini? Bă, revoluţie e să iei sapa în mâini şi să dai în cine se atinge de averea ta, asta e revoluţie! Revoluţie e să iei pământ, nu să dai! Când ziceţi că ne dă pământ, când ziceţi să-l dăm înapoi pe tot! Bre, Ioane, fă-l pe numele meu, că m-oi lupta eu cu comuniştii, că ţie ţi-e frică. M-oi lupta şi l-oi ţine, şi la urmă tot al tău o fi când o cade comuniştii de la putere. Cât or mai sta, bre? Cât? Cinci, şase luni… Vorbeşte lumea în sat că vin americanii şi-i goneşte. Zice că au auzit la radio…

Ion simţi că se roşeşte şi că-şi stăpâneşte cu greu furia. O vedea pe femeia care-l crescuse, batjocorind ce-i era mai scump: încrederea în viitor, încrederea că nu va mai fi asuprit, ascuns, cu frica foamei, cu frica de necunoscut, el şi toţi cei de seama lui, ei şi urmaşii lor. Nu simţea niciun fel de duşmănie împotriva ei, numai milă şi aprigă îndârjire, să scape, şi odată cu el, să scape şi ceilalţi de întuneric, să treacă timpurile de întuneric. Cine o înţelege, bine, că cine nu… În clipa asta, şi-ar fi dat viaţa, ca să fie aşa cum crede el că e bine şi să înţeleagă toată lumea şi să ajute. Îndură chinul cu bucurie, cu mândrie, i se părea plată mică chinul lui faţă de visul ce-l visa împlinit. Îi spuse cu glas aproape stăpânit:

— Sunt legi noi, mamă. O să fie mai bine, bine aşa cum nu a mai fost până acum. Mai târziu…

— Bine potriva m6ea…

— O să dăm toţi pământu, să fie comun, statu ne dă întâi nouă pământ, pământu de la boieri, la care ai râvnit o viaţă întreagă.

— Şi?

— Şi-apoi, cine a înţeles cum merg treburile îl întovărăşeşte, adică îl lucrează în comun, îl muncim cu toţii laolaltă. Ne dă statul unelte, maşini, motoare, şi noi împărţim rodu… E greu de înţeles pentru

dumneata… dar vezi că aproape tot satu a înţeles!

Voica nici nu asculta decât pe jumătate ce spunea Ion. Înălţă curioasă din umeri.

— O să împărţiţi pumni şi palme la împărţeală. E greu de înţeles, băiete, pentru că ce spui tu îs prostii, şi ce spun eu e în firea omului de când lumea şi pământu. Să nu dai averea din mâini nici mort, că fără ea eşti ca şi mort!

— O să ni se dea dreptul după muncă!

— Minciuni ştii tu multe, da cu mine nu merge. Auzi vorbă, să ne ia pământu spre binele nostru! I-auzi vorbă! Ascultă la mine, că-s bătrână şi ştiu!

Dar Ion ştia că acum, ca să ştii, trebuie să fii tânăr, să-ţi fie măcar mintea tânără, dacă nu şi anii! Încercă totuşi, simţind că e zadarnic, să-şi facă datoria:

— Mamă, o să ne facă şcoli, spitale…

— Ce, bre, dacă ne face spitale, nu mai murim? Că de spitale am eu nevoie, parcă nu pot muri şi la mine în casă, în ţoalele mele. Cum am trăit şi până acu, fără spital şi fără spiţeri, om mai trăi şi de acum înainte. Auzi vorbă, să ne ia pământu ca să ne facă spitale! Apoi fără pământ e drept că vom avea nevoie de spital. Auzi, să ne ia pământu şi încă să ne şi bucurăm… Care e prostu de vorbi aşa, să-l văd şi eu cum arată. O fi arătând ca tine, neisprăvitule! Nici pe trin nu m-am suit niciodată şi nu m-oi sui să merg la spital, în blestemăţiile voastre, că nu vă mai ajunge casa voastră, pământu vostru şi picioarele voastre. Am picioare să umblu şi am să umblu ca să-mi păstrez dreptu meu!

— Da în căruţă de ce te sui, mamă?

— Asta am apucat-o din bătrâni: caru-i car şi boii-s boi, da de trin, spital şi şcoli n-am nevoie…

— De ce nu sapi cu plugu de lemn, că şi pe el l-ai apucai din bătrâni? Văd că-l azvârlişi şi-l luaşi pe cel de fier! Lasă, mamă, că ştiu eu ce vrei. Vrei să fii dumneata bogata în sat… Iar ăi săraci să-ţi muncească dumitale. Atât. Vrei să treci în rându bogaţilor, şi pe lume să rămână tot atâta sărăcie. Nu vrei să schimbăm lucrurile şi să aibă toată lumea ce îmbuca…

— Obraznicule!…

— Nu, mamă, nu. Eu vreau şcoli. Eu vreau şi m-oi lupta ca Marinică să meargă la şcoală şi noi toţi să lucrăm cu maşinile, nu cu palmele, şi eu pământu meu tot l-oi da. Spune, mamă, ai fost matale fericită cu orânduirea care a fost, de te lupţi aşa să nu se schimbe nimic?!

— Geaba, că ştiu că te lupţi să-mi iei pământu. M-oi duce la Bucureşti, chiar şi pe jos, m-oi duce la rege, la rege m-oi duce, m-oi aşeza în genunchi în faţa lui şi i-oi spune ce faceţi voi cu ţara… i-oi

spune…

— Nu mai e rege, mamă. L-am gonit. A fugit, că a fost regele bogaţilor, nu al săracilor! Pentru bogaţi milă, nu pentru săraci. Ţi-a mers bine cât a fost rege? Nu te-ai culcat niciodată flămândă? N-ai plâns niciodată, mamă, cât a fost rege?

Voica îl privi cu ochii căscaţi, dar deodată scuipă şi strigă şi mai tare:

— Ptiu, mucosule, ai tu mutră! Auzi vorbă: „L-am gonit”. Poate l-ai gonit tu, bre, pe rege? Geaba: nu-ţi dau pământu nici moartă, auzi tu, bre, nici moartă, nici moartă! Că tu pentru interesu tău, potriva mea, lupţi. Nu-l dau şi cu mine în casă viaţă n-oi mai avea. Şi pe mine în pământ să mă îngropaţi, în pământu meu, colea, la marginea câmpului, auzi, bre, nu la cimitir, nu la colectivă, nu cu străinii la un loc, nu cu tine, că străini mi-aţi fost şi tu, şi tat-tu. N-am nevoie de cimitir, să nu mă îngropi lângă tat-tu şi nici cu tine la un loc. În pământu meu, singură, să-l simt greu pe piept, să simt că-i al meu şi că-mi ţine oftatu… şi să mă odihnesc şi eu… Cu el în braţe să mă odihnesc, să-l simt că-i al meu. Că voi, oamenii mei, tu, copil crescut de mine, m-aţi tâlhărit cu vorbele voastre de beţie… Maică, măiculiţa mea, blestem pe capu meu, că, dacă n-am avut loc pe pământ, oi avea loc în pământ.

Voica plângea cu hohote.

— Mamă!

— Să taci, să taci şi să piei din faţa mea, să nu-mi zici mamă! De ce nu m-a orbit domnu la vreme, să nu te fi văzut – ochii mei să nu te fi văzut, urechile mele să nu te fi auzit, mâinile mele să nu te fi spălat, gura mea să nu te fi sărutat, gura mea să nu te fi binecuvântat… Să nu mai îndrăzneşti să-mi spui „mamă”!

Ion o privi lung, apoi, obosit de zădărnicia luptei, ieşi din odaie. O auzea în urma lui pe Voica cum boceşte. Merse la Axenia. Axenia îl întrebă:

— S-a mai potolit?

— Dânsa una ştie, una spune, zise Ion.

Axenia îl privi, uimită, dar tăcu. Ochii lui străluceau a lacrimă şi aşa nu-l văzuse niciodată.

Într-un târziu, Ion spuse:

— De când a murit bătrânu…

Dar Axenia îi luă cuvântul:

— De când a murit bătrânu, vai de zilele noastre, a dat în mintea copiilor, asta e!

— În mintea copiilor şi în mintea nebunilor şi altcum n-am ce zice. Toate relele din sufletul ei s-au întâlnit! Nu vezi că tot satu stă să vază ce-i cu noi? Mă opresc oamenii pe drum şi mă întreabă în batjocură: „Eh, zic, cu noi vorbişi într-un fel şi ne convinseşi, dar pe mă-ta nu o

poţi scoate din ale ei! Cuminte a fost bietul Dumitru de nu i-a dat pământ, că de-i da pământu, v-ar da acum afară Voica pe voi din casă!”

— O fi că ne-ar da, că nici de Marinică nu-i pasă…

— A suferit o viaţă întreagă din pricina legilor timpului ei, a trăit speriată, înjosită, şi acum, că lucrurile s-au schimbat spre bine, iat-o că nu vrea. Ea vrea să rămână lucrurile cum au fost. Ea să aibă pământ. Atât. De nimeni nu-i pasă! E ca un om care plânge că-l strânge încălţămintea şi umblă şi plânge, şi-i dai ghete bune şi largi, să-şi schimbe încălţarea veche, şi nu vrea şi tot umblă cu cele vechi şi tot plânge! Iară zic, am fost pentru ea copil străin şi străin am rămas! Numai la interes s-a gândit. Să-mi fi fost mamă, m-ar fi înţeles, aşa cum m-ai înţeles tu, că-mi eşti nevastă. Şi mi-e greu taman pentru că nu-mi este mamă bună, ci numai că mă crescu şi se trudi cu mine să mă vază om în toată firea, eu, copil străin, şi mă doare şi de amintirea tatii, mort, că aş vrea să-i împlinesc voia de mi-o spuse şi de care şi eu i-am spus că o voi ţine, să am grijă de femeia lui, femeia care m-a crescut. Mi-am călcat cuvântul dat lor, Axenie! Dar vezi, Axenie, că ce vreau eu de la viaţă o să ne salveze pe toţi şi nu mă pot opri la jumătatea drumului de mila mamei mele, care e bătrână şi nu mai poate înţelege. Că vezi tu că şi pe Marinică de-l laşi să facă ce vrea el, apoi fără să vrea numai rău ţi-ar face, ar da foc la casă, ar cădea în fântână, că mintea lui nu poate înţelege…

S-au culcat şi, noaptea târziu, Axenia s-a trezit de glasul lui Ion. L-a văzut că stă în capul oaselor şi l-a auzit că spunea, spunea cu putere:

— Oarbă, oarbă, oarbă! Umblă ziua-n amiaza mare cu ochii deschişi şi nu vede că e lumină. Zice că e întuneric. Şi în soare de-ar privi şi tot întuneric zice că-i. A orbit-o setea de pământ, setea de avere. Oarbă. Dar eu nu m-oi lăsa, că ce vreau eu o să fie bine pentru toţi! Greu nu trebuie să ne sperie, dimpotrivă. Greu trebuie să ne îndârjească.

Ion se opri din vorbă, parcă se mai răcorise. Spuse deodată îngândurat, uşor surâzând:

— Axenie, mama seamănă cu Ilie Pirpiriu…

— Ce vorbă-i aia, Ioane?

— Iacă-te: Ilie Pirpiriu, prostu satului, voia să oprească la inundaţie apele ieşite din matcă şi striga la ele şi geaba îi spuneai că nu se poate, că apele sunt mai tari ca el, că el tot voia să le oprească, şi s-a azvârlit cu furie să li se împotrivească şi se înecă. Mama vrea să oprească şi ea timpurile în loc, şi strigă… da geaba strigă şi se pune potrivă. Asta nu se poate. Nimeni nu se va putea pune potrivă la viaţa nouă ce se naşte! Geaba!…

XLVII

Şi într-o zi, nu mult după ce încercase Ion să vorbească cu Voica, poate numai câteva zile după, o văzură, spre marea lor uimire, că, fără să vorbească vreun cuvânt – că nu mai vorbea nimic cu ei –, înhamă un cal la o căruţă şi că începe să care în căruţă o ladă cu haine, ţoale, perini, oale…

Ion s-a temut că, într-adevăr, merge la Bucureşti să-l caute pe rege şi că or prinde-o autorităţile, şi…

— Întreab-o, Axenie, unde merge…

— Ba eu nu…

O întrebă Ion:

— Mamă, unde vrei să te duci?

— Şi ce-ţi pasă ţie, câine?… Că ţi-oi spune ţie unde mă duc! Ai grijă de mine, hai? Sau ţi-e teamă ca nu cumva să plec cu haine de ale tale, că am să-ţi jefuiesc averea? Iacă, mă duc şi eu la mine în sat, unde m-am născut, la fraţi de-ai mei, că nu s-o fi făcut pe tot judeţu comunism… Oi schimba apoi pământu ce-l am aici cu pământu de-acolo, şi cât oi mai avea de trăit, oi trăi acolo, că mi-s fraţi şi nu m-or hoţi şi ei, ca tine, ca voi. Plec, să nu te mai văd. Plec, Ioane, la bătrâneţe, din casa ta, că nu m-ai ştiut ţine.

Ion se înroşi, strânse tare din pumni. Îi venea să-şi dea cu ei în cap. Zise:

— Mamă, fă cum vrei. Noi aici rămânem şi te-om aştepta. Aici e casa dumitale. Dacă te întorci, bucuroşi om fi. Om avea răbdare să te aşteptăm şi poate ăi înţelege că noi am fost drepţi cu dumneata şi nu am umblat cu minciuna şi furtu. Dar e păcat, că ne râde satu. Eu altă mamă n-am avut.

Voica îl privi ciudat. Ion crezu că Voica îl va înţelege, că i se va muia inima, aşa cum îl ierta când era copil şi i se muia inima de mila lui, crezu că se va face pace între ei, dar ochii Voichii străluciră sălbatic:

— Iacă-te, bre, că ai învăţat să vorbeşti! Cine te-a învăţat, bre? Ăi de-ţi iau pământu, să te fericească? Dă, băiete, dă şi hainele de pe tine, umblă gol, de-ţi place, da pământu, auzi, pământu meu nu-l dau. Las', că-s mai deşteaptă ca voi! O să veniţi voi la pomana mea… Ziceţi că s-au întors lucrurile: păi zic şi eu ca voi, că s-au întors: acu am pământ, nu-l dau şi o să cerşiţi la uşa mea!

Şi începu din nou să care ţoale în căruţă.

Ion intră în casă şi se întoarse iar în bătătură; era cu Marinică de mână.

— Marinică, spuse Ion cu glas tare, să-l audă şi Voica, spune tu lui mă-ta-mare să nu plece, să stea cu noi.

Marinică, speriat, spuse solemn:

— Mamă-male, stai cu noi, apoi deodată începu să plângă. Stai cu noi… Ia-mă cu tine, mamă-male. Vreau să dorm cu tale, mamă-male.

Axenia îi strigă:

— Zi-i, Marinică, zi-i, n-o lăsa să plece, Marinică.

Cu cât plângea copilul, cu atât bătrâna se grăbea. Deschise apoi poarta larg, se urcă în căruţă, dădu bici cailor şi o porni în goană. În urma ei poarta ogrăzii rămase deschisă. Uruitul roţilor acoperi urletele lui Marinică. Axenia luă copilul în braţe, să-l liniştească. Ion privi spre poarta larg deschisă. Zise aşa, mai mult ca pentru el:

— Eu am crezut că dânsa, mama, o să înţeleagă cea dintâi ce vrem noi să facem. Credeam că suferinţa îndurată de dânsa o s-o facă să înţeleagă cât blestem a fost în orânduirea de până acum… Dar se vede că pe unii suferinţa îi luminează şi pe alţii îi întunecă… Şi am mai zis că dânsa o să aibă încredere în mine.

Axenia îi spuse lui Ion:

— Şi ne luă căruţa şi calu…

— Să taci, fa, îi strigă deodată Ion cu năduf. Să taci! Sau tot n-ai înţeles? Hai? căruţa „noastră” muncită de ea? M-am săturat de ce e „al meu” şi ce e „al tău” şi de duşmănie. Mâine în zori mergem şi dăm pământu tot cât e „al nostru” la colectivă. Auzi tu, fa?

— L-om duce, Ioane, l-om duce şi-o fi bine.

Şi Axenia intră în casă cu Marinică, iar Ion, cu pasul lui legănat, merse la poarta rămasă deschisă şi o închise. Se simţea, după îndelungă zbatere, liniştit, deodată liniştit, foarte liniştit.

XXXVIII

După vreo două săptămâni, într-o zi Voica s-a întors. S-a întors cu aceeaşi căruţă şi cal cu care plecase. S-a dat jos în uliţă, a deschis poarta, a luat calul de căpăstru şi a intrat în curte. Poarta a lăsat-o iar larg deschisa în urma ei. A intrat în curte, până-n mijlocul bătăturii, a descărcat lucrurile: o ladă mai mare, una mai mică, două scaune, perne, ţoale, vase şi alte bulendre. Apoi a dus căruţa şi calul în fundul curţii şi, fără să deshame calul l-a lăsat aşa acolo şi s-a întors în bătătură.

Era într-o duminică. Vecinii de prin curţi începură să se uite spre curtea Voichii, şi apoi, încet, să se adune. Priveau prin poarta rămasă larg deschisă, a pustiu, cum îşi descarcă Voica lucrurile.

Din odăi Axenia ieşi în prag şi spuse Voichii

— Mamă, ai venit! Să-l chem pe Ion să te-ajute? Îi taman duminica şi-i acasă.

Iar Ion se apropie încet, legănat, şi încercă să ridice din lucruri, să le ducă în casă, dar Voica se răsti la el în gura mare:

— Piei în casă, câine. Că n-am nevoie de tine!

A rămas singură Voica în mijlocul bătăturii, lângă bulendre. Nici n-a privit spre poartă, spre lume. A mers şi s-a aşezat sus pe ţoale, pe lada cea mare. Şi apoi a început să bocească tare. La poartă se adunară şi mai mulţi oameni. Din casă, la geamuri, Axenia şi Ion priveau şi ei, cu groază şi uimire în inimă. Voica bocea:

„Maică, măiculiţa mea, moartă eşti, mâine moartă oi fi şi eu ca tine, da blestem să fie în pântecu de mă născu, maică, măiculiţa mea… Şi-oi veni şi eu la tine, şi durerea mea ţi-oi spune – până acum de am strigat, geaba, geaba am strigat, tu nicicând nu ai aflat, maică, măiculiţa mea. Stai acu la poarta raiului, stai de mă aşteaptă, că de iad m-am săturat, că pământu iad mi-a fost, şi-oi veni neîntârziat, şi-oi veni neîntârziat. Lângă tine-oi povesti, că la alt n-am unde vorbi. Oi muri şi oi veni, lângă tine m-oi jeli, viaţa toată mi-oi jeli, măiculiţă, măiculiţa mea. Sterp să-ţi fi fost pântecu, că al meu de sterp ce-a fost am dat lapte dulce şerpilor. În pământ, în pământu meu să mă-ngropaţi, sus în buza câmpului, în apusul soarelui, goală să mă îngropaţi, bani spurcaţi să nu îmi daţi, câinii să mă plângă, greierii să-mi cânte-a dor, de-o vrea vântu să jelească, ploaia să mă răcorească, nimeni să nu-mi afle plânsu. În pământ, în pământu meu, singură să fiu, că tot singură am fost, că tot singură am fost. În pământ, în pământu meu, să-l simt greu pe pieptu meu, gura să-mi astupe, ochii să nu-mi vază, mâinile să-mi zacă, şi picioarele să-mi hodinească şi să hodinesc şi eu, şi eu şi oftatu meu, măiculiţa mea, maică, în pământ, în pământu meu, că alt loc eu n-oi găsi, de-oi trăi cât oi trăi. Maică, măiculiţa mea, să-mi ajuţi să mor, că de tine-mi este dor. Liniştită-oi muri, liniştită-oi fi-n pământ, în pământu meu, că de moarte-mi este dor, că de moarte-mi este dor. Şi rămâie cel străin şi rămâie cel hain, să se bucure de moartea mea, să se bucure de-averea mea, cel străin şi cel hain! Şi din rod de or mânca, fie de pomana mea, că de el nu mi-o fi dor, de copil străin nu mi-o fi dor, că de moarte şi pământ îmi este dor…”

În casă, Axenia şi Ion se uitau când şi când, neputincioşi, unul la altul. Ion s-a trântit pe-o laviţă şi şi-a astupat urechile. Mai târziu a luat de pe masă o broşură şi a început să citească. La un timp a ridicat ochii şi i-a spus Axeniei în şoaptă, că Marinică dormea:

— Nimeni nu o poate ajuta dacă nu se ajută singură. Nenorocită a fost, nenorocită-i şi acum!

Ion făcu o pauză şi adăugă:

— …acum, când ar fi putut să fie uşurată! Credeam că-i mai deşteaptă, că până la urmă o înţelege!

Şi Ion se adânci din nou cu încăpăţânare în cărţuliile lui, cu mâinile la urechi.

De pe uliţă, lângă gard, lumea se uita uimită. La poartă, chiar în poartă, o femeie bătrână se aşezase pe o buturugă şi bocea şi ea. Jelea

mai încet ca Voica, fără cuvânt, dând putere însă plânsului. Nimeni nu ar fi putut spune dacă boceşte din datină, că aşa e dat să ţii isonul, sau din milă pentru Voica. Sau dacă, apucată de amar, îşi bocea şi ea viaţa ei.

Voica a plâns şi a bocit timp lung. Nimeni nu a îndrăznit să se apropie de ea. În uliţă, lumea adunată începuse să vorbească în şoaptă, pornind de la cele ştiute din viaţa Voichii şi ajungând la întâmplările şi greutăţile lor, aşa cum se vorbeşte la veghea mortului: în şoaptă, dă de toate. Apoi, încet, unul câte unul au început să plece pe la casele lor.

Când Voica s-a ridicat şi a coborât de pe bulendre, soarele roşu, imens, rotund, apunea în fundul ogrăzii. Cu pasul ca de om beat, cu privirea rătăcită, cu basmaua mototolită, Voica a ocolit ograda, strigându-şi blestemul şi bocetul, acelaşi bocet, cu strigăte mari. I se auzea vocea: „…că de moarte-mi este dor… că de moarte şi pământ îmi este dor…”. S-a oprit în faţa grajdului cu boi şi cai, s-a oprit în faţa coşarului cu orătănii, în faţa cocinii cu porci, în faţa clăii de fân, în faţa fântânii… Le-a pipăit uşor cu mâinile, ca orbii care-şi caută drumul, a ocolit casa, curtea, a mers şi până în marginea câmpului, în faţa soarelui, şi şi-a strigat blestemul mai tare acolo, în faţa luminii lui, şi apoi, deodată, ca şi cum ar fi isprăvit ce avea de făcut, a tăcut, şi cu grabă mare s-a dus la maldărul de bulendre, şi-a ales o pernă şi o ţoală, le-a ridicat în braţe şi a intrat grăbită cu ele în casă. A intrat drept la ea în odaie, acolo unde dormise toată viaţa. Şi-a pus perna căpătâi pe laviţa ei de lemn, s-a întins, s-a învelit cu ţoala, s-a întors cu faţa la perete şi a rămas nemişcată, de nici suflarea nu i s-a mai auzit.

Axenia şi câte-o vecină intrară şi ele şi-o întrebară în şoaptă dacă nu vrea nimic, fie lapte, fie zahăr, fie apă, dar Voica nu a răspuns. Mai târziu, când a simţit că este Ion lângă ca, i-a cerut lui apă şi a băut din cana mare, cât o vită de mult a băut. A gemut greu şi s-a culcat apoi la loc. Faţa îi era ca pământul, mâinile şi picioarele, reci ca gheaţa, şi ochii tulburi ca la peştii morţi. I-a auzit apoi, ca în vis, pe toţi ai casei, unul câte unul, cum au plecat de lângă ea. Voica a închis ochii şi şi-a zis: „Am să mor singură ca un câine. Asta o să-mi fie moartea, moarte de câine. Nici lumânare n-o să aibă cine-mi pune. Că-s străină printre ei, străină pe pământ, omu nimănui… suflet pustiu…”

O dureau oasele şi trupul tot.

Apoi a adormit. Un somn greu şi peste fire de adânc. Somn fără vise. Somn negru, ca moartea de adânc.

XLIX

Când s-a deşteptat, în toată casa era linişte. Şi Voica şi-a mişcat

încet o mână, apoi cealaltă, apoi picioarele şi s-a mirat că nu e moartă. S-a pipăit, s-a sucit. Şi-a zis: „Credeam că am murit, ca m-oi deştepta pe cea lume. Că am fârşit cu viaţa asta!”

Îi era ameţeală. Casa se învârtea domol cu ea. O ameţeală molcomă ca o legănare. Îi era inima încă plină de plâns. Aproape de moarte fusese, aproape de marginea neagră şi adâncă a morţii…

Numai atunci când era să ne înece în apa Neajlovului, cu Ion cu tot, la inundaţie, mai fusese atât de singură şi atât de vecină cu moartea!… Acum pare că este iar apă pe întinsurile din faţa ei, apă şi tăcere. Apele creşteau, apele se umflau, apele o legănau… numai apă în jurul ei. O cuprinseseră şi creşteau, creşteau… Năvală mare! Cum creşteau! Şi fie viitură? Ce greu înainta prin ape… aşa… luptă dusă cu moartea. Aşa-i moartea, o apă tulbure în care te duci… te duci… Lăsase căruţa, grâul… Grâul satului întreg plutise pe ape… Ce avere! Ce bănet plutea pe ape… Şi hârtiile ca frunzele, sutele şi miile de lei zburau risipite în văzduh, purtate de adiere… Bănetul satului… Apa creştea. Şi pe Ion îl lăsase în căruţă, cu avere cu tot, cu boi cu tot, să se înece îl lăsase, să scape de el îl lăsase… Să moară Ion îl lăsase… Ucigaşă fusese ea în clipa aceea…

Voica gemu şi se înturnă greu pe laviţa ei.

Da, pe Ion, strugurel, îl lăsase zălog morţii, atunci, să se înece, să scape de el, să moară Ion, omorât de voia şi de fapta ei!

Şi de murea Ion, atunci ce-ar fi fost? Ce-ar fi fost de murea Ion?

Voica simte un nod în gât şi plânsul îi udă cu lacrimile lui faţa.

Asta ar fi fost… Ar fi fost că toată viaţa l-ar fi plâns pe Ion. Ar fi plâns de spaimă, ar fi plâns de milă, ar fi plâns de pustiu lumii… că, fără Ion… de pustiu lumii ar fi plâns… Ucigaşa…

De-l lăsa să se înece, viaţa ei tot blestemată ar fi fost. Mâinile ei tot atât de muncite, dar sufletu ei n-ar mai fi ştiut ce-i hodina şi nici pentru cine munceşti n-ar mai fi ştiut. Pământu, cât îl vezi cu ochii, ar fi fost al ei, dar hodină n-ar fi cunoscut şi nici pentru cine munceşte n-ar fi cunoscut. Viaţa, ocnă pentru neştiutul omor ar fi fost! Că nimeni n-ar fi ştiut. Numai ea şi sufletu ei ar fi ştiut că a ucis! Ion, în căruţă, prunc, trupuşor ca struguru, strigase: „Mamă!” Aşa strigase: „Mamă!” Avea mânuţele întinse către ea, şi ea fugise de el prin ape, să scape de el… şi o durea în inimă şi în pântece… neîndurată durere… ca acum durere… tot trupu o durere, ca de moarte durere… dar nu murise nici atunci şi nici acum nu murise! Luptase atunci, apoi, cu apele, ca să-l prindă în braţe, să-l scape de la înec. Uite-aşa, luptase cu moartea, să-i dea viaţă lui Ion. Întâi vruse să-l omoare şi apoi vruse să-şi dea viaţa ei ca să-l scape… pe el… trupuşoru lui fraged… ca acum luptase, uite aşa luptase, ca acum luptase… Ah! cât a luptat şi acum în urmă, cât a strigat! Câtă moarte i-a fost în gură. I-au ieşit strigăte de moarte ca şerpi din gură. A moarte strigase! Cât blestem de moarte strigase!

Împotriva vieţii luptase! Ce pământ greu! Ce avere grea! Atunci a luptat cu apele, ca să scape grâul, apoi ca să-l scape pe Ion, dar acum pentru ce luptase? Ce-i lupta asta neînţeleasă la marginea mormântului, nemiloasă şi grea?!… Pentru ce moare acum? Luptă cu pământu şi apa, cu banii şi văzduhu, cu pustiu şi focu, cu focu din inimă luptă acu! Cu viaţa lui Ion luptă… Tot pe Ion a vrut să-l omoare şi atunci şi acu şi tot pentru avere şi atunci şi acu.

Voica simte că-i alunecă pe faţă lacrimi. Ar boci iar, din gura toată, dar înăbuşe strigătul, să n-o afle nimeni că nu e moartă. Îi e ruşine că n-a murit. I se pare că are acuşi ceva de înţeles, ceva de împlinit. Acu, de n-ar muri numa! De n-ar muri! Pentru avere şi pamânt era să moară. Oare viaţa-i făcută pentru avere, sau averea pentru viaţă?!

Ea, pentru avere şi pământ era să ucidă! Şi-atunci, şi acu!

Ion a spus, în zilele din urmă a spus: „Faci ca Ilie Pirpirie, mamă, strigi şi strigi şi geaba strigi. Vrei să opreşti mersul lumii în loc şi strigi şi geaba strigi! Vrei să opreşti timpurile în loc şi geaba vrei! Ce nu stai binişor să asculţi ce-ţi spun şi să le bucuri că eşti om, cu noi acişilea laolaltă.”

Apoi Ion a strigat tare: „De ce nu crezi în mine, mamă, de ce?”. Aşa a strigat: „De ce nu crezi în mine, mamă?”

Dar ea nu l-a crezut pe Ion pe cuvânt şi a mers în satu vecin la fraţii ei şi-a văzut că acolo e ca şi aci, şi fraţii i-au spus că aşa-i peste tot, în toată ţara, în tot locu, şi peste alte ţări tot aşa şi că aşa o fi pe pământu întreg! Atunci, dor i-o fost să moară măcar ea, asta-i! Dor de moarte! N-a dat ascultare la cuvântul nimănui, la cuvântul nimănui! De ce n-a dat ascultare? Iaca, de frica robiei n-a dat ascultare, că inima-i încărcată de robie, de întreaga ei viaţă de robie, că din bunici şi străbunici tot robie au trăit! S-a temut în inima ei să nu vie cumva, pe negândite, te miri cum, o altă robie, şi robia de n-o cunoşti îi mai grea ca cea de te-ai potrivit cu ea! Asta-i: de frică. De întuneric, groază şi lăcomie!

Voica geme şi-şi simte anii şi oboseala vieţii ei de trudă, adunată ca o povară pe tot trupul ei. Asta-i bătrâneţea ei! Nu anii, ci truda.

Lacrimile Voichii curg boabe mari. Nu mai poate îndrepta nimic. Aşa o să moară, ca o proastă, ca Ilie Pirpirie, fir-ar el să fie de râsul lumii, că de râs a fost. Auzi, să oprească el viitura şi puterea apelor!

Dar dacă ea, Voica, ar fi dat ascultare la cuvântul de-l spuse şi-l tot spune Ion, ar fi înţeles ea oare? Pentru ce umblă Ion mândru, de parc-a găsit cea comoară în câmp? O fi şi el nebun? Şi o fi înnebunit atât lumet, de vorbesc ce n-au vorbit nicicând? De ce n-a dat ea ascultare la ce vorbesc ei şi să fi înţeles şi ea ce spun ei? Ei vorbeau, iar ea, ca să n-audă ce spun ei, că nu voia s-audă, striga, ea striga mai tare ca ei: „Nu, nu şi nu!” Ei iară vorbeau şi ea iară striga: „Nu, nu!”, asta-i. Şi a zis că mai bine moare decât să zică da, şi iată că n-a murit, n-a

murit… Barem Ilie Pirpirie muri, dar ea nu muri…

Acum afară se întunecă. Soarele a apus. Mâine soarele o să răsară iar, o să fie încă o zi. O să apuce şi ziua asta. Aşa a trecut viaţa.

Când se făcuse răscoala, atunci de avea vreo treisprezece ani. Îşi aminteşte: iacă-te că ei, ţărănimea, au cerut pâine, dar gloanţe în pieptu gol şi în pântecele flămând le-au dat, în loc de pâine. Mii şi mii au împuşcat. Li s-au umplut gura de sânge, gura de strigase că le e foame! Mii şi mii au împuşcat!

Acu, Ion zice, vorbă mare zice, că l-au gonit pe rege. Că de-o fi adevărat, bine făcură, că el, regele, niciodată n-a ştiut nici ce-i să fii flămând, şi nici ce-i mila de cel flămând. Acu revoluţia îl goni. Dar ce răscoală mare o fi asta, de-i zice revoluţie, şi are putere să-l gonească pe rege şi să-i gonească şi pe boieri! Dar ce revoluţie greu de înţeles! Cum să înţelegi că-i revoluţie, când n-a mers nimeni cu furcile şi topoarele, când n-a omorât nimeni pe nimeni şi n-a dat foc pe la conace! Şi acum nici pe ţărani nu-i împuşcă, nu-i afumă prin bordeie şi nici nu-i bate la boier în bătătură şi nici legaţi nu-i duce la primărie, ca să vadă toată lumea ruşinea şi sărăcia lor ascultătoare şi robită! Îi tot adună şi le tot ixplică şi te roagă cu binele, că-i spre binele tău s-asculţi, şi-i tot aşteaptă să înţeleagă cu binişoru! Să fie oare păcăleală că-i revoluţie şi că a învins ţărănimea? Ce socoteală o fi şi asta? Ion o fi ştiind toate socotelile astea, de tot vorbeşte, vorbeşte. Sau o fi mintea ei prea bătrână să mai înţeleagă, şi geaba i-o vorbi Ion! Şi de-i bătrână, de ce să-i dea Ion ascultare ei, când el o fi dintre ăi de făcură revoluţia, spre binele creştinilor, că mult a mai lipsit el de-acasă, ani şi ani lipsă… iar ea îl blestemă în gura mare, de auzi tot satu! Ca un sac de cartofi i-a stat în spate, greu şi nemişcat… asta-i. De furie rea crezu că moare şi nu muri. Iacă-te că nu muri.

Ion zice că le dă tractoare, apoi face şcoli şi spitale şi îndiguiri, să-i puie în rând cu oamenii. Aşa zice Ion. Au făcut o grădiniţă de copii în sat. Auzi vorbă: „Grădiniţă de copii!" Să fie acu Ion mic şi ea tânără. L-ar duce în braţe la grădiniţă, ca pe o floare, nu l-ar mai lăsa singur acasă, legat cu funia de picioru patului sau în câmp, în soare, trupuşoru-i fraged ocrotit numa de umbra ghiociului, culcat pe pământ, alături cu câinele… şi plin de muşte pe faţă şi până în albu ochilor…

Şcoli, spitale, tractoare, case, îndiguiri, drum şi lumină ilectrică…

„Mâine, poimâine, Ion duce pământu la colectivă, să-l are cu tractoru, să-i puie şi lui ilectrică. Aşa a spus, aşa o face!"

Voica zice, şoaptă zice. Apoi îl gândeşte pe Ion, înalt, mergând să ducă pământu. Îl vede parcă, dar Voica nu mai simte nicio durere, niciun foc. Într-un fel tot a murit ea, de nu o mai doare că Ion duce pământu. Ea cea veche o fi murit, ea cea de n-a înţeles a murit. Oare ea, cea nouă, o înţelege, de-o asculta la vorba lui Ion?

Pe Voica o cuprinde un fel de uimire. Că dacă îi pare că a murit ea, cea veche, vede că tot ea s-a născut la gânduri noi, neştiute încă de ea. Un fel de lumină îndepărtată, nişte zori niciodată văzute până acum, rază pornită dinăuntrul ei.

„Da dacă ce-a zis Ion o fi adevărat, şi aşa, pe negândite, om scăpa de sărăcia noastră? Dacă ce zice Ion este adevărat şi eu nu l-am crezut? Cu foc l-am certat, cu moarte l-am blestemat, dar dacă o fi el cu dreptatea?", gândeşte Voica şi simte deodată cu cuţit în inimă. „Pe Ion l-am blestemat şi pe tat-su, bătrân, în pământ l-am băgat! Şi de jelit, nu l-am jelit, că supărată eram, şi mândră eram, şi surdă eram, de nici el, mortu, nu ura mai surd de cum eram eu vie surdă!"

Şi o cuprinde pe Voica o mila târzie pentru Dumitru, jale, cernită jale, zădărnicită jale.

De atâta zbucium, Dumitru bătrânu muri, da ea nu muri: Iacă-te mâini, iacă-te picioare, iacă-te tot trupu trudit, dar încă viu! Dumitru-i mort, în pământ, şi o aşteaptă. Aşa aşteaptă morţii pe cei vii, nemişcaţi.

A crezut că moare şi ea şi merge la el, da iată că, în loc de moarte, o minte nouă se iveşte în ea, o minte care parcă prinde a înţelege ce n-a putut înţelege până acu. De rămânea Ion blestemat, rămânea şi ea în pământ, şi geaba sta, cu gura plină de pământ sta, lângă Dumitru bătrânu, supărat şi el pe ea, sta.

Cum să te hodineşti în pământ, când sufletu nu ţi-a fost drag. Ci numa pământu! Pământu rece şi greu ţi-a fost drag! Dacă ai trudit la pământ, parcă pământu te iubeşte? El, la urmă, pământu te cere şi te îngroapă în el. Cum să te hodineşti, când mortu de lângă tine îi supărat pe tine?!

Voica simţi un fel de groază la gândul gliei, reci, negre şi grele, pământul ăsta de-l dori atât de mult, cu Dumitru alături, supărat pe ea. „În pământ, în pământu meu, singură să fiu, că tot singură am fost… În pământ, în pământu meu, să-l simt greu pe pieptu meu…"

O leagănă ameţeala şi cuvintele, dar cuvintelor vechi nu le mai găseşte rost. Un fel de ruşine a cuprins-o… Tot satul a auzit-o. Tot satul i-a auzit bocetul şi blestemul. Dar Ion nimic n-a zis. Numai privirea neagră i-a fost. Cătrănită i-a fost. Altul o lua pe sus, ca pe nebuni. Dar el nimic n-a zis, că-i milos. S-a ascuns în casă de ruşinea ei. Amu ce-o fi făcând? Stă în odaia de-alături şi aşteaptă ca ea să moară şi-apoi s-o îngroape E supărat şi o lasă să moară singură, că aşa a strigat ea la Ion că vrea: singură, să moară singură!

Afară, încet, se întunecă. În salcâmi, lângă prispă, vrăbiile, ca în fiecare seară, au prins a ciripi. Asta-i înainte de somn. Voica ascultă, apoi îşi şopteşte, ca un oftat, cu inima plină de milă:

Şi ele ca mine
Una ştiu, una zic,

Şi în seară şi în zori
Iaca aşa, până mor.

Voica vede cum se întunecă încet în odaie, cum se face totul ca cenuşa. Încă o zi a trecut. Apoi aude o voce de copil deşteptat din somn, care începe a scânci: „Mamă, mamă!”.

Voica tresare toată. O năduşeală a cuprins-o. I-a părut că-i Ion mic. „Mamă.” Şi iar îi pare că luptă cu puterea apelor, cu puterea morţii. Ion este în căruţă, cu mânuţele întinse către ea. Apele acoperă pământul. Ea s-a întors, şi merge prin apă, greu, cu moartea în faţă. „Mamă.”

Dar Voica îşi aminteşte deodată de Marinică. Ăl de zice „mamă” acu nu-i Ion, îi Marinică, e băietu lui Ion, Marinică a lui Ion. Ion e om în toată firea acu. El are copii. Ea, Voica, murea, şi ei rămâneau toţi aci pe pământ, supăraţi pe ea, şi de murea ea, nimeni nu le-ar mai fi putut spune că-i pare rău că s-a supărat pe ei, că i-a blestemat…

„Mamă, mamă”…

Se aude alături cum încep toţi să se mişte. Se aude glasul lor în şoaptă. Vorbesc în şoaptă pentru ea, bătrâna! Or fi tare supăraţi pe ea! Poate că vorbesc în şoaptă, că aşteaptă să moară ea? Poate era mai bine să moară, să scape de ruşinea de le-o făcu! Sau poate or mai avea nevoie de ea, iacă aşa, pe lângă casă… lângă păsări… lângă răsad… Toată casa cu bătrâna ei… că tare-i milos Ion! S-ar naşte şi ălălalt copil a lui Ion şi n-o avea cine-l legăna… că tinerii or merge acolo unde zic că merg, că-i rânduire nouă, de i-o zice cum i-o zice, că numai ei ştiu cum îi zice, că ea n-a vrut să audă cum îi zice…

Numa de n-o muri ea prea repede, să apuce şi ea să vadă şi să fie, cum o putea, de folos… rânduirii noi… că o fi ştiind Ion ce zice… că o fi adevărat ce zice Ion şi o afla şi ea de la Ion că au scăpat ţăranii de robie, foame şi ruşine… Poate asta-i lumina nouă…

Ion are şi duşmani în sat. Asta a înţeles ea desluşit, că mai sunt şi alţi nebuni pe lume şi în sat, aşa cum a fost ea, de un vor nici să auză ce li se vorbeşte şi strigă: „Nu şi nu”, fără să fi înţeles potriva la ce strigă. O avea şi Ion nevoie de suflet de-l ascultă şi-l înţelege când o veni acasă să se hodinească. „Poate o avea Ion răbdare, de s-o împăca cu mine, să-mi lămurească şi mie cum este, cum îi zice şi cum o fi… Numa de nu s-o fi supărat de tot cu mine că nu am ascultat mai întâi”.

Voica aude cum, în odaia de alături, se mişcă oamenii ei, cum aprind lampa. Apoi vede cum se crapă şi se deschide uşa, apoi vede aşa în pragul uşii luminate că stă Ion, cuprins întreg de lumina din spatele lui, precum chipul sfinţilor în icoane. Îl vede înalt, îl aude cum închide cu grijă uşa în urma lui, cum intră cu pasul asurzit până aproape de laviţa ei. Îl aude cum o cheamă cu teamă:

— Mamă, dormi? Tale dormi, mamă?

Voica se întoarnă încet. Caută să se ridice. Geme. Ion e ajută.

— Ţi-i sete?

Şi-i dă apă să bea. O ajută să bea. Îi sprijină trupul bătrân cu puterea lui tânără şi-i dă să bea. Şi Voica-i zice, şoaptă suspinată:

— Mulţumesc ţie, Ioane.

Ion e tot lângă laviţă, n-a plecat. E înalt, tăcut. Aşteaptă parcă. Şi Voica, şoaptă iară, zice:

— Mâine… mâine…

Şi i se înnoadă glasul. Dar Ion nu pleacă. Pe cât e de înalt şi puternic, pe atât îi de bun. Şi după ce au tăcut o vreme, Voica întreabă deodată, ridicându-se în capul oaselor şi înturnându-se toată către Ion, aşa în întunericul odăii, numai ei singuri, suflare lângă suflare:

— Şi cum ziseşi că o să fie?… Adică… când o să fie făcut tot ce trebuie să fie făcut… pe lumea ţăranilor?

Ion simte un junghi în inimă. Nu ştia că bucuria poate durea atât de tare. Zice:

— Dacă ai să ai răbdare, mamă, eu ţi-oi spune şi matale ce ştiu, ce vreau, ce vrem şi ai să înţelegi şi matale.

Voica gemu:

— Eu n-am să mai am putere să înţeleg, că-s prea bătrână şi mi-a înţepenit mintea în cele vechi…

Au tăcut un timp, un timp din suspin dezlegat. Şi Voica iar a şoptit:

— Ioane… cu zic că atunci când te-oi hotărî să duci pământu, oi merge şi eu cu tine, m-oi răzăma de tine şi-oi merge. Şi ce-oi face tu oi face şi eu. Să vază satu c-am înţeles ce-am zis că n-oi înţelege niciodată. Să vază şi ei şi să fârşim cu ce-a fost robie a minţilor, de n-ar mai fi fost.

— Mamă. Mie mi-a fost greu că taman dumneata să nu înţelegi. Parcă aşa… că nu aveam bucurie de bucuria mea dacă dumneata nu pricepeai ce-am priceput eu, că întâi pe tale te am pe lume.

Voica încă se frământă. Încă îi vine să plângă, să strige, îşi domoleşte spaima vieţii noi în care vrea să intre şi spune:

— …Ioane.. Ioane, şi… de-o fi greşit ce povesteşti tu bre, atunci ce-o să fie, bre? Ce ne facem?

Ion rămâne încremenit. Gândeşte. Pentru el gândeşte, frământat gândeşte. Simte un fior. A uitat-o pe Voica. E numai el singur pe pământul întreg. Nu era pus să dea bătrânei un răspuns, ci însăşi gândurilor lui. Fulgerător îşi dădu seama că ce credea era credinţă limpede. Dar se înfiora iară mai adânc: da dacă oamenii… oamenii, că oamenii îs oameni, nu vor înţelege aşa cum trebuie înţeleasă viaţa nouă şi o vor poci cu mâinile lor, cu înţelegerea lor prostită?

Ion stă încremenit, ca la judecata de apoi. Răspunsul trebuie să-l dea nu Voichii, ci conştiinţei lui.

Deodată, o putere crescu în el, fierbinte. Puterea omului care cere

să lupte pentru înfăptuirea gândului său… nestrămutată putere şi dorinţă de izbândă, o putere a lui sosită din cuvintele de îndoială a Voichii, din nevoia lui de a răspunde cinstit inimii lui. Şopteşte înflăcărat:

— Păi atunci… când om greşi… o fi o vreme răbdătoare, că aşa îi e dat omului să greşească, şi apoi o să îndreptăm greşelile, că vii suntem şi tot bine o fi până la urmă, că bine vrem şi bun îi gândul nostru. Asta-i: dacă o să greşim, o să luăm seama şi om îndrepta ce-i greşit, că liberi suntem şi să greşim şi să îndreptăm. Greşeala nu-i oprelişte. Greşeala poate fi îndreptar… dar ce-a fost, vechiul, încremenirea noastră, a murit.

Şi Ion simte o bucurie şi că Voita îi vorbeşte blând şi caută să-l înţeleagă şi că-i stă alături dezlegându-l astfel de păcatul făcut când şi-a călcat cuvântul dat ei, dar mai ales bucurie că el acum ştie că nimic nu poate dărâma credinţa lui. E recunoscător Voichii că l-a pus la încercare cu întrebarea ei.

Şi Voica îi zice, cu grijă:

— Ioane, numa de-aş trăi atât să văd şi eu că-i adevărat.

— Ai să vezi, mamă, că-i adevărat…

Bucureşti, 1966.